

**MANUAL
PENTRU
CLASA
A V-A**

CORINT

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Maria Mariana Gheorghe
Vasile Ionescu
Irina Ema Săvuță
Aurel Constantin Soare**

ISTORIE

**MANUAL
PENTRU
CLASA
A V-A**

CORINT

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Maria Mariana Gheorghe
Vasile Ionescu
Irina Ema Săvuță
Aurel Constantin Soare**

ISTORIE

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației Naționale.

Manualul școlar a fost aprobat prin Ordinul ministrului educației naționale nr. 4864/06.09.2017, în urma evaluării, și este realizat în conformitate cu programa școlară aprobată prin OM nr. 3393 din 28.02.2017.

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital, și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând cu anul școlar 2017–2018.

Inspectoratul școlar

Școala / Colegiul / Liceul

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

*Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: **nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.**

- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

116.111 - numărul de telefon european de asistență pentru copii

DATE DESPRE AUTORI:

Maria Mariana Gheorghe – doctor în istorie, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Mihai Viteazul” din Ploiești, inspector școlar, ISJ Prahova.

Vasile Ionescu – profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Al.I. Cuza” din Ploiești, autor de manuale școlare.

Irina Ema Săvuță – profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Al.I. Cuza” din Ploiești, metodist, ISJ Prahova.

Aurel Constantin Soare – doctor în istorie, profesor gradul didactic I, Colegiul Național Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza, autor de manuale școlare.

REFERENȚI:

Prof. univ. dr. **Călin Felezeu**, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

Mirela Popescu, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Spiru Haret” din București

Redactare: **Lia Decei**

Tehnoredactare computerizată: **Dan Mihalache**

Design interior și copertă: **Dan Mihalache**

Surse foto: Shutterstock

Hărțile au fost reproduse după M. Manea, A. Pascu, *Atlas școlar de istorie universală*, Ed. Corint 2015, și Minodora Perovici, *Istorie universală. Atlas școlar ilustrat*, Ed. Corint 2015, și *Istoria României. Atlas școlar ilustrat*, Ed. Corint 2014.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Istorie : manual pentru clasa a V-a /

Maria Mariana Gheorghe, Vasile Ionescu, Irina Ema Săvuță, Aurel Constantin Soare. -

București : Corint Books, 2017

ISBN 978-606-793-131-0

I. Gheorghe, Maria Mariana

II. Ionescu, Vasile

III. Săvuță, Irina Ema

IV. Soare, Aurel Constantin

94

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate EDITURII CORINT BOOKS, parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

Pentru comenzi și informații, contactați:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București,

cod poștal 010517. Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Depozit

Calea Plevnei nr. 145, sector 6, București,

cod poștal 060012. Tel.: 021.310.15.30

E-mail: vanzari@edituracorint.ro

Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Deșteaptă-te, române!

Versuri de Andrei Mureșanu
Muzică de Anton Pann

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertatea și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

CUPRINS

<i>Deșteaptă-te, române!</i>	3	Capitolul V. LUMEA ROMANĂ	59
Ghid de utilizare a manualului	5	Fondarea Romei: istorie și legendă	60
Competențe generale și specifice	6	Statul roman	62
Capitolul I. ALFABETUL ISTORIEI –		Viața cotidiană în lumea romană	64
RECONSTITUIREA TRECUTULUI	7	Studiu de caz: Orașul și monumentele publice	66
Izvoare istorice	8	Studiu de caz: Colosseum și gladiatorii	67
Perceperea timpului și a spațiului	10	Studiu de caz: Pompei	68
EVALUARE.....	12	Studiu de caz: Armata romană	69
Capitolul II. PREISTORIA	13	Studiu de caz: Zeii romanilor. Templele	70
Primii oameni	14	Studiu de caz: Creștinismul	71
Revoluția neolitică	16	Romanizarea	72
Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe		EVALUARE	74
asupra vieții oamenilor	18	Capitolul VI. GETO-DACII	75
EVALUARE.....	20	Geții și dacii: rânduieli, obiceiuri, credințe	76
Capitolul III. ORIENTUL ANTIC	21	Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane	78
Mediul natural și viața cotidiană	22	EVALUARE	80
Studiu de caz: Orașul-stat Babilon	24	Recapitulare.....	81
Studiu de caz: Temple și piramide	25	Capitolul VII. CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ	83
Popoare și civilizații pe harta Orientului antic.....	26	Apariția islamului. Credința musulmană	84
Studiu de caz: Chinezii	28	Expansiunea militară și culturală a islamului	86
Studiu de caz: Evreii	29	EVALUARE.....	88
Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet	30	Capitolul VIII. EUROPA MEDIEVALĂ	89
Studiu de caz: Epopeea lui Ghilgames	32	Formarea popoarelor europene	90
Studiu de caz: Codul lui Hammurabi	33	Etnogeneza românească	92
EVALUARE	34	Europa creștină în mileniul I	94
Recapitulare.....	35	Studiu de caz:	
Capitolul IV. CIVILIZAȚIA GREACĂ		Creștinarea francilor. Carol cel Mare	96
ȘI SINTEZA ELENISTICĂ	37	Studiu de caz: Imperiul Bizantin	97
Mediul natural și ocupațiile grecilor.....	38	Viața cotidiană în Evul Mediu	98
Studiu de caz: Ceramica între utilitate și artă.....	39	Studiu de caz: Domeniul feudal	100
Adevăr și legendă	40	Studiu de caz:	
Polisul, organizare internă: Atena și Sparta.....	42	Orașul medieval – spațiu al libertății	101
Procesul de colonizare	44	Studiu de caz: Cavalerism și onoare	102
Studiu de caz: Histria, Tomis, Callatis	46	Studiu de caz: Cruciadele	103
Războaiele grecilor	48	Statele medievale	104
Studiu de caz: Bătălia de la Maraton	49	Studiu de caz: Catedrale și universități	106
Alexandru Macedon și civilizația elenistică	50	Studiu de caz: Lumea românească	
Frumos și cunoaștere în lumea greacă	52	și statele medievale în secolele XIV-XV	107
Studiu de caz: Acropola ateniană	54	Studiu de caz:	
Studiu de caz: Moștenirea lumii grecești	56	Diversitate culturală	
Studiu de caz: Jocurile Olimpice în Antichitate	57	în lumea românească	109
EVALUARE	58	EVALUARE	110
		Recapitulare	111

GHID DE UTILIZARE A MANUALULUI

MANUALUL CUPRINDE
varianta tipărită varianta digitală

Simboluri folosite
în varianta digitală

Rezolvă

Privește

Vizionează

Manualul este structurat în unități de învățare, care cuprind:

LECȚIE

Diagram illustrating the structure of a lesson unit, showing components like Titlul lecției, Dicționar, Textul lecției, and Axă cronologică, linked to specific content areas like Procesul de colonizare and Citii și rezolvați.

Diagram illustrating the structure of a lesson unit, showing components like Titlul lecției, Dicționar, Textul lecției, and Axă cronologică, linked to specific content areas like Procesul de colonizare and Citii și rezolvați.

STUDIU DE CAZ

Diagram illustrating the structure of a case study, showing components like Titlul lecției, Dicționar, Textul lecției, and Axă cronologică, linked to specific content areas like Procesul de colonizare and Citii și rezolvați.

RECAPITULARE

Diagram illustrating the structure of a recapitulation, showing components like Titlul lecției, Dicționar, Textul lecției, and Axă cronologică, linked to specific content areas like Procesul de colonizare and Citii și rezolvați.

EVALUARE

Diagram illustrating the structure of an evaluation, showing components like Titlul lecției, Dicționar, Textul lecției, and Axă cronologică, linked to specific content areas like Procesul de colonizare and Citii și rezolvați.

Competențe generale și specifice

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu

- 1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
- 1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
- 1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice

2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice

- 2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
- 2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
- 2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite

3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socioculturale

- 3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
- 3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice

4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente

- 4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
- 4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării.

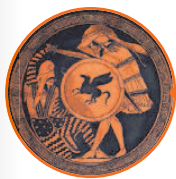

CAPITOLUL I ALFABETUL ISTORIEI – RECONSTITUIREA TRECUTULUI

- Izvoare istorice
 - Perceperea timpului și a spațiului
- EVALUARE**

AB DICȚIONAR

- **arheologie** – știință care studiază felul de viață și cultura popoarelor vechi, cu ajutorul obiectelor de tot felul (monumente, monede, ceramică etc.) descoperite prin săpături.
- **izvor istoric** – document scris sau obiect cu ajutorul căruia poate fi reconstituită imaginea unei societăți.
- **societate** – totalitatea oamenilor care trăiesc împreună, având între ei anumite relații.
- **știință** – ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu.

Șantier arheologic

Izvoare istorice

„După privilegiile lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte decât Istoria.”

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Ce este istoria? Știință și poveste. Știință care studiază evoluția societății umane din cele mai vechi timpuri până astăzi sub aspectele sale politice (conducerea țărilor), economice (ocupațiile oamenilor), sociale (relațiile care se stabilesc între oameni), dar și culturale: artă, știință și religie.

Poveste, poveste despre oameni. Domeniu complex al cunoașterii, Istoria-poveste este cea mai fascinantă călătorie în timp pe care o poate realiza omul. Începuturile ei le datorăm lui Herodot din Halicarnas, „părintele” acestei științe. Opera sa, *Istorii*, a fost considerată cel mai amplu proiect de documentare realizat până la aceea vreme.

IZVOARELE ISTORICE sunt acele mărturii pe baza cărora putem să descoperim cum au trăit oamenii în trecut. Ele se împart în două mari categorii: izvoare istorice nescrise și izvoare istorice scrise. Sunt considerate izvoare nescrise uneltele, armele, podoabele, locuințele, mormintele etc. Acestea sunt scoase la lumină și studiate de către arheologi. Din categoria izvoarelor scrise fac parte hărțile, monedele, cărțile, documentele, inscripțiile etc. Izvoarele scrise au apărut odată cu inventarea scrierii. Izvoarele istorice sunt restaurate, conservate și expuse în laboratoare, muzee și biblioteci.

Pentru reconstituirea trecutului, istoria se folosește de științe auxiliare (ajutătoare) precum arheologia, cartografia (disciplina care studiază hărțile), epigrafia (disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea și cu interpretarea inscripțiilor vechi, făcute de obicei pe piatră, metal, lemn), numismatica etc.

Izvoarele istorice mai sunt denumite și **surse istorice**. Și acestea pot fi scrise sau nescrise, primare sau secundare.

Sursele istorice primare sunt acele mărturii apropiate de faptul, evenimentul despre care se vorbește și pe care îl descriu în mod direct, de la „fața locului”.

Sursele istorice secundare sunt acele texte care colectează și sintetizează informații din alte surse. Prin urmare, ele prezintă opinii ale unor persoane ce nu au participat la evenimentul despre care relatează. Toate aceste mărturii ne permit să refacem imaginea trecutului și să ne bucurăm de comorile pe care ni le oferă acesta.

REȚINEȚI

- Istoria este știința care studiază evoluția societății omenеști.
- Istoria poate fi cunoscută prin intermediul izvoarelor sau surselor istorice.
- Cele mai vechi izvoare istorice scrise au apărut în urmă cu 5 000 de ani, odată cu inventarea scrierii.
- Herodot din Halicarnas este considerat „părintele istoriei”, știință patronată de muza Clio.
- Pentru reconstituirea trecutului, istoria folosește discipline auxiliare precum arheologia, cartografia, numismatica sau epigrafia.
- Sursele istorice pot fi primare sau secundare.

IZVOARE ISTORICE

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Numismatica este disciplina auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul monedelor și medaliilor vechi. „Citiți” informațiile pe care vi le oferă moneda din imagine.

2. Sunteți arheolog. La sfârșitul unei zile pe șantierul arheologic trebuie să realizați raportul activităților desfășurate. Ce activități veți trece în acest raport?

3. Vizitați muzeul din localitate. Realizați o scurtă descriere a expozitelor văzute. Care v-a plăcut cel mai mult? Motivați-vă răspunsul.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Istoria este știința care studiază evoluția societății omenеști din trecut până în prezent. Obiectul istoriei nu se limitează doar la evenimentele politice, cum ar fi de exemplu bătăliile sau faptele conducătorilor. El cuprinde și aspectele economice, sociale și culturale (unelte, ocupațiile și organizarea oamenilor, creațiile artistice și credințele religioase, viața de zi cu zi etc.). Istoria este o relatare, o construcție a unei imagini a trecutului făcută de oameni (istorici) care încearcă să descrie, să explice sau să facă înțelese timpurile care s-au scurs.”

Ph. Aries, *Timpul istoriei*

1. Numiți știința care studiază evoluția societății omenеști.

2. Descrieți obiectul științei menționate.

3. Precizați ocupația oamenilor care construiesc imaginea trecutului.

Harta lumii (1689)

AB DICȚIONAR

- **calendar** – sistem de împărțire a timpului în ani, luni și zile, bazat pe fenomene astronomice periodice.
- **cronologie** – știința auxiliară a istoriei care are ca obiect stabilirea epocilor și a datelor; succesiune în timp a evenimentelor istorice.
- **epocă istorică** – perioadă de timp din istorie marcată prin anumite evenimente importante.

Perceperea timpului și a spațiului

Viața oamenilor se desfășoară pe două coordonate: timp și spațiu. Ieri, azi, mâine. Trecut, prezent și viitor. Pe scurt, timp. Istoria studiază trecutul și trasează direcțiile viitorului. Orice eveniment istoric petrecut în trecut va avea un efect în viitor. Este ceea ce istoricii numesc relație de cauzalitate.

Omul trăiește într-un anumit teritoriu, într-un anumit loc, pe care prezența sa îl transformă într-un spațiu istoric: sat, oraș, regiune, țară, continent. La rândul său, spațiul va influența evoluția societății umane. Cele două dimensiuni ale existenței umane, timpul și spațiul, sunt studiate de disciplinele auxiliare ale istoriei, cronologia și geografia istorică.

CRONOLOGIA. INSTRUMENTE DE MĂSURARE A TIMPULUI

Timpul este împărțit în unități de timp istoric: an, deceniu, secol sau veac, mileniu, epocă, eră.

1 an = 365 sau 366 de zile.

1 deceniu = 10 ani.

1 secol = 10 decenii = 100 de ani.

1 mileniu = 10 secole = 100 decenii = 1 000 de ani.

Prima jumătate a unui secol = primii 50 de ani: 1-50.

A doua jumătate a unui secol = ultimii 50 de ani: 51-100.

Timpul este măsurat cu ajutorul instrumentelor construite în acest scop: clepsidră, ceas solar, cronometru, calendar.

Măsurarea timpului s-a realizat în mod diferit, pe baza unor calendare solare (care se bazează pe rotația Pământului în jurul Soarelui) sau a unor calendare lunare (care se bazează pe rotația Lunii în jurul Pământului).

PERIODIZAREA

Pentru a fi mai ușor înțeleasă, istoricii au împărțit evoluția societății în etape mai mari de timp, numite epoci istorice: Preistoria, Antichitatea,

Clepsidră cu apă

753 î.H. Întemeierea Romei
776 î.H. Primele Jocuri Olimpice
1 Nașterea lui Iisus Hristos
622 d.H. Începutul erei islamice

Evul Mediu, Epoca modernă, Epoca contemporană. Deși prezintă elemente comune, durata lor nu este aceeași în diferitele părți ale lumii.

Perioada care începe cu data unui anumit eveniment sau fapt, real sau legendar, de la care se pornește număratoarea anilor, se numește eră istorică. Astfel, pentru creștini, nașterea lui Iisus Hristos, anul 1, este considerată începutul erei creștine. Evreii numără anii de la crearea de către Dumnezeu a primului om, Adam, în 3761 î.H. Grecii își datau evenimentele de la primele Jocuri Olimpice (anul 776 î.H.), romanii de la întemeierea Romei (anul 753 î.H.), iar arabii din 622, când a avut loc plecarea Profetului Mahomed de la Mecca la Medina. Cronicarii români au folosit numerotarea anilor de la facerea lumii, considerând că aceasta a avut loc cu 5508 înainte de nașterea lui Iisus Hristos.

SPAȚIUL ISTORIC

Poate fi definit ca întinderea de pământ pe care omul a cunoscut-o și a luat-o în stăpânire de-a lungul timpului. În acest teritoriu (continent, țară, regiune) pe care îl denumim spațiu istoric s-au desfășurat evenimente, fapte, procese istorice legate de viața oamenilor. Spațiul istoric poate fi definit prin mediul natural – forme de relief, ape, climă etc.

REȚINEȚI

- Istoria se desfășoară în timp și în spațiu.
- Timpul în istorie este studiat de cronologie.
- Unitățile de timp istoric sunt anul, deceniul, secolul sau veacul, mileniul, epoca, era.
- Ceasul și calendarul sunt instrumente de măsurare a timpului.
- Creștinii își socotesc anii de la anul 1, momentul nașterii lui Iisus Hristos.
- Epocile istorice nu au aceeași durată în toate zonele lumii.
- Spațiul istoric desemnează o zonă geografică în care s-a desfășurat la un moment dat un eveniment istoric.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Observând cele 36 de constelații..., egiptenii au stabilit, pe baza poziției și apariției lor de câte 10 zile, un ciclu de 360 de zile. Din anul 2776 î.H. a fost întocmit un calendar, la început lunar, în funcție de fazele Lunii; acesta a fost corectat apoi luându-se ca punct de reper apariția la orizont a stelei Sirius alături de Soare – ceea ce a dus la seria de 365 de zile. Anul era împărțit în trei anotimpuri agricole («revărsarea», «acoperirea», «anotimpul uscat») și în 12 luni de câte 30 de zile... Pentru măsurarea timpului egiptenii se serveau de calendare solare și de clepsidre...”

Ovidiu Drimba,
Istoria culturii și civilizației

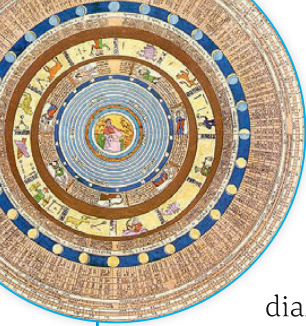
1. Precizați anul în care egiptenii au realizat primul calendar.
2. Numiți anotimpurile în care era împărțit anul egiptean.
3. Menționați câte luni avea anul egiptean.
4. Indicați ce instrumente de măsurare a timpului foloseau egiptenii.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Explicați semnificația culorilor hărții.
2. Localizați pe hartă punctele cardinale.
3. Menționați continentele și oceanele Terrei.
4. Precizați elementele de relief care caracterizează spațiul românesc.
5. Descrieți elementele de relief ale așezării în care locuiți.

Planiglobul

EVALUARE CAPITOLUL I

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu noțiunile corespunzătoare:

Istoria este care studiază evoluția omenescii din cele mai vechi timpuri până astăzi sub toate aspectele sale, (legate de apariția, organizarea și conducerea statelor și a relațiilor dintre ele), economice (.....), sociale, (scriere, artă, știință, religie). Ea poate fi cunoscută cu ajutorul

(*izvoare istorice, societate, politice, ocupații, știință, culturale*)

2. Stabiliți legăturile corecte între elementele din cele două coloane:

1. Știință	a. totalitatea oamenilor care trăiesc împreună, având între ei anumite relații.
2. Societate	b. știință care studiază felul de viață și cultura popoarelor vechi, pe baza obiectelor pe care le descoperă prin săpături.
3. Izvor istoric	c. știința auxiliară a istoriei care are ca obiect studierea datării evenimentelor, documentelor sau a altor izvoare istorice.
4. Arheologie	d. perioadă de timp din istorie, marcat prin anumite evenimente importante.
5. Cronologie	e. ansamblu de cunoștințe dintr-un anumit domeniu.
6. Epocă istorică	f. orice document scris sau obiect cu ajutorul căruia poate fi reconstituită imaginea unei societăți.

3. Sunteți custodele unui muzeu. Indicați obiectele necesare realizării unei expoziții cu tema: „Reconstituirea trecutului”.

4. Realizați o prezentare grafică/multimedia a expoziției imaginate de voi.

5. Realizați o friză cronologică a celor mai importante evenimente din familia voastră.

6. Copiați în caiete și completați tabelul după model:

Noțiuni istorice	Definiție	Imagine/Desen
Izvoare cartografice	Planiglob	
Izvoare epigrafice		
Izvoare literare		
Izvoare numismatice		

7. Menționați secolul și mileniul pentru următorii ani: 753 î.H., 100, 313, 901, 1054, 1453, 1848, 2017.

8. Construiți o axă cronologică folosind anii precizați în exercițiul 7.

ISTORIA ALTFEL

• *Historia magistra vitae (est)* este o expresie latină, care sugerează că „istoria este învățătorul vieții”. Studiul trecutului ar trebui să servească drept lecție pentru viitor, pentru a se evita greșelile.

• Cuvântul „muzeu” provine din limba greacă; *mou-seion* înseamnă un loc sau un templu dedicat muzelor, divinități care patronau artele în Grecia antică.

• Astăzi muzeele pot fi vizitate și de la distanță. Google Art Project este un website ce permite turul virtual al celor mai interesante muzee din lume.

• Primii oameni care au început să măsoare timpul împărțindu-l în unități mai mici din zi au fost egiptenii. Tot ei sunt cei care au realizat și primele ceasuri solare. Pe sol sau pe orice suprafață plană se trasa un cerc, iar în centrul lui se înfigea un stâlp; mișcarea umbrei aruncate de soare indica trecerea timpului.

• În zilele noastre, ceasurile atomice au o precizie atât de mare, încât nu trebuie potrivite decât o dată la câteva... sute de ani, fiindcă înregistrează decalaje de doar 2-3 secunde.

CAPITOLUL II PREISTORIA

• Primii oameni

Revoluția neolitică

• Inventarea metalurgiei –
tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor

EVALUARE

AB DICȚIONAR

- **habitat** – teritoriu locuit de om.
- **hominid** – familie din ordinul primatelor din care fac parte oamenii și strămoșii lor.
- **omnivor** – care mănâncă atât fructe și legume, cât și carne.
- **paleolitic** – epoca veche a pietrei.
- **preistorie** – istoria omului anterioară folosirii scrierii.

Unelte și vârfuri de săgeți

Figurină de piatră din paleolitic

Bizon, peștera Altamira (Spania)

Primii oameni

Oamenii de știință sunt de părere că primii hominizi au apărut în urmă cu 5 milioane de ani, în preistorie. Cea dintâi epocă a acestei perioade se numește paleolitic și se întinde de la apariția omului până la inventarea scrierii. Primii strămoși ai omului au trăit în Africa de est și erau bipezi. Acum circa 5 milioane de ani, dintre acești hominizi au evoluat australopitecii, care se hrăneau cu fructe, semințe și legume, dar și carne. Erau culegători, vânători și pescari.

Primii hominizi considerați oameni au fost cei numiți *Homo habilis* (omul îndemânatic) și *Homo erectus* (omul în poziție dreaptă) și au trăit în Africa în urmă cu 2 milioane de ani. Ei știau să confecționeze unelte prin lovirea unei pietre de alta, obținând astfel muchii ascuțite. Aveau un limbaj primitiv, erau vânători și culegători și locuiau în adăposturi improvizate.

Cei dintâi oameni care au părăsit Africa au fost cei din specia *Homo erectus*. Au ajuns în Asia și în Europa (acum 800 000 de ani). Pentru a supraviețui în regiunile nordice, cu o climă rece, acești oameni – care în Europa se numeau neandertalieni – au învățat să facă focul și să poarte îmbrăcăminte pentru a se apăra de frig. Erau vânători, culegători și trăiau în peșteri.

Homo sapiens (omul înțelept) a apărut în Africa acum aproximativ 200 000 de ani. El este strămoșul direct al omului modern, *Homo sapiens sapiens*. El s-a răspândit pe continentele Asia și America și a ajuns în Europa acum 40 000 de ani, în paleoliticul superior. Uneltele și armele sale, confecționate din piatră, os, corn sau fildeș, devin mai perfecționate, multiplicând forța umană și atrăgând după sine o vânătoare mai eficientă.

Tot acum apare arta. Oamenii încep să împodobească pereții peșterilor cu picturi ale unor animale vâdate (grotele Lascaux, în Franța, sau Altamira, în Spania, iar în România Peștera Cuciulat) și realizează figurine din lut, piatră sau fildeș. Dezvoltarea unor unelte complexe, specializarea activității, inventarea artei au dus la apariția vorbirii articulate. Grupurile de oameni încep să trăiască în așezări, își îngroapă morții. Mormintele erau decorate cu ornamente din os sau cochilii. Sunt ridicate primele dolmene, monumente funerare alcătuite din pietre mari. Printr-o evoluție continuă, omul a început să folosească mersul biped, limbajul articulat și a creat opere de artă.

Australopithecus	Homo habilis	Homo erectus	Homo sapiens	Homo sapiens în Europa
5 milioane î.H.	2,5 milioane î.H.	2 milioane î.H.	200 000 î.H.	40 000 î.H.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Înfățișarea și felul de gândire a oamenilor corespund în cele mai multe cazuri naturii ținutului.”

Hipocrate,
Despre aer, apă și locuri

„Întreaga zonă est-africană este presărată cu așezări de *Homo erectus*. Aceștia își construiesc colibe și sunt omnivori. Vor lăsa urme de oase în habitat, alături de unelte cioplite pentru uciderea animalelor.”

Maurice Taieb,
Pe meleagurile primilor oameni

1. Identificați două elemente caracteristice omului influențate de natură.
2. Explicați relația dintre factorii naturali și istoria omului.
3. Menționați două activități desfășurate de *Homo erectus*.
4. Observați cum s-a mărit progresiv creierul speciei *Homo*.

Pictură din peștera Lascaux (Franța)

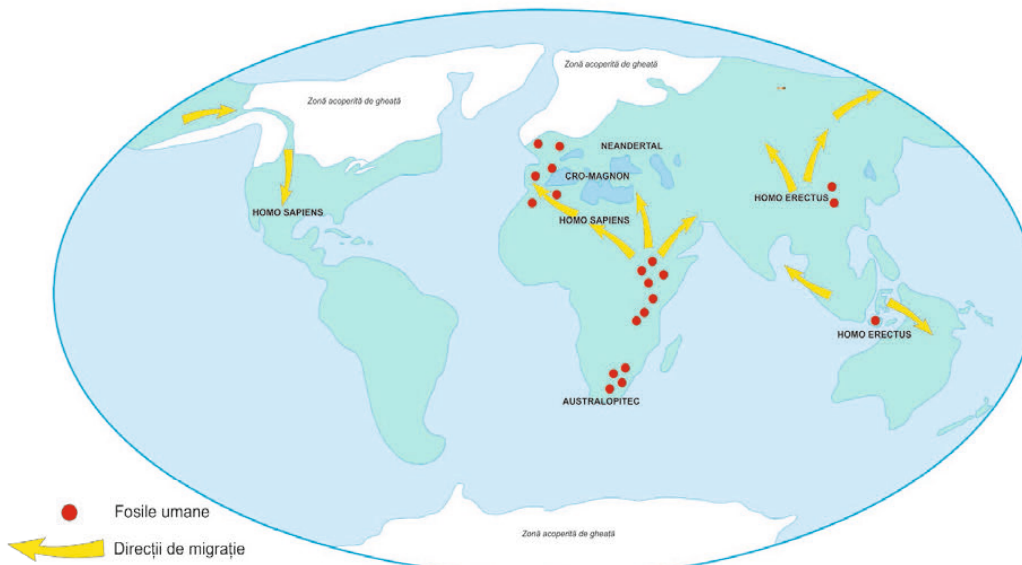
REȚINEȚI

- Primii hominizi au apărut în urmă cu 5 milioane de ani, în preistorie.
- Cea mai veche specie cu adevărat umană a fost *Homo habilis*.
- Primii oameni care au părăsit Africa au fost *Homo erectus*.
- *Homo sapiens*, organizat în cete, vânează cu sulita, folosește focul, își îngroapă morții. Apar sculptura, pictura rupestră și podoabele.
- Printr-o evoluție continuă, omul a început să folosească mersul biped, limbajul articulat și a creat opere de artă.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

Pe baza informațiilor din textul lecției și a imaginilor, răspundeți la următoarele cerințe:

1. Precizați două animale pe care le recunoașteți în picturile rupestre.
2. Descrieți în 10 rânduri o zi din viața lui *Homo sapiens*.
3. Trasați, cu ajutorul hărții, drumul urmat de primii oameni.

Răspândirea primilor oameni pe glob

Specia

Australopithecus

Homo habilis

Homo erectus

Homo sapiens

Homo sapiens sapiens

AB DICȚIONAR

- **neolitic** – epoca nouă a pietrei sau epoca pietrei șlefuite.
- **necropolă** – cimitir.
- **structură socială** – mod de organizare ierarhică a societății.

Gânditorul și Femeie șezând,
Cultura Hamangia

Oamenii cunoșteau roata (car,
Standardul din Ur, 2500 î.H.).

Revoluția neolitică

Neoliticul a fost o perioadă de mari schimbări. Oamenii, până acum culegători, pescari și vânători, devin producători de hrană, prin practicarea cultivării pământului, domesticirii și creșterii animalelor. Comunitățile produc acum și pentru schimb.

Apariția așezărilor stabile, situate pe terasele râurilor sau pe înălțimi, a mormintelor, a unor locuri de cult modifică fundamental comunitățile umane.

Se produce acum o specializare a oamenilor: agricultori, crescători de animale, făuritori de unelte, constructori de case și canale, țesători, olari și fierari, dar și războinici.

Activitățile casnice erau desfășurate de femei, care pregăteau mâncarea și aveau grijă de casă și de copii. Femeile torc și țes pentru nevoile casei și confecționează îmbrăcăminte pentru toți membrii familiei. Apare și se dezvoltă olăritul. Olarii făceau vase necesare depozitării surplusului de recoltă și vase în care se gătea mâncarea, ceea ce a contribuit la îmbunătățirea stării de sănătate a oamenilor.

Plantele au fost cultivate pentru prima dată către 9000 î.H. Au apărut culturile esențiale: grâul și orzul în Orientul Apropiat, orezul în China, porumbul în America Centrală și cartoful în America de Sud. Cultivarea cerealelor, domesticirea animalelor (câinele a fost primul animal domesticit, apoi oaia, capra, vaca, măgarul, porcul), războiul de țesut, precum și olăritul au apărut mai întâi în Orientul Apropiat.

Agricultura s-a răspândit spre sudul Europei către anul 6000 î.H. și spre nordul Europei către 4000 î.H. În Orient se construiesc primele orașe ca efect al modului de viață sedentar și al stabilității economice legate de dezvoltarea agriculturii și de sursele sigure de hrană.

Creșterea populației, condițiile de viață mai bune, așezările fortificate, cu un număr mai mare de locuințe, sporirea și diversificarea uneltelor și armelor realizate din piatră șlefuită sau os fac ca diferențierile sociale să se accentueze și să apară în cadrul comunităților structuri sociale ierarhizate, complexe, care aveau în fruntea lor șefi politici, militari și religioși.

Religia a jucat în această perioadă un rol deosebit. Cultul fertilității a fost predominant, dovadă numeroasele reprezentări feminine din piatră, lut sau os.

Transformările au fost atât de radicale, încât istoricii le denumesc „revoluția neolitică”.

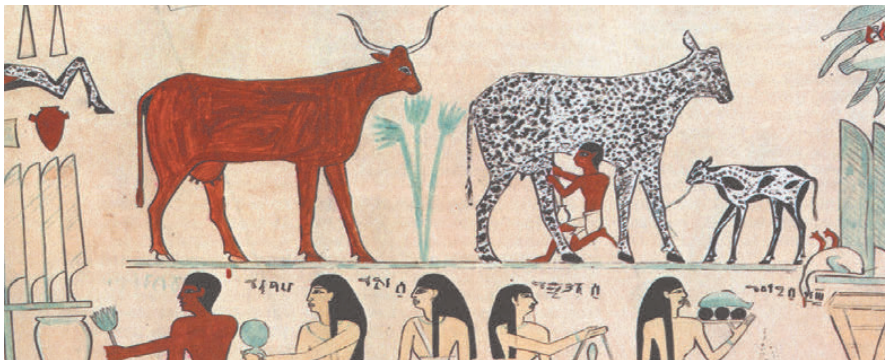

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Comunitățile neolitice, pornite în căutare de noi terenuri agricole, ca urmare a suprapopulării relative și a secătuirii solurilor din regiunile de origine (datorită modului primitiv de prelucrare a pământului, pe suprafețe mici și prin utilizarea doar a unei pelicule subțiri de la suprafața solului, în sistemul „grădinăritului”)... își adaptau cunoștințele agricole la condițiile locale, ceea ce... constituie cauza principală pentru care nu s-a format o singură cultură neolitică veche, ci numeroase culturi.”

Nicolae Ursulescu,
Neoliticul și eneoliticul României

1. Identificați două motive ale răspândirii oamenilor în neolitic.
2. Precizați două cauze ale secătuirii solurilor în neolitic.
3. Menționați o consecință a înmulțirii comunităților neolitice.

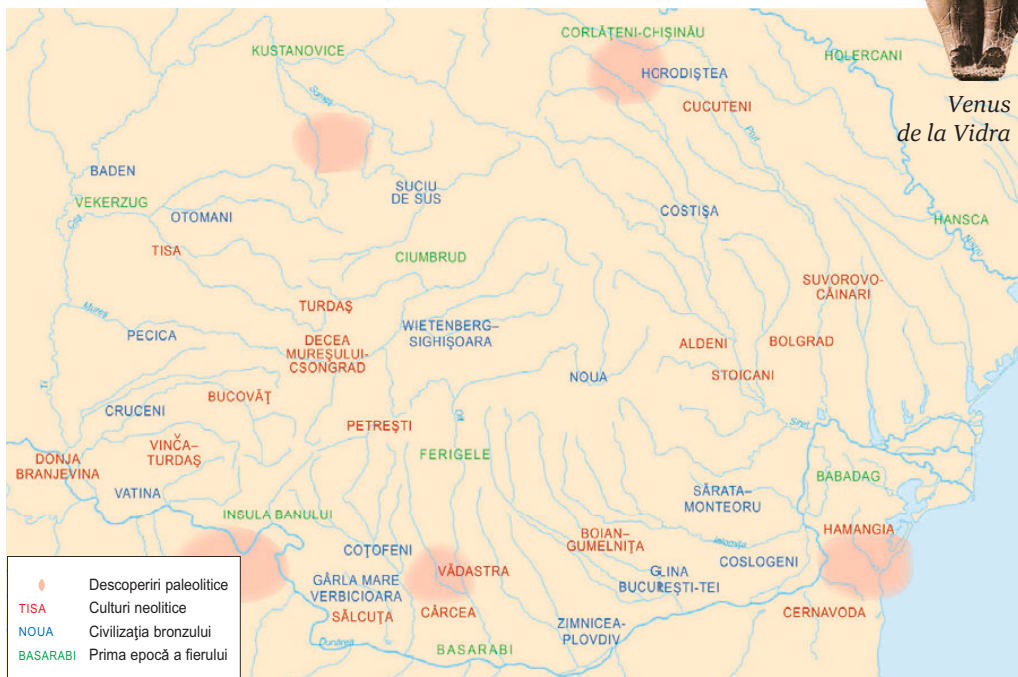
Domesticirea animalelor în Egipt

REȚINEȚI

- Oamenii devin producători de hrană, prin cultivarea pământului, domesticirea și creșterea animalelor.
- Comunitățile umane produc acum pentru schimb.
- Se diversifică obiectele realizate din piatră șlefuită sau os.
- În cadrul comunităților apar structuri sociale ierarhizate.
- Transformările au fost atât de radicale, încât istoricii le denumesc „revoluția neolitică”.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Indicați, cu ajutorul hărții, principalele culturi neolitice de pe teritoriul României.
2. Menționați o cultură neolitică apropiată zonei în care locuiți.
3. Numiți două elemente care pot fi considerate relevante pentru expresia „revoluție neolitică”.

Descoperiri din neolitic pe teritoriul României

Venus
de la Vidra

Cultura Tisa

Cultura
Vădastra

Vase din neolitic descoperite
pe teritoriul României

AB DICȚIONAR

- **cult solar** – omagiu adus divinității soarelui.
- **metalurgie** – tehnica extragerii și prelucrării metalelor.
- **mitologie** – totalitatea miturilor create de un popor.
- **politeism** – religie cu mai mulți zei.

Coiful celtic din fier de la Ciumești datează din secolul IV î.H. Lângă acest coif au mai fost descoperite o cămașă de zale din fier, obiecte din bronz, un inel, două brățări și mai multe vase de lut. Se pare că războinicul care l-a purtat era o persoană importantă. Originalul se află la Muzeul Național de Istorie din București.

Oglindă de bronz (Egipt)

Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor

În mileniul al IV-lea î.H., începuturile prelucrării metalelor – aur, argint, plumb – înseamnă și primele încercări de modelare a cuprului, cum o arată cuptoarele descoperite în Anatolia și Caucaz. Prin tehnica topirii și turnării aramei în tipare au fost realizate podoabe, arme și unelte. Apoi s-a ajuns să se combine arama cu cositorul și să se obțină un aliaj mai tare, bronzul. Inventarea metalurgiei în epoca bronzului a reprezentat începutul unor profunde schimbări în societate. Ea corespunde diferențierii treptate a unor meșteșugari specializați. Fierul era cunoscut mai de mult, dar folosirea acestuia a depășit-o pe cea a bronzului abia către 1200 î.H. Marea abundență a minereului de fier a făcut ca acest metal să fie mult mai ieftin decât bronzul și a fost adoptat pe scară largă. Zăcămintul de fier era extras din mine. Apoi ajungea în cuptoarele de topit. Reducerea minereului se făcea la locul extracției și metalul era pus în circulație sub formă de bare sau lingouri, apoi trecea ca materie primă la un atelier de fierărie; aici era prefăcut de făurari în unelte și arme felurite. Acestea erau modelate cu ciocanul sau turnate în formă.

Fierul a revoluționat lumea și a dus la dezvoltarea primei industrii: mineritul. Din fier se puteau realiza obiecte mult mai complexe, mai rezistente și mai eficiente. Popoarele care prelucrau fierul au devenit puternice. Plugul din fier era folosit la aratul ogoarelor, iar cu armele din fier se câștigau războaiele. Descoperirea fierului a adus mari schimbări: renunțarea la unelte și armele de piatră, generalizarea roții olarului, dezvoltarea aristocrației și a statului. Fierul a creat o întreagă mitologie – grecii aveau un zeu fierar, Hefaistos –, a modificat practicile agricole, credințele religioase și stilurile artistice.

Descoperirea procedeelor de prelucrare a metalelor și utilizarea acestora pentru realizarea unei game variate de unelte și arme au avut ca rezultat dezvoltarea societăților antice și au permis creșterea eficienței economice și a numărului de locuitori. Fierul a generat putere economică și politică și a determinat hotărâtor viața comunităților umane.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Adevărata vârstă a fierului în Dacia începe din anul 700 î.H., numită Hallstatt (prima epocă a fierului), întrucât tehnica extragerii fierului suportă influența sciților, dar aceștia găsesc în Dacia o puternică civilizație locală, care luase din plin drumul spre formele fierului occidental.”

Vasile Pârvan, *Getica*

B. „La începutul secolului al III-lea intervine în Transilvania un factor extern care grăbește dezvoltarea firească a societății autohtone. Acest factor îl constituie celții. Din a doua perioadă a epocii fierului, La Tène, datează o mulțime de arme, unelte, scule, podoa-be și alte obiecte din fier, care s-au descoperit pe teritoriul Daciei.”

Constantin Daicoviciu, *Dacii*

1. Explicați relația dintre factorii externi și dezvoltarea epocii fierului în Dacia.

2. Menționați din surse cele două perioade ale epocii fierului.

3. Numiți tipurile de obiecte din fier descoperite pe teritoriul României.

Hefaistos

În mitologia greacă, era zeul focului, al metalelor și al metalurgiei, protectorul meșteșugarilor. Era un meșter neîntrecut, creator al unor obiecte minunate.

Românii îl numeau Vulcan.

Obiecte din bronz

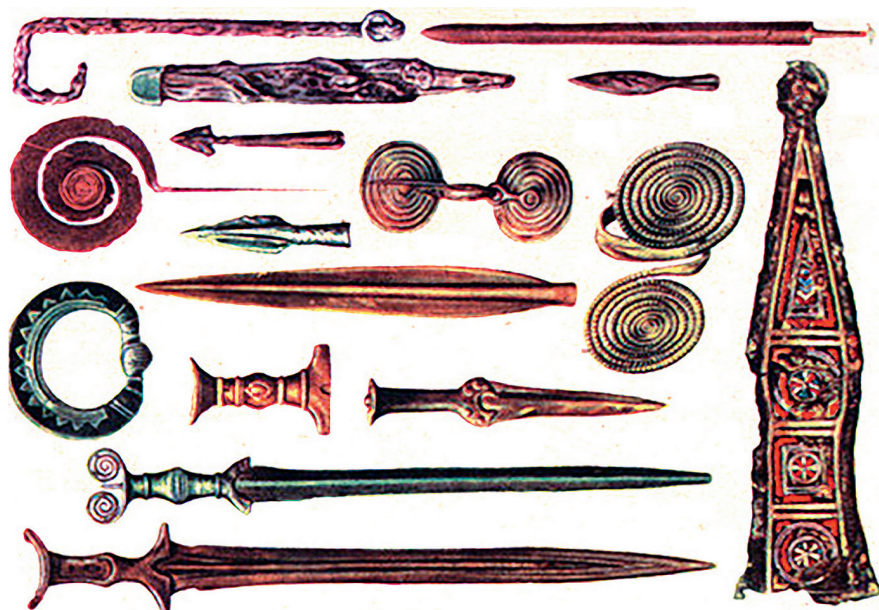
REȚINEȚI

- Extragerea și prelucrarea metalelor coincid cu anumite schimbări în cadrul societății, cum ar fi noi practici agricole, credințe religioase sau noi stiluri artistice.
- Descoperirea procedeele de prelucrare a metalelor și apoi utilizarea acestora pentru realizarea unei game variate de unelte și arme au avut ca rezultat dezvoltarea societăților antice și au permis creșterea eficienței economice și a numărului de locuitori.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Precizați, cu ajutorul imaginilor din această pagină, principalele unelte și arme din bronz și fier.

2. Realizați un afiș care să cuprindă cele mai importante consecințe ale folosirii metalelor în viața oamenilor.

Arme și unelte din bronz și fier descoperite pe teritoriul României

EVALUARE CAPITOLUL II

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu noțiunile corespunzătoare:

Cea mai veche specie cu adevărat umană care măsura cca 1,20 metri, avea un creier mic, rostea sunete și se crede că a făurit primele, fiind vânător și având limbaj evoluat, era Primii oameni care au părăsit Africa au fost cei din specia Primul animal domesticit a fost În Orient, agricultura se practica având un sistem de

(*unelte și arme, Homo erectus, Homo habilis, câine, irigații*)

2. Completați în tabelul de mai jos asemănările și deosebirile dintre *Homo habilis*, *Homo erectus* și *Homo sapiens*:

	<i>Homo habilis</i>	<i>Homo erectus</i>	<i>Homo sapiens</i>
Asemănări			
Deosebiri			

3. Elaborați un text istoric folosind termenii: *sedentarizare, roata olarului, așezare, unelte, oraș, ceramică, zeu, metalurgie, bijuterii, meșteșugari*.

4. Realizați un proiect cu titlul „Apariția și evoluția omului pe glob”, după următorul plan:

- Indicați principalele specii de hominizi.
- Enumerați progresele înfăptuite de fiecare specie de hominizi.
- Comparați modul în care evoluează poziția corpului, realizarea de unelte, modul de locuire la *Homo habilis*, *Homo erectus* și *Homo sapiens*.
- Realizați un poster cu modul în care s-a format omul, folosind și materiale media.
- Urmăriți pe harta de la pagina 15 modul în care s-a răspândit specia *Homo sapiens* în lumea întreagă. Observați traseul spre Europa în căutarea unor condiții mai bune de trai.
- Plasați perioadele de evoluție a omului pe o axă cronologică folosind și imagini pentru fiecare hominid.

5. Scrieți un text de 15 rânduri cu titlul „Viața omului în neolitic” folosind resursele multimedia și cunoștințele învățate.

6. Vizitați cu clasa muzeul de istorie din apropierea localității și realizați apoi o expoziție cu tema „Rolul epocii metalelor în istorie”, integrând date și fotografii culese în timpul deplasării.

7. Realizați o expoziție cu titlul „Neoliticul în România”, accesând informații oferite de internet.

ISTORIA ALTFEL

• În 1974, descoperirea scheletului unei femei din specia *Australopithecus*, cu o înălțime de 1,09 m, în regiunea Afar din nord-estul Etiopiei, a provocat senzație. Ea fost botezată „Lucy”, după piesa formației Beatles pe care o ascultau cercetătorii în tabără. Are conformația anatomică necesară mersului biped, iar oasele și dinții ei au oferit informații prețioase despre viața pe care o ducea.

Lucy, din specia *Australopithecus*

• În 1859 a apărut *Originea speciilor*, cartea fondatorului teoriei evoluționiste, Charles Darwin. Teoria sa a stârnit în epocă un adevărat scandal. Acesta a observat că toate speciile au evoluat de-a lungul timpului din anumiți strămoși comuni, ca rezultat al unui proces pe care l-a numit selecție naturală.

CAPITOLUL III ORIENTUL ANTIC

Mediul natural și viața cotidiană

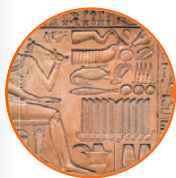
Studiu de caz: Orașul-stat Babilon

Studiu de caz: Temple și piramide

Popoare și civilizații pe harta Orientului antic

Studiu de caz: Chinezii

Studiu de caz: Evreii

Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet

Studiu de caz: Epopeea lui Ghilgameș

Studiu de caz: Codul lui Hammurabi

EVALUARE

RECAPITULARE

AB DICȚIONAR

- **popor** – comunitate umană ai cărei membri au aceeași tradiție culturală.
- **Semiluna fertilă** – regiune care cuprindea în Antichitate Mesopotamia, Fenicia și Egiptul. Numită așa datorită formei sale, este considerată „leagănul civilizației” deoarece în această zonă relativ fertilă, delimitată de deșert și munți, au apărut primele civilizații umane.

Mediul natural și viața cotidiană

Viața popoarelor din Orientul antic a depins foarte mult de condițiile de climă și de resursele de apă. Zonele fertile din apropierea marilor fluvii și clima blândă i-au atras pe oameni, deoarece aici se puteau hrăni mai ușor. Au apărut primele așezări, care, treptat, au evoluat spre state organizate.

În aceste așezări, locuințele erau de două tipuri: colibele sau corturile, cum erau la evrei, și casele din cărămizi uscate la soare. Acestea din urmă aveau mai multe încăperi, erau mobilate și decorate cu vase din sticlă colorată, iar pe jos existau covoare.

Hrana principală în Egipt, de exemplu, o constituia pâinea. Din hrana de zi cu zi nu lipseau legumele – varză, castravete, linte, ceapă – și fructele – curmale, stafide, rodii –, deși se pare că acestea erau consumate mai ales de către cei bogați. Egiptenii mâncau și pește sau carne de pasăre, lapte și brânză. Băutura favorită era berea.

Bărbatul era șeful familiei. În unele țări, precum India, puterea tatălui era nelimitată. În Orientul antic, femeile nu au ocupat funcții importante. Deși în Egipt a existat o femeie-faraon, aceasta a reprezentat o excepție. Educația copiilor era încredințată în primii ani mamelor, iar apoi tatăl se ocupa de pregătirea lor. La sumerieni, căsătoria nu era considerată oficială fără un act scris.

Pentru ca terenul să fie drenat și irigat și pentru că trebuiau construite diguri, oamenii au fost nevoiți să lucreze împreună. Primele forme de așezare de tip urban – orașele – au apărut în Mesopotamia. Acestea erau centre politice și religioase, precum Uruk și Nippur. În Imperiul Persan, capitala, Persepolis, era înconjurată de mai multe rânduri de ziduri de piatră și existau sisteme de canalizare. În orașe erau construite edificii impresionante, temple sau biblioteci, ca la Ninive, în Asiria. Ierusalimul avea aspectul unei cetăți fortificate, cu străzi înguste. Satele erau locuite de țărani și unii meșteșugari, care duceau o existență modestă.

Economia avea la bază agricultura. Se cultivau în special grâu și orz, folosindu-se plugul și forța unor animale. Oamenii practicau de asemenea grădinaritul și pomicultura; creșterea animalelor, mai ales a oilor, era și ea o ocupație importantă în Mesopotamia și în Palestina. În Egipt, dar și în alte zone ale Semilunii fertile, au fost construite canale de irigație.

Societatea orientală era împărțită în trei categorii: • aristocrația, cei bogați • pătura de mijloc, formată din oameni liberi • sclavii, care proveneau

*Leu la vânatoare
(basorelief, Persepolis)*

*Animale domestice
(basorelief, Persepolis)*

din rândul prizonierilor de război sau dintre datornici. Ei erau folosiți atât la muncile grele: în carierele de piatră, în mine, la construcția de temple, piramide etc., dar și la muncile casnice.

Deoarece oamenii antici se simțeau tot timpul amenințați de secetă, inundații devastatoare, furtuni de nisip sau epidemii catastrofale, religia a avut un rol important în societățile antice. Majoritatea popoarelor Orientului Antic erau politeiste și credeau în viața de după moarte. Singurul popor care se închina unei singure divinități era cel evreu. Acesta credea într-un stăpân al cerului și pământului, Iahve. La egipteni existau câteva divinități principale, printre care Amon-Ra, zeul soarelui, iar în Babilon era venerată zeița dragostei, Iștar. Ceremoniile religioase se desfășurau în temple de dimensiuni impresionante.

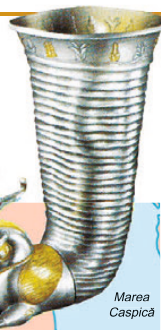
Vânătoare în Delta Nilului

REȚINEȚI

- Primele civilizații au apărut în jurul unor cursuri de apă.
- Alimentele principale erau pâinea, legumele, fructele, dar și carnea și peștele.
- Bărbatul era șeful familiei.
- Printre cele mai vestite orașe ale Orientului antic se numără Babilonul și Persepolis.
- Cu excepția evreilor, popoarele Orientului antic erau politeiste.

EXERSAȚII ȘI APLICAȚII

1. Indicați limitele geografice ale primelor civilizații orientale.
2. Menționați două cursuri de apă din Semiluna fertilă.
3. Numiți două state care au apărut în acest spațiu.

Semiluna fertilă

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

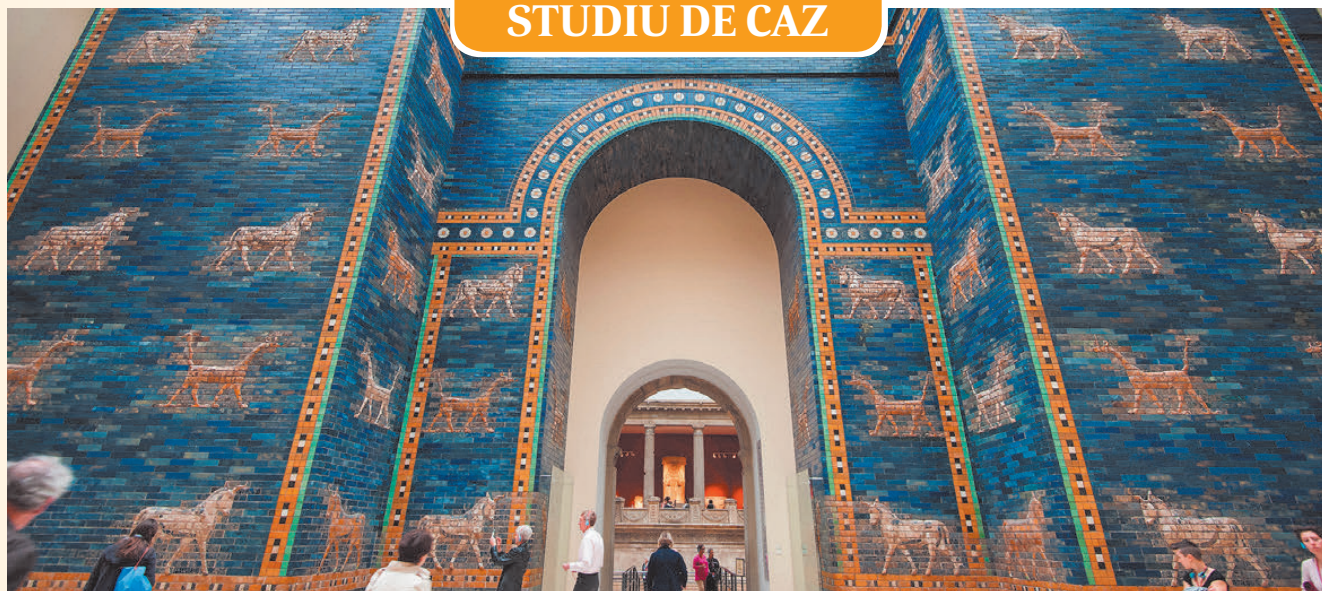
A. „Casele se înșiruie în dezordine, străzile sunt foarte înguste sau lipsesc de-a dreptul, cea mai mare parte a căilor de comunicație aflându-se în jurul zidurilor. Tot în afara lor, situată lângă poarta principală, este de obicei piața, unde neguțătorii poposesc pentru a-și expune mărfurile.”

Sabatio Moscatti,
Vechile civilizații semitice

B. „Odată răsărit, grâul crește grație apei din fluviu, care, udându-l face holda să rodească... irigația însă o face omul, cu ajutorul unor cumpene, căci întregul ținut al Babiloniei, ca și Egiptul, este străbătut de canale.”

Herodot, *Istorii*

1. Precizați două elemente caracteristice unui oraș oriental.
2. Citiți pasajul din Herodot și descrieți modul în care se cultiva pământul în Babilon și Egipt.
3. Menționați două ocupații ale locuitorilor Orientului antic și o modalitate de îmbunătățire a uneia dintre aceste ocupații.

Poarta zeiței Iștar (reconstituire)

ORAȘUL-STAT BABILON

■ Babilonul a fost unul dintre cele mai importante orașe ale lumii antice. A luat ființă în a doua jumătate a mileniului al III-lea î.H., în Mesopotamia. Buna stare economică a Babilonului s-a datorat așezării strategice pe fluviul Eufrat, care i-a permis să dețină controlul asupra comerțului din zonă. În secolul al XVIII-lea î.H., din porunca regelui Hammurabi, Babilonul a fost înconjurat cu ziduri. Templul zeului Mar-duk, cel mai mare zeu sumerian, domina orașul.

După cucerirea asiriană, cetatea a renăscut în timpul regelui Nabucodonosor al II-lea (sec. VII-VI î.H.). Acesta a ridicat principala intrare în cetate – Poarta zeiței Iștar, acoperită cu plăci de ceramică smălțuită de culoare albastră – și Grădinile suspendate ale Semiramidei, una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. Se crede că aceste grădini cu plante luxuriante erau construite pe terase în trepte, susținute de arcade. Apa, pompată din fluviul Eufrat, curgea în grădină, udând florile și îmborspătând aerul. Astăzi aceste grădini nu mai există.

Civilizația mesopotamiană a dispărut după ce perșii au cucerit Babilonul în 539 î.H. În secolul al IV-lea î.H., Alexandru cel Mare a hotărât ca Babilonul, aflat sub stăpânirea lui, să devină capitala imperiului său.

În Babilon, unul dintre cele mai mari orașe ale Antichității, au înflorit artele, astronomia, matematica, dreptul, literatura etc.

„Orașul se află așezat într-o câmpie întinsă, este pătrat și fiecare latură are o întindere de o sută douăzeci de stadii... Orașul întrece în frumusețe toate celelalte orașe despre care avem cunoștință. Mai întâi este înconjurat de un șanț adânc și lat, plin cu apă; urmează un zid de întărire... Sus, pe coama zidului, are clădite la margine niște turnuri cu o singură încăpere... În zid, de jur-împrejur, sunt deschise o sută de porți cu totul de aramă.”

Herodot, *Istorie*

1. Precizați, din sursă, trei elemente care demonstrează puterea acestui oraș.

2. Cu ajutorul textelor și ilustrațiilor din manual, realizați o scurtă compunere despre Babilon.

3. Dacă ați fi ghid în cetatea Babilonului, cum ați descrie colegilor voștri Grădinile Semiramidei?

Leul – simbolul regalității babiloniene

TEMPLE ȘI PIRAMIDE

■ Piramidele și templele din Egipt se numără printre edificiile antice pe care le putem admira și în zilele noastre. Aceste structuri enorme sunt construite din blocuri uriașe de piatră cioplită.

La Gizeh, lângă Cairo, se înalță și astăzi trei piramide, construite acum 4 500 de ani. Marea Piramidă, ridicată din porunca faraonului Kheops, avea o înălțime de 147 de metri. La construirea acestei piramide au lucrat mii de oameni mai bine de 20 de ani. Este singura dintre cele șapte minuni ale lumii care a rezistat trecerii timpului.

Cum au fost înălțate piramidele? Lucrătorii aduceau blocurile imense de piatră din carierele situate în apropiere. Pe măsură ce piramida se înălța, în jurul acesteia era construită o rampă, pe care erau trase blocurile de piatră. La sfârșit, piramida era acoperită cu plăci de calcar alb. În interiorul piramidei existau mai multe coridoare și camere funerare.

Cea mai mare parte a lucrurilor pe care le știm despre egiptenii antici provin din mormintele lor. Vechii egipteni credeau în viața de după moarte. De aceea, trupurile faraonilor și nobililor erau păstrate printr-un proces complicat, numit mumificare, iar în mormânt depuneau alimente, îmbrăcăminte și alte lucruri de care defunctul avea nevoie pe lumea cealaltă.

Pereții mormintelor erau pictați cu imagini din viața celui decedat, iar textele scrise cu hieroglife povesteau isprăvile acestuia.

Zei și zeițele vechilor egipteni erau reprezentați cu trup de om și cap de animal. Aceste divinități se numeau Ra, Horus,

Osiris sau Isis și reprezentau soarele, cerul, lumea de dincolo sau viața și căsătoria. Aveau zei ai iubirii și războiului, ai agriculturii și științei. Faraonul era și el un adevărat zeu și avea templul său. Un templu egiptean, locuința zeului, cuprindea curtea, în care se intra printr-o poartă monumentală; o sală cu multe coloane și basoreliefuri și sanctuarul, unde se afla statuia divinității căreia îi era închinat templul și în care puteau intra doar faraonul și marii preoți. Impresionante erau templele închinat lui Amon-Ra la Teba, templele de la Karnak și Luxor, ca și cele de la Deir-el-Bahari, Abu-Simbel ori Medinet-Habu. Ele dovedesc tehnica desăvârșită a constructorilor egipteni.

„(La piramida lui Kheops)... au muncit fără întrerupere câte o sută de mii de oameni. Zece ani s-au scurs în care poporul a muncit din greu la făcutul drumului pe care se cărau pietrele, lucrare, după părerea mea, cu nimic mai prejos decât însăși piramida (...). Numai pentru ridicarea piramidei au trebuit 20 de ani.”

Herodot, *Istorii*

1. **Descrieți ridicarea piramidei lui Kheops folosind sursa.**

2. **Sunteți arheolog. Tocmai ați intrat în interiorul piramidei lui Kheops. Descrieți ce vedeți acolo.**

3. **Sunteți ghid pe Valea Nilului. Ce itinerar ați recomanda turiștilor? Realizați o prezentare a acestuia, indicând monumentele (temple și piramide) pe care le-ați vizita.**

Zeița Bastet

Templu egiptean dedicat zeului Amon-Ra (Karnak)

Piramidele de la Gizeh

AB DICȚIONAR

- **civilizație** – nivelul de dezvoltare a culturii materiale și spirituale unui popor.
- **faraon** – titlu purtat de regii Egiptului antic.
- **semit** – care face parte din grupul de populații din sud-vestul Asiei și nord-vestul Africii și căruia azi îi aparțin arabii, evreii ș.a.
- **zigurat** – construcție în formă de piramidă în trepte, având în vârf un templu, specific Mesopotamiei.

Popoare și civilizații pe harta Orientului antic

Marile civilizații antice au apărut de-a lungul fluviilor: Tigrul și Eufratul în Mesopotamia, Nilul în Egipt, Indusul în nord-vestul Indiei și Huang He (Fluviul Galben) în China. Civilizațiile s-au întemeiat pe raporturi sociale ierarhice, cu importante deosebiri între grupurile umane.

Mesopotamia este regiunea cuprinsă între Tigrul și Eufrat. Timp de mai bine de 2 000 de ani, aici au apărut și au dispărut mai multe imperii. Sumerienii s-au stabilit în mileniul al IV-lea î.H. în sudul Mesopotamiei. Ei au creat prima civilizație din zonă, au inventat roata, cea mai veche scriere, cea cuneiformă, ziguratul și organizarea politică în orașe-state. Sumerienii i-au influențat pe akkadieni, stabiliți în centrul Mesopotamiei, unde au fondat orașul Babilon. În nordul Mesopotamiei, istoricii consemnează existența unui alt stat puternic, cel asirian. În jurul anului 1790 î.H., cetățile din Mesopotamia au fost cucerite de babilonieni. Cel mai important conducător al statului babilonian a fost regele Hammurabi (1790-1750 î.H.), care a dat primele legi scrise din lume.

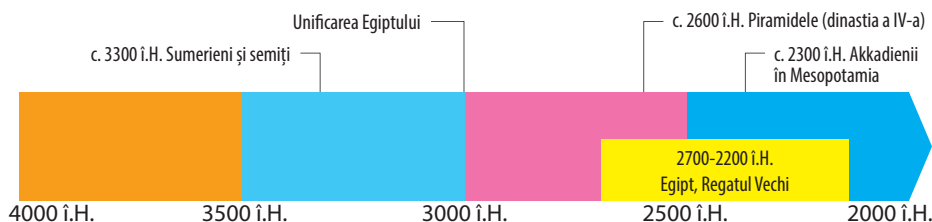
Persanii și mezii, triburi indo-europene, s-au așezat în secolul al XII-lea î.H. în Podișul Iran, primii în sud și ceilalți în nord. Au întemeiat împreună un mare și puternic imperiu, care a cunoscut întinderea maximă în vremea lui Darius I (522-486 î.H.).

În valea fluviului Nil s-a dezvoltat o altă civilizație înfloritoare, cea egipteană. Oamenii au săpat canale de irigații, au dezvoltat agricultura, au domesticit animalele și au inventat scrierea hieroglifică. În jurul anului 3000 î.H. regele Narmer a unit Egiptul de Sus și de Jos, creând un stat cu capitala la Memfis. El și urmașii lui au creat un adevărat imperiu. În Egiptul antic au domnit faraoni puternici, printre care se numără Kheops în vremea Regatului Vechi, Ramses al II-lea și Akhnaton al IV-lea în timpul Regatului Nou.

Fenicienii, popor semitic, au creat o civilizație înfloritoare. Marinari pricepuți, porneau din Byblos, Sidon sau Tyr și puteau străbate mii de kilometri cu navele lor. Între anii 1200 și 900 î.H., fenicienii s-au extins

Persepolis

în toată Marea Mediterană, întemeind multe colonii. Cea mai vestită a fost Cartagina.

Și civilizația din valea Indusului s-a născut de-a lungul unui fluviu. La sfârșitul mileniului al IV-lea î.H., primii locuitori din valea Indusului au întemeiat orașele Harappa și Mohenjo-Daro, cele mai mari așezări din epoca bronzului, cu sisteme de aprovizionare cu apă și canalizare. Această civilizație a dispărut la jumătatea mileniului al II-lea î.H. Arienii, venind dinspre nord, au cucerit India în jurul anului 1500 î.H., formând pe valea fluviului Gange mai multe state. În secolul al III-lea î.H., regele Așoka (273-235 î.H.) a cucerit întreg teritoriul Indiei.

Primele așezări de pe teritoriul de astăzi al Chinei au apărut în valea fluviilor Huang He și Yangtze în jurul anului 3000 î.H. Micile cetăți-state s-au războit între ele până când dinastia Qin le-a unit în 221-206 î.H.

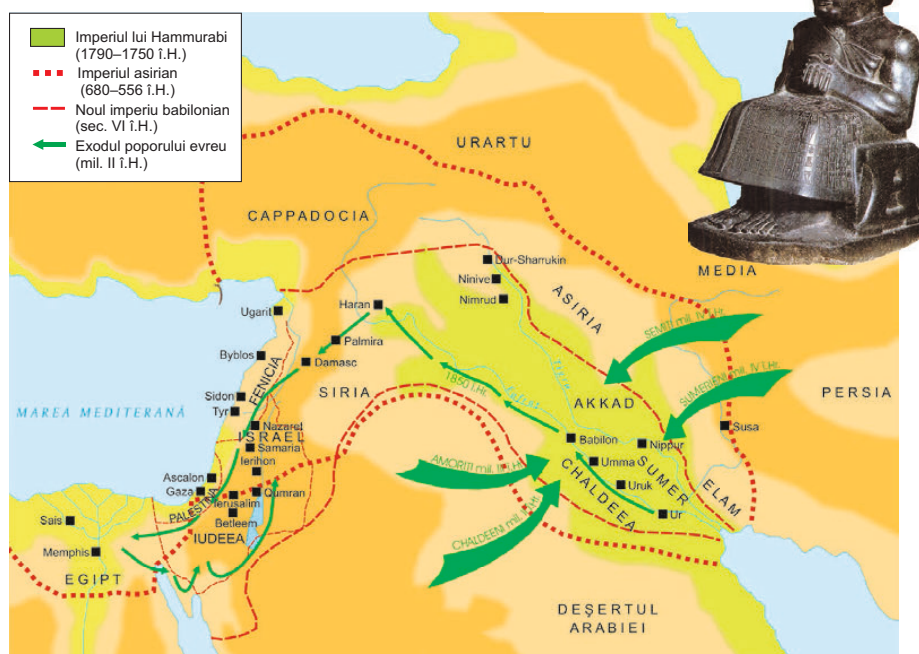
Capitel din timpul regelui Așoka

REȚINEȚI

- Marile civilizații antice au apărut de-a lungul fluviilor.
- Mesopotamia și Egiptul au evoluat aproape concomitent spre formarea unor state distincte, cu diferențe specifice.
- Fenicienii s-au extins în toată Marea Mediterană, întemeind multe colonii.
- În Valea Indusului au existat civilizații înfloritoare.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Analizați cu atenție harta și numiți două orașe din Orientul antic.
2. Numiți doi factori care au condus la centralizarea puterii.
3. Precizați două state care au apărut în acest spațiu istoric.
4. Identificați pe hartă Egiptul de Jos și Egiptul de Sus.

Orientul antic

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

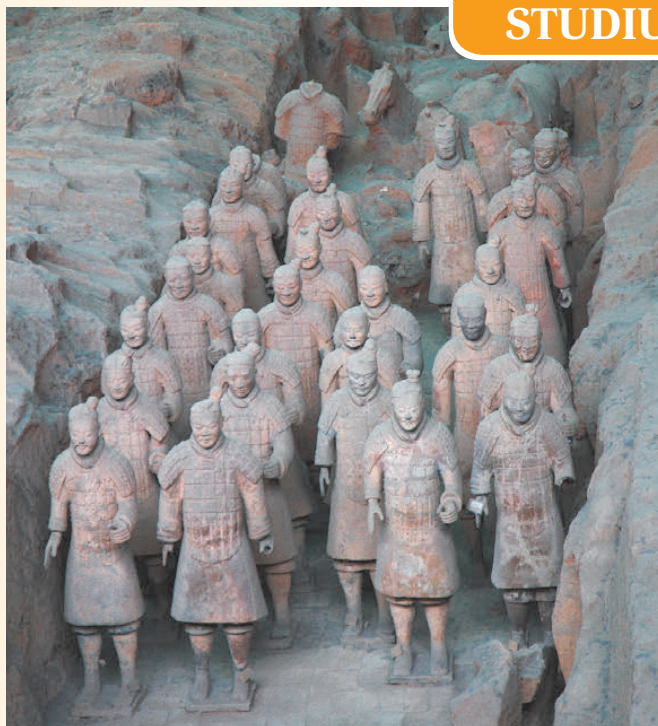
„Egiptul, spre care elenii se îndreaptă cu corăbiile, este pentru egipteni un pământ dobândit și un dar al Nilului. Egiptenii au fost cei dintâi dintre toți oamenii care au născocit anul și l-au împărțit în douăsprezece părți.”

Herodot, *Istorii*

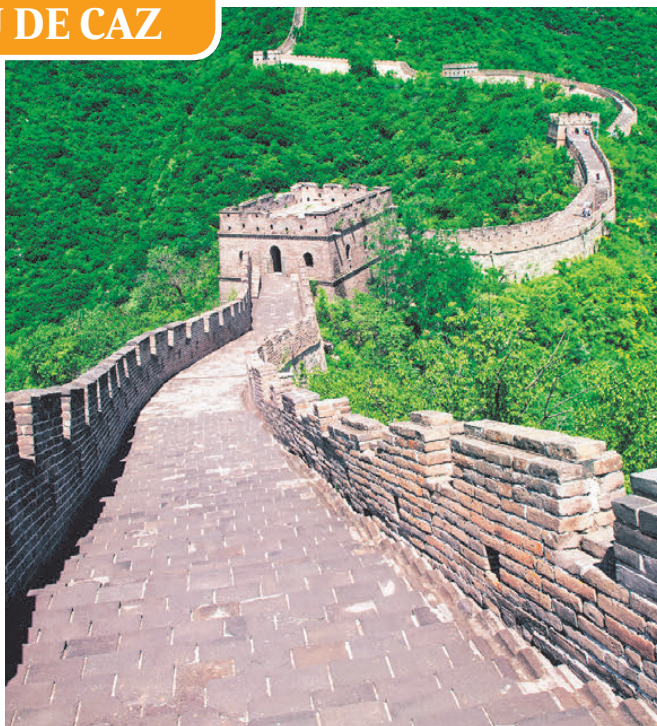
1. Cum denumește istoricul Herodot Egiptul?
2. Selectați din text fragmentul care precizează rolul Egiptului pentru locuitorii săi.

Egiptul antic

Armata de lut a împăratului

Marele Zid

CHINEZII

Statul a apărut pe teritoriul de azi al Chinei în secolele XVIII-XII î.H. Au urmat ani de războaie între statele chineze, până când dinastia Qin le-a unit, în secolul al III-lea î.H. Conducătorul dinastiei, Qin Shi Huangdi (221-206 î.H.), a fost primul care a reușit să stăpânească întreaga Chină. El a dat legi foarte aspre, i-a obligat pe toți supușii să vorbească o singură limbă, să plătească impozite și să folosească aceeași monedă și aceeași scriere. În vremea lui Shi Huangdi s-au construit drumuri, care străbăteau țara de la un capăt la altul.

În 214 î.H., împăratul a poruncit să se ridice un zid înalt la hotarul de nord al Chinei pentru a opri atacurile triburilor nomade. Sute de mii de soldați, țărani și prizonieri au participat la înălțarea Marelui Zid. Lucrările au continuat până în secolul al XVI-lea d.H., sub mai multe dinastii. Mare parte din zid, pe care o putem vedea astăzi, a fost înălțată în timpul dinastiei Ming.

După moartea lui Shi Huangdi, dinastia Qin și-a pierdut puterea, iar imperiul s-a divizat în mai multe state.

În timpul dinastiei Han (206 î.H.-220 d.H.), China a cunoscut perioada de maximă înflorire. Armatele dinastiei Han au cucerit noi teritorii, iar comerțul s-a dezvoltat.

Chinezii antici au inventat porțelanul, hârtia, praful de pușcă, banii de hârtie, un sistem de scriere pictografică, dar și un detector de cutremure. Au creat obiecte minunate din bronz, fildeș și jad. În jurul anului 3000 î.H., chinezii au învățat să crească viermi de mătase și să prelucraze firele produse de aceștia.

1. Când s-a constituit statul chinez?
2. Enumerați câteva contribuții ale chinezilor la patrimoniul universal.
3. Redactați un scurt eseu despre China antică folosind informațiile din manual și pe cele descoperite la bibliotecă sau pe internet.

Confucius a fost un mare învățat chinez care a trăit între 551 și 479 î.H. Mai târziu, învățăturile sale au primit numele de confucianism.

EVREII

■ Istoria poporului evreu se află sub semnul exodului și al exilului. Biblia vorbește despre exodul lui Abraham din Mesopotamia în Canaan, apoi despre exodul evreilor conduși de Moise din Egipt spre Țara Făgăduinței. Moise le-a dezvăluit credința într-un singur Dumnezeu, Iahve, și le-a dat legile – Tora – după care se conduc. De-a lungul istoriei, acest popor a fost stăpânit de state mai mari.

Oamenii care trăiau acum 3 000 de ani pe teritoriul de azi al Israelului se numeau iudei sau evrei. Înțorși din Egipt, s-au luptat cu filistenii, pe care i-au găsit pe acel teritoriu, apoi s-au stabilit acolo și au devenit păstori și agricultori.

În Biblie se spune că Saul a fost desemnat rege al evreilor de către profetul Samuel. El a unificat cele 12 triburi, iar la moartea sa, rege a devenit David.

Ierusalimul, la origine o cetate a filistenilor, era construit pe un deal și apărat de ziduri puternice de piatră, dar regele David l-a cucerit, transformându-l în capitala regatului său (sec. X î.H.). Acest regat se întindea de la hotarele Egiptului până la fluviul Eufrat. În cinstea victoriei, David a poruncit să se ridice un palat mare în partea de nord a cetății.

Fiul lui David, regele Solomon, a înălțat la Ierusalim un templu impunător, închinat zeului Iahve. În timpul domniei sale, statul evreu a cunoscut cea mai mare întindere, dar după moartea lui s-a împărțit în două, iar teritoriul respectiv a fost cucerit de Egipt, Asiria și în secolul al VI-lea î.H. de babilonieni, care au distrus Ierusalimul și Templul lui Solomon, iar populația a fost deportată în Babilon.

Cetatea de la Tel Megiddo (Israel) datează din vremurile biblice.

Tora

Reveniți în Iudeea, evreii au construit al doilea templu, dar statul lor a fost cucerit, pe rând, de mai multe regate mari din zonă. În secolul I î.H. Iudeea a devenit provincie romană.

„După ce regatul s-a întărit în mâinile lui Solomon, Solomon s-a înrudit cu Faraon, regele Egiptului, căci a luat pentru el pe fiica lui Faraon și a adus-o în cetatea lui David, până a terminat de zidit casa sa, templul Domnului și zidul dimprejurul Ierusalimului... în șapte ani a făcut acestea și le-a isprăvit.”

Biblia, Cartea a treia a regilor

1. **Precizați numele a doi regi evrei.**
2. **Indicați statul cu care realizează o alianță unul dintre regii menționați.**
3. **Folosind și cunoștințele de la ora de religie, scrieți o scurtă compunere cu titlul „Regele David”.**

Cucerirea Ierusalimului de către romani (scenă de pe Arcul lui Titus din Roma)

AB DICȚIONAR

- **alfabet** – totalitatea literelor unei limbi.
- **hieroglifă** – semn prin care egiptenii reprezentau diverse noțiuni, prin figuri de lucruri sau ființe.
- **papirus** – plantă de pe malurile Nilului din tulpina căreia se realiza un fel de hârtie de scris.
- **pictogramă** – desen prin care se reprezenta un obiect sau o idee.
- **scriere cuneiformă** – scriere cu semne în formă de cuie (în latină *cuneus* înseamnă „cui”).

Scrib egiptean

Ca și în Sumer, scrierea este rezervată unor funcționari, scribii, aflați în serviciul faraonilor, al preoților sau militarilor. Ei asigurau comunicațiile în interiorul întinsului imperiu egiptean, asigurându-i unitatea.

Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet

Pentru civilizația umană, scrierea are o deosebită importanță, este un mijloc de comunicare, consemnare și acumulare a cunoștințelor oamenilor.

În epoca de piatră oamenii au realizat desene și picturi pe stânci și în peșteri, descoperite pe pereții grotei Altamira, Spania, sau în peștera Lascaux, Franța. Omul atribuia acestor reprezentări de animale o valoare magică și credea că îl vor favoriza în timpul vânătorii.

Scrierea a luat naștere în mod independent în diferite părți ale lumii.

În mileniul al IV-lea î.H., în Mesopotamia, au apărut primele state. Acestea erau conduse de regi care au simțit nevoia să primească informații despre ceea ce se întâmpla în regatele lor. După anul 3300 î.H., sumerienii au inventat **scrierea cuneiformă**. Ulterior, această scriere a fost adoptată de babilonieni, asirieni și perși. Aceștia scriau pe tăblițe de lut. Oamenii au putut astfel să țină calcule, să codifice legi, să înregistreze fapte istorice sau să scrie texte religioase, literare sau scrisori.

Scrierea hieroglifică a apărut în Egipt în același timp, către 3000 î.H. Anumite semne desemnează cuvinte, idei, unele reprezintă un sunet, altele precizează sensul cuvântului. Această scriere utiliza desene reprezentând ființe umane, animale și păsări, plante, zei sau diverse obiecte. Monumentele funerare ale faraonilor, care le glorificau faptele, pentru a le face cunoscute urmașilor, sunt surse de mare importanță pentru istoria scrisului. Scrierea hieroglifică clasică avea circa 5 000 de semne. Hieroglifele acopereau monumentele de piatră sau erau desenate cu cerneală pe foi realizate dintr-o plantă numită papirus.

În China, **scrierea pictografică** a apărut în cursul mileniului al II-lea î.H. și era utilizată cu precădere de către preoți. În secolul I d.H., scrierea a fost codificată, cuprinzând mii de caractere. Fiecare caracter al scrierii chineze reprezintă o silabă, iar fiecare silabă are un înțeles.

Spre anul 1200 î.H., fenicienii au inventat **alfabetul**, care avea numai 22 de semne. Fiecare semn sau literă reprezintă un sunet și cu un număr foarte limitat de semne se puteau scrie toate cuvintele. Fenicienii, negustori și navigatori iscușiți, au transmis alfabetul lor grecilor. În jurul secolului al VIII-lea î.H., grecii au adaptat la cerințele limbii lor alfabetul fenician și au notat vocalele, care din simple indicații de pronunție au devenit litere de sine stătătoare. Acest alfabet a fost transmis romanilor.

Cu scrierea începe o nouă perioadă a vieții oamenilor, care se numește istorie.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Acești fenicieni... au adus grecilor multe învățături noi și mai ales știința scrierii, pe care înaintea vremii – socotesc eu – grecii n-o aveau. Apoi – cu vremea – au schimbat sunetul și forma lor.”

Herodot, *Istorii*

B. „Scrișul și știința de carte sunt privite, în general, ca forțe ale binelui. Se înțelege de la sine că un om care știe să citească are mai multe și mai mari perspective de împlinire în viață, față de unul neștiutor de carte. Dar există și neajunsuri ale răspândirii scrisului, care au însoțit pe tot parcursul istoriei capacitatea de a scrie, chiar dacă nu au fost întotdeauna foarte evidente.”

Andrew Robinson,
Istoria scrisului

1. Plecând de la sursele de mai sus, precizați:

- Necesitatea apariției scrisului.
- Momentul apariției scrisului.
- Care au fost primele forme de scriere.

2. Menționați asemănări și deosebiri între scrierea inventată de sumerieni și cea folosită de egipteni.

3. În ce a constat progresul reprezentat de alfabet?

4. Realizați un desen cu tema „Istoria scrisului”.

Papirus egiptean

REȚINEȚI

- Oamenii au inventat scrierea ca mijloc de a comunica.
- Omul a început să scrie folosind cuneiformele, hieroglifile, pictogramele și a inventat cel mai simplu sistem de scriere – cel alfabetic.
- Alfabetul este alcătuit din litere. Fiecare literă reprezintă un sunet.
- Cu scrierea începe o nouă perioadă a vieții oamenilor, care se numește istorie.

EXERSAȚII ȘI APLICAȚII

1. Menționați tipul de scriere prezent în imaginile de mai jos.
2. Imaginați-vă un text, de aproximativ 20 de cuvinte, despre mesajul transmis de tăblițe.

Amuletă din neolitic, una dintre cele trei tăblițe descoperite în 1961 la Tărtăria, județul Alba, și datate circa 4000 î.H.

Tăblițe de argilă și sigiliul cu care erau „imprimare” semnele descoperite la Uruk.

Scriere cuneiformă

EPOPEEA LUI GHILGAMEȘ

■ Prima mare epopee din istoria lumii, *Epopeea lui Ghilgameș*, a fost redactată de scribii din Mesopotamia, în scriere cuneiformă, pe douăsprezece tăblițe de lut.

Aceasta descrie faptele de vitejie și suferințele lui Ghilgameș, legendarul rege al orașului-stat Uruk, care a domnit la sfârșitul mileniului al IV-lea î.H. Poemul povestește aventuri minunate și întâmplări miraculoase, cu profunde învățături morale. Ghilgameș, parțial om, parțial zeu, pleacă în căutarea vieții veșnice după ce a fost pedepsit de zeii nemulțumiți de felul în care își asuprea poporul.

Enkidu, creat din argilă de zei pentru a-l osândi pe Ghilgameș, se luptă, apoi se împrietenește cu el, atrăgând mânia zeilor. Împreună, ei reușesc să înfrângă un monstru. Pentru că Ghilgameș a intrat în conflict cu zeița Iștar, aceasta îl trimite pe Taurul Cerului să-l omoare. Enkidu reușește să ucidă taurul, apărându-și prietenul. Apoi, el visează că unul dintre ei trebuie să moară ca pedeapsă pentru nesupunerea lor. Hotărăște să fie el cel care se sacrifică. Ghilgameș suferă și pleacă în căutarea unui erou care a supraviețuit potopului, sperând că acesta îi va dezvălui secretul vieții și al morții.

Această operă literară ne oferă informații cu privire la mitologia sumerienilor, la societatea lor, ne descrie unele activități precum vânătoarea și păstoritul.

Autorul necunoscut a realizat un tablou al bucuriilor și suferințelor omenești.

Epopeea lui Ghilgameș rămâne cel mai vechi imn închinat omului cunoscut până astăzi, care îmbogățește moștenirea culturală universală.

„Ghilgameș îi spuse lui Urșanabi:

— Cum să nu-mi fie inima îndurerată și chipul istovit... cum să nu-mi fie fața arsă de ploi și de vânt, cum să nu rătăcesc prin pustiu, dacă prietenul meu, Enkidu..., cu care am urcat împreună munții..., la care țineam, cu care am trecut împreună prin toate primejdiiile, a fost lovit de neînduplecata soartă a oamenilor! Șase zile și șapte nopți l-am plâns.”

Epopeea lui Ghilgameș

1. Cunoașteți și alte epopei sau povești din literatura română sau universală care au ca subiect căutarea nemuririi?

2. Realizați un scurt text despre prietenie și importanța acesteia în viața oamenilor.

3. Mai cunoașteți și alte personaje istorice sau literare care au ilustrat această temă a prieteniei?

4. Care este tema principală a epopeii?

2. Relatați, pe scurt, povestea lui Ghilgameș.

Ghilgameș – basorelief din palatul lui Sargon al II-lea (acum la Muzeul Luvru). Legenda spune că orașul Uruk, din sudul Mesopotamiei, unul dintre cele mai importante centre ale civilizației sumeriene, a fost întemeiat de Ghilgameș, în mileniul al IV-lea î.H. În mileniul al III-lea î.H. acesta a cunoscut o maximă înflorire economică și politică.

CODUL LUI HAMMURABI

■ În Antichitate, oamenii considerau că toate activitățile erau rânduite de zei și că regii îndeplineau aceste hotărâri ale lor prin legi.

Hammurabi a fost cel mai puternic rege din Babilon, stăpânitorul întregii Mesopotamii. Domnia sa a fost una dintre cele mai lungi din Orientul antic. Cel mai însemnat document din vremea domniei lui Hammurabi este codul său de legi, scris probabil în jurul anului 1760 î.H.

Acesta cuprindea 282 de articole și oglindea viața economică și socială babiloniană sub aspectele sale caracteristice. Codul reflectă stadiul superior de dezvoltare la care ajunsese societatea, împărțită în trei categorii sociale: oameni bogați, oameni liberi săraci și sclavi. Privilegiații erau preoții și nobilii de la curtea regelui.

În cod se vorbește despre proprietate, comerț, muncă, familie, acte de violență, furt, îndatoririle și drepturile ostașilor, rețeaua de irigații etc. Drepturile femeii sunt protejate juridic. Femeia dispune de bunurile sale, pe care le poate administra.

Codul are, în primul rând, scopul de a apăra proprietatea asupra pământului, pădurilor, turmelor de animale, canalelor de irigații. În articolele sale se face deosebirea între sclavi și oameni liberi, între rege, slujbași și ostași. În act apar referiri la armată, care era alcătuită din oameni liberi cu obligația „de a merge într-o expediție regală”.

Templele erau protejate, posedau pământuri, clădiri, animale, ateliere meșteșugărești și dispuneau de venituri mari, provenite din taxe și ofrande.

Codul consolida structura noii societăți babiloniene. El a rezistat timp de aproape un mileniu și a avut o mare influență asupra legilor altor popoare. Codul a fost gravat pe tăblițe de piatră așezate în templele din imperiu.

„Dacă un om a furat un bou, o oaie, un măgar, un porc sau o barcă și acestea aparțin zeului sau palatului, el va restitui de 30 ori valoarea lor; dacă aparțin însă unui om liber, va plăti numai înzecitul prețului lor.”

Codul lui Hammurabi

1. Identificați modurile diferite de pedeapsă pentru furt în funcție de starea celui păgubit.

2. Stabiliți, pe baza acestor diferențe, clasele sociale existente în societatea babiloniană.

3. Care sunt cauzele care au condus la apariția acestui document juridic?

4. Enumerați domeniile la care se referă codul.

5. Cine sunt privilegiații?

6. Redactați un text cu privire la importanța acestui cod de legi.

Stelă cilindrică din bazalt negru, descoperită în anul 1902 la Susa. Pe aceasta este gravat, în caractere cuneiforme, Codul lui Hammurabi. În partea superioară este sculptat zeul Soarelui, Șamaș. În fața lui, în picioare, regele Hammurabi ia aminte la sfaturile pe care i le dă zeul cu privire la modul de aplicare a legilor.

EVALUARE CAPITOLUL III

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu noțiunile corespunzătoare:

Marile civilizații antice au apărut de-a lungul fluviilor și în Mesopotamia, în Egipt, în nord-vestul Indiei și în China. Amoriții au întemeiat un nou stat, care a avut cea mai mare înflorire în timpul regelui După, Egiptul era

(*Euftrat, Herodot, Indus, Hammurabi, „darul Nilului”, Tigru, Nil, Huang He*)

2. Descoperiți în careul de mai jos noțiunile-cheie ale lecțiilor studiate în acest capitol:

S	E	M	A	G	L	I	H	G
S	N	A	V	W	S	V	E	A
A	M	T	A	R	U	G	I	Z
C	J	A	B	D	V	N	I	O
B	U	T	N	C	S	D	F	G
R	I	N	O	L	I	B	A	B
A	O	R	M	S	V	C	M	H
T	T	R	B	S	U	M	E	R
S	R	Y	E	D	X	C	V	B
I	B	A	R	U	M	M	A	H

Sumer, Babilon, Hammurabi, Ghilgames, Iștar, zigurat.

3. „Metoda cubului”. Clasa va fi împărțită în șase grupe. Construiți un cub pe ale cărui laturi să notați cerințele. Prin rostogolirea cubului, fiecare grupă primește o sarcină de lucru. Acționați fiecare latură a cubului și rezolvați cerințele specificate:

- Definiți Orientul antic.
- Indicați popoarele Orientului antic.
- Descrieți mediul natural și ocupațiile acestor popoare.
- Comparați tipurile de scriere apărute în Orientul antic: cuneiformă, hieroglifică, alfabetică.
- Analizați rolul templelor și al piramelor pentru popoarele Orientului antic.
- Precizați câteva elemente lăsate moștenire umanității de Orientul antic.

4. Realizați o prezentare multimedia a celor mai cunoscute orașe ale Orientului antic.

5. Alcătuiți o bibliotecă virtuală. Introduceți în „rafturile” acestora cele mai cunoscute opere literare ale Orientului antic.

6. Imaginați-vă că sunteți în excursie în Egiptul antic. Realizați o listă a obiectivelor pe care trebuie să le vizitați.

7. Construiți un muzeu virtual al Orientului antic. Indicați sălile și exponatele pe care acesta le-ar avea.

8. Alcătuiți un text de aproximativ 15 rânduri în care să descrieți Babilonul.

9. Copiați și completați în caiete tabelul următor:

Popor	Mediul natural	Ocupații	Locuințe	Religie	Literatură	Arhitectură	Scriere
Sumerieni							
Egipteni							
Babilonieni							
Evrei							
Chinezi							

ISTORIA ALTFEL

• În lucrarea *Istoria naturală* Plinius cel Bătrân ne descrie prelucrarea papirusului de către egipteni pentru a obține hârtia. Măduva plantei era extrasă și împărțită în multe fâșii foarte subțiri. Ele se suprapuneau în două straturi, unul orizontal și celălalt vertical. Se obținea o împletitură, care apoi era presată și uscată la soare. Fragmentele unite alcătuiau o fâșie lungă, care era tăiată sau rulată în funcție de necesități.

• Numele de alfabet provine de la primele două litere ale alfabetului grecesc: alfa, „A”, și beta, „B”.

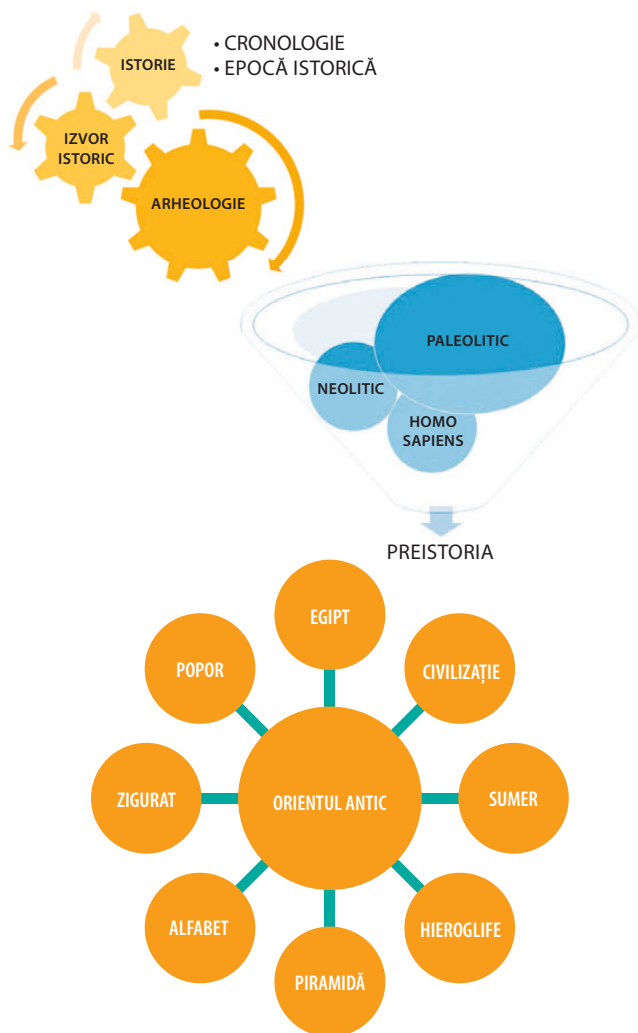
• Discul de Phaistos, descoperit în Creta, conține o scriere misterioasă, nedescifrată încă.

Discul de la Phaistos

RECAPITULARE CAPITOLELE I-III

1. Explicați cuvintele din schemele de mai jos și realizați scurte enunțuri cu acestea:

2. Realizați un text de aproximativ jumătate de pagină în care să utilizați cuvintele: *istorie*, *arheologie*, *știință*, *izvoare istorice*, *societate*.

3. Selectați dintre cuvintele de mai jos pe cele care desemnează unități de măsură ale timpului: *ceas*, *deceniu*, *an*, *clepsidră*, *calendar*, *mileniu*, *epocă istorică*.

4. Puteți să vă întoarceți în timp. Ce epocă istorică ați dori „să vizitați”? Motivați-vă răspunsul.

5. Sunteți un locuitor din Europa în epoca fierului. Ocupația voastră este cea de fierar. Prezentați importanța acestei meserii unui grup de turiști veniți din Orient, folosindu-vă și de textul lecției.

6. Descoperiți cuvintele de mai jos în careul următor:

E	T	Y	E	I	U	M	A	H	R	L	S	H	S	M	L
E	O	F	I	C	I	Y	F	O	I	Y	M	O	I	F	I
D	E	O	E	I	E	U	F	M	D	E	F	M	G	Y	L
E	K	M	B	C	K	M	U	O	R	A	S	O	A	F	Y
D	I	O	E	R	I	O	B	S	R	E	F	E	S	E	I
I	H	S	K	U	E	C	H	A	B	I	M	R	G	F	Y
A	U	S	T	R	A	L	O	P	I	T	H	E	C	U	S
D	I	D	H	O	B	C	M	I	X	D	B	C	I	L	Y
A	A	I	Y	H	R	I	O	E	R	O	F	T	S	G	I
S	O	E	H	I	M	I	H	N	M	B	R	U	B	F	L
Y	E	D	Y	A	Ă	C	A	S	X	M	B	S	O	S	I
S	B	O	Y	B	I	M	B	I	H	E	I	E	R	E	L
O	M	S	I	H	I	C	I	Y	L	H	H	L	Y	F	O
B	X	L	L	B	S	H	L	A	X	D	A	L	A	R	A
S	O	X	U	L	E	M	I	D	I	E	F	D	B	D	O
C	S	Y	X	O	S	I	S	O	Y	B	R	L	I	F	L

Preistoria, *Australopithecus*, colibă, *Homo habilis*, *Homo erectus*, *Homo sapiens*.

7. Cu ajutorul imaginilor de mai jos, redactați un scurt text despre viața oamenilor în preistorie.

RECAPITULARE CAPITOLELE I-III

8. Completați aritmogriful de mai jos:

						1	O						
				2			R						
					3		I						
						4	E						
5							N						
						6	T						
			7				U						
		8					L						
				9			A						
					10		N						
11							T						
12							I						
						13	C						

1. Centrul activității în Antichitate.
2. Regele Egiptului.
3. A creat Egiptul.
4. „Dar al Nilului”.
5. Urmașul regelui evreu David.
6. Locuința zeului.
7. Templu în trepte.
8. Oraș-stat în Mesopotamia.
9. Locuința veșnică a faraonului.
10. Vechii locuitori de pe Valea Indusului.
11. „Țara dintre cele două fluvii”.
12. Învățat chinez.
13. Țara Marelui Zid.

10. Imaginați-vă că, prin tunelul timpului, ajungeți în Sumer, într-un atelier de scriere. Doriți să cunoașteți mai mult despre ceea ce vedeți. Elaborați un set de întrebări pentru a-i lua un interviu șefului scribilor despre societatea vremii lui, despre modul de scriere, despre succes și eșec în învățarea acestui fel nou de a conserva faptele oamenilor, despre motivația, dorințele și riscurile acestei îndeletniciri etc.

11. Realizați un desen prin care să prezentați modul în care vă imaginați că s-au construit piramidele în Egiptul antic.

12. Realizați un portofoliu cu tema „Viața cotidiană în Orientul antic”, plecând de la următorul plan:

Titlul capitolului	Obiectiv de realizat
Mediul natural	Harta Orientului antic
Locuința	Macheta unei case din Egiptul antic
Hrana	Rețete orientale antice
Familia	Text/desen
Credința	Prezentare multimedia despre divinitățile Orientului antic și lăcașurile de cult destinate acestora

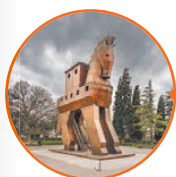
9. Care dintre imaginile de mai jos au legătură cu istoria Orientului antic? Precizați numele acestora și scopul pentru care au fost construite.

CAPITOLUL IV

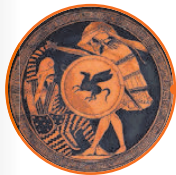
CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ

Mediul natural și ocupațiile grecilor

Studiu de caz: Ceramica între utilitate și artă

● **Adevăr și legendă****Polisul, organizare internă: Atena și Sparta****Procesul de colonizare**

Studiu de caz: Histria, Tomis, Callatis

● **Războaiele grecilor**

Studiu de caz: Bătălia de la Maraton

Alexandru Macedon și civilizația elenistică● **Frumos și cunoaștere în lumea greacă**

Studiu de caz: Acropola ateniană

Studiu de caz: Moștenirea lumii grecești

Studiu de caz: Jocurile Olimpice în Antichitate

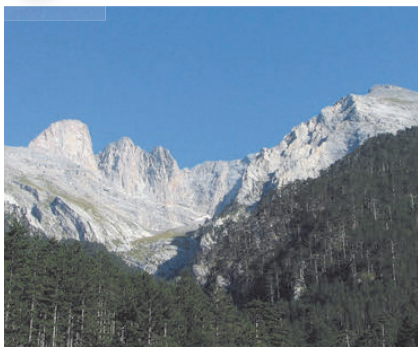
EVALUARE

AB DICȚIONAR

- **amforă** - vas de lut ars cu două toarte, subțiat la bază, în care grecii și romanii păstrau și transportau vin, ulei sau grâu.
- **mirt** - arbust cu flori de obicei albe; a avut numeroase întrebuintări, atât ca mirodenie, cât și ca plantă de leac. În mitologia greacă, de exemplu, mirtul era planta sacră a Afroditei (zeița frumuseții și a iubirii) și a Demetrei (zeița agriculturii).

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Grecia este o țară muntoasă, cu toate că vârfurile sale nu ating niciodată trei mii de metri. Dar muntele este pretutindeni, aleargă și se cațără în toate direcțiile, uneori foarte abrupt. Muntele Olimp este cel mai înalt munte din Grecia și este situat la granița cu Macedonia. În lumea antică, acest munte a fost asociat cu lumea puternică a zeilor.”

André Bonnard, *Civilizația greacă*

Precizați numele unui munte din Grecia.

Mediul natural și ocupațiile grecilor

Grecia sau Elada, cum era numită în Antichitate, este o peninsulă înconjurată de insule mai mari sau mai mici. Țărmurile ei sunt scăldate de apele mărilor Egee, Mediterană și Ionică.

Relieful Greciei este predominant muntos. În munți se află zăcămințe de argint, fier, cupru, plumb, aur, dar și marmură. Pinii sau chiparoșii, măslinii, smochinii, mirtul, leandrul sau dafinul cresc peste tot.

Pământul țării este sărac și puține locuri sunt prielnice agriculturii, iar clima este mediteraneeană, cu veri lungi și uscate și cu ierni umede, dar destul de blânde. În zonele cu pământ roditor, oamenii se ocupau cu agricultura: cultivau grâu, orz, legume – varză, mazăre, bob, ceapă –, măslini, viță-de-vie, rodii sau creșteau oi și capre, dar și cai și măgari.

Locuitorii Greciei antice erau oameni harnici și pricepuți, buni marinari și neguțători, mineri și meșteșugari și știau să construiască palate și temple impresionante. În galeriile minelor, strâmte și luminate slab de opaite, sclavii munceau în condiții grele.

Deschiderea la mare a permis practicarea navigației și comerțului, primele zone spre care s-au îndreptat elenii fiind insulele înconjurătoare: Creta, Cipru, Rodos, Salamina etc. Grecii practicau olăritul din cele mai vechi timpuri. Vasele lor cu figuri negre și roșii erau cunoscute și apreciate în lumea antică. Amforele, cupele și obiectele decorative erau vândute în tot bazinul Mării Mediterane, până în Egipt și Fenicia. În schimbul acestor produse, orașele-state grecești au putut să-și procure grâul de care aveau nevoie pentru hrana populației și materiile prime necesare în meșteșuguri.

Femeile locuiau într-o parte separată a casei. Acolo țeseau lână, confecționau veșminte pentru familie și supravegheau diversele treburi din gospodărie. Sclavele măcinau boabele și frământau aluatul pentru pâine. Tot ele aduceau apa de la fântână, pregăteau diverse feluri de mâncare și îi însoțeau pe copii la școală.

REȚINEȚI

- Relieful Greciei este predominant muntos; țara are puțin pământ roditor, de aceea oamenii de aici au practicat o agricultură intensivă, pe suprafețe restrânse.
- Grecii erau buni negustori și navigatori.
- Grecii practicau olăritul. Vasele lor cu figuri negre și roșii erau cunoscute și apreciate în lumea antică.

„În mijlocul mării de culoarea vinului se află un pământ frumos și îmbelșugat: e pământul Greciei, pe care trăiesc oameni mulți, fără de număr...”

Homer, *Odiseea*

„Întâietatea Eladei nu se datorea-ză numai puterii și faimei popoarelor care locuiesc acolo, i-a hărăzit-o însăși firea, odată cu așezarea geografică, fiindcă Elada are multe golfuri, multe promontorii, care să fie văzute de departe, precum și peninsule mari, așezate în șir una după alta.”

Strabon, *Geografia*

1. Identificați în documentele de mai sus trei caracteristici ale mediului natural specific Greciei.

2. Sub ce altă denumire este cunoscută Grecia?

Cupă cu figuri negre. Corabie grecească

Amforă. Culegători de măslini

1. Priviți imaginile și stabiliți cu ce se ocupau grecii în Antichitate.
2. Menționați din lecție plantele cultivate de greci.
3. Imaginați-vă că sunteți un navigator grec. Stabiliți țara cu care doriți să faceți comerț și precizați ce produse veți comercializa.

STUDIU DE CAZ

CERAMICA ÎNTRE UTILITATE ȘI ARTĂ

■ Ceramica a atins în Grecia antică perfecțiunea, constituind totodată și un izvor istoric prin care se pot reconstitui viața și cultura oamenilor. Dimensiunea și forma vaselor diferă în funcție de utilizare (depozitarea cerealelor, a vinului, a uleiului de măsline etc.) sau de scop (decorative, de lux, pentru parfumuri sau cosmetice, cu rol în ceremoniile religioase).

Vasele erau realizate de meșteri olari, iar decorul era executat de pictori precum Kleitias, care și-a lăsat semnătura pe vasul François. La Atena exista un cartier numai al lor.

Vasul François, pe care scrie:
„Ergotimos m-a făcut și Kleitias m-a pictat”.

Pe vase apar animale, dar și figuri umane în scene mitologice sau istorice. Reprezentările mitologice au fost influențate de operele lui Homer.

1. Documentați-vă și realizați un pliant cu imagini reprezentative pentru ceramica greacă.
2. Descrieți, prin comparație, cele două vase grecești alăturate.

Cupă cu scenă din Iliada.

AB DICȚIONAR

- **Ahile** – erou grec, considerat cel mai viteaz luptător din războiul troian. Mama sa îl cufundase în râul Styx și trupul lui era invulnerabil, mai puțin călcâiul de care îl ținuse.
- **basileu** – rege.
- **panteon** – totalitatea zeilor.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

Agamemnon, mască de aur descoperită la Micene

„...Agamemnon a fost în stare să pornească expediția contra Troiei și nu mulțumită bunăvoienței pretendenților și-a adunat el trupele, ci mai degrabă fiindcă era temut... Se știe că a sosit la Troia cu cele mai multe corăbii și că le-a mai dat și arcadienilor... Agamemnon este domn peste multe și peste întreg Argosul...”

Homer, *Odiseea*

1. Plecând de la textul lecției, precizați dacă poemele homerice pot fi considerate izvoare istorice.
2. Identificați, în text, informațiile oferite cu privire la războiul troian.

Adevăr și legendă

LEGENDELE OLIMPULUI

Ca majoritatea popoarelor din Antichitate, grecii aveau o religie politeistă. Panteonul lor era format din mai mulți zei și zeițe. Zeii trăiau pe Muntele Olimp și aveau comportamente și trăsături umane, erau mânați de sentimente, dar spre deosebire de oameni, erau nemuritori.

Grecii au creat legende minunate despre zeii lor; ei credeau că aceștia intervin în viața oamenilor, uneori pentru a-i ajuta, alteori pentru a-i pedepsi. Ei încercau să le atragă bunăvoința prin oferirea de daruri și sacrificii de animale. În fiecare cetate exista un templu al zeului protector.

Fiii lui Zeus cu pământence se numesc eroi și cei mai cunoscuți au fost Perseu, Heracle, Tezeu, Ahile sau Ulise.

RĂZBOIUL TROIAN

În *Iliada*, Homer povestește lupta dintre greci și troieni. Arheologul Heinrich Schliemann a descoperit în urmă cu mai bine de o sută de ani ruinele Troiei, iar acum știm că, înainte de nașterea lui Homer, a avut loc o înfruntare armată între greci și troieni, încheiată cu victoria grecilor și distrugerea cetății Troia.

Legenda spune că războiul a început după ce Paris, fiul regelui troian Priam, a răpit-o pe Elena, soția regelui Spartei, Menelau. Fratele acestuia, Agamemnon, regele cetății Micene, i-a chemat și pe ceilalți conducători de cetăți pentru a porni o campanie împotriva Troiei, cu scopul recăstigiării Elenei. În *Iliada* citim despre faptele de arme din ultimul an al războiului pornit de ahei împotriva troienilor, despre Ahile, dar și despre vicleșugul pus la cale de Ulise, „inventatorul” calului uriaș din lemn în care i-a ascuns pe aheii care au distrus cetatea Troia. În *Odiseea* sunt relatate întâmplările prin care a trecut Odiseu (Ulise) înainte de a ajunge acasă, în insula Itaca.

Personajele reale sunt însoțite de personaje legendare, zei și zeițe, dar și eroi. Cele două poeme reliefează o serie de caracteristici ale societății grecești în „epoca homerică”, organizarea socială și economică. Războinicii aflați în fruntea țării și a armatei se numeau basilei. Aceștia se bucurau de cele mai bogate prăzi de război, aveau gospodării și turme numeroase. În poeme sunt descrise țări și evenimente diverse; ele sunt considerate capodopere ale literaturii grecești, dar și surse istorice.

Războiul troian

Homer

Răspândirea poemelor lui Homer

c. 1194-1184 î.H.

Sec. VIII î.H.

Sec. VI – IV î.H.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Atena a fost zeița protectoare a cetății Atena... Ea participă, de asemenea, la războiul troian alături de greci, pe care-i susține, împotriva troienilor...

Atena era socotită protectoarea artelor frumoase, a meșteșugurilor, a literaturii și a agriculturii... era sfătuitoarea grecilor adunați în areopag și apărătoarea lor în războaie.”

Anca Balaci,

Mic dicționar de mitologie greacă și romană

B. „Când Rhea s-a supus lui Cronos, i-a dat mlădițe strălucite:

Pe Hestia și pe Demeter, pe Hera cu încălțări de aur,

Pe Hades, regele puternic ce sta-n palatul de sub glie,

Fără-a cunoaște îndurare, pe zgomotosul Mișcă-țarmuri

Și pe înțeleptul Zeus, părinte al zeilor și-al omenirii.”

Hesiod, *Theogonia*

1. Precizați din sursa A rolul zeiței Atena.

2. Menționați trei atribuții ale zeiței Atena.

3. Identificați zeii din sursa B.

4. Prezentați, pe scurt, colegilor o legendă despre zeul preferat.

Elena, din pricina căreia a început Războiul troian, și soțul ei Menelau.

Zidurile cetății Troia

REȚINEȚI

- Grecii aveau o religie politeistă. Zeii lor trăiau pe muntele Olimp.
- Toate povestirile despre zei și eroi alcătuiesc mitologia.
- *Iliada* relatează despre cucerirea cetății Troia (Ilion sau Cetatea Soarelui) de către ahei. Motivul legendar se referă la răpirea frumoasei Elena de către Paris; izvoarele istorice vorbesc însă despre concurența economică între Troia și celelalte cetăți grecești. *Odiseea* prezintă peripețiile lui Odiseu (Ulise), timp de zece ani, la întoarcerea din război spre Itaca, unde era așteptat de Penelopa, soția lui.

ZEII OLIMPIENI

ZEUS

Zeul cerului, stăpânul zeilor și al oamenilor

HERA

Soția lui Zeus, zeița căsătoriei și a căminului

POSEIDON

Zeul mărilor și oceanelor

AFRODITA

Zeița frumuseții

ARES

Zeul războiului

HEFAISTOS

Zeul focului și al meșteșugarilor

ATENA

Zeița înțelepciunii

APOLLO

Zeul artelor

ARTEMIS

Zeița vânătorii

DEMETRA

Zeița vegetației și a agriculturii

DIONYSOS

Zeul viței-de-vie și al vinului

HERMES

Zeul comerțului, mesagerul zeilor

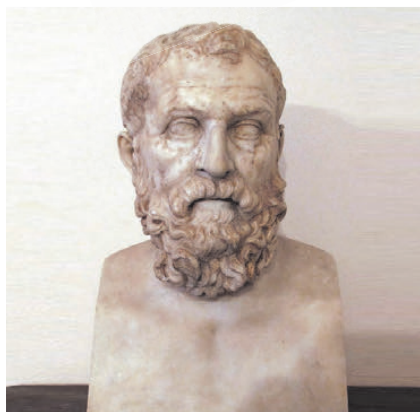
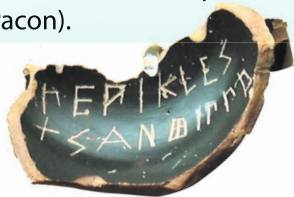

Zeița Atena (basorelief)

AB DICȚIONAR

- **agora** – piață publică, centrul polisului.
- **ostracism** – exilarea unei persoane bănuite de trădare; numele acesteia se scria pe un ciob (ostrakon).

Solon
(c. 640-558 î.H.)

Unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei antice, a inițiat mai multe reforme care au schimbat viața Atenei.

Moneda a apărut la Atena în secolul al VI-lea î.H. Pe această monedă era reprezentată bufnîța, simbolul cetății.

Polisul, organizare internă: Atena și Sparta

Relieful predominant muntos, ca și legăturile dificile între regiuni au împiedicat formarea unui stat unitar în Grecia, în schimb au luat naștere orașele-state, polisurile. Acestea cuprindeau orașul propriu-zis și satele înconjurătoare, cu locuitorii respectivi, din câmpia din jur, ca și portul cel mai apropiat. Principalele edificii publice erau construite în jurul așa-numitei agora, centrul vital al cetății, iar pe acropolă se aflau templele.

Grecii vorbeau aceeași limbă, venerau aceiași zei, trăiau în același fel și uneori cetățile se uneau împotriva dușmanilor comuni.

Locuitorii unui polis erau împărțiți în cetățeni, meteci, străini, care se ocupau mai ales cu negoțul, și sclavi, aflați în proprietatea cetățenilor. Sclavii proveneau din rândul prizonierilor de război, al datornicilor sau se născuseră din părinți sclavi și puteau fi vânduți.

Formele de guvernare într-un polis au evoluat de la monarhie, cu bazele în epoca homerică, la democrație la Atena și la oligarhie la Sparta.

ATENA

A fost întemeiată în regiunea Atica, într-o zonă bogată în argint, marmură și argilă, aproape de mare, având și un port, Pireu. Cetatea a fost condusă la început de aristocrați, din rândul cărora se alegeau anual nouă arhonți. Aceștia erau ajutați de Areopag, de Adunarea poporului și de Sfat, cu rol consultativ. Cetățenii participau la buna organizare și dezvoltare a cetății. Cetățenii erau bărbați care se născuseră în Atena; ei votau și participau la guvernare. Femeile se bucurau de unele drepturi, spre deosebire de sclavi.

În secolul al VII-lea î.H. Dracon a dat primele legi scrise. În 594 î.H., arhonte Solon a reorganizat statul atenian. Cetățenii erau împărțiți în patru categorii, în funcție de avere. El a fixat drepturile și îndatoririle fiecărei categorii după cantitatea de grâu pe care o avea, a organizat Sfatul cu 400 de membri și un Tribunal al poporului. Reformele au continuat și, în 508 î.H., Clistene a hotărât ca populația să fie împărțită după criterii teritoriale, a ridicat numărul membrilor Sfatului la 500, a

Licurg – primele legi la Sparta

Dracon – primele legi scrise

Reformele lui Solon

Reformele lui Clistene

Sec. X î.H.

621 î.H.

594 î.H.

508 î.H. Sec. VI î.H.

„Avem o Constituție care nu ia nimic din legile altora, ba mai degrabă – în loc să-i imităm pe alții – noi le suntem o pildă. Se numește democrație, pentru că orânduirea aceasta nu este în interesul celor puțini, ci în al celor mulți...”

Tucidide,
Războiul peloponeziac

1. Imaginați-vă că sunteți un reformator din Grecia antică și trebuie să țineți un discurs în agora. Cum vă adresați cetățenilor?

2. Numiți trei reformatori din Atena antică.

3. Precizați trei caracteristici ale democrației în concepția autorului.

Tucidide
(c. 460-c. 400 î.H.)

Strateg al Atenei, a participat la războiul între cetățile grecești și a scris cartea Războiul peloponeziac.

Tânără din Sparta

Sparta – teatrul antic

înființat Colegiul celor zece strateg și a introdus ostracismul. Regimul democratic atenian îi excludea însă pe sclavi, dar și o mare parte a oamenilor liberi.

SPARTA

A fost fondată în zona de sud-est a Peninsulei Peloponez, în Laconia, pe valea râului Eurotas, de către dorienii stabiliți aici în secolul al X-lea î.H. Legislatorul legendar Licurg a organizat cetatea. La Sparta, cetățenii cu drepturi depline erau în număr de 9 000, preocupați, în primul rând, de pregătirea militară. Ei dețineau pământul, pe care îl lucrau iiloții. Aceștia din urmă proveneau din populația cucerită, având o situație intermediară, între oameni liberi și sclavi. Statul avea drept de viață și de moarte asupra lor, dar nu-i putea vinde. Negustorii și meșteșugarii veniți în cetatea Sparta erau numiți perieci, oameni liberi, dar fără drepturi politice.

Sparta era condusă de doi regi, cu funcții militare și religioase. Un rol important îl aveau Sfatul bătrânilor, ai cărui membri erau aleși dintre aristocrați, și Adunarea poporului înarmat, care aproba sau respingea legile prin aclamații.

REȚINEȚI

- Orașele-state din Grecia antică se numeau polisuri.
- Cele mai cunoscute polisuri din Antichitate au fost Atena și Sparta.
- Sparta era condusă de regi, în timp ce la Atena cetățenii au ales regimul democratic.
- Cei mai cunoscuți reformatori de la Atena au fost Dracon, Solon și Clistene.
- Legislatorul legendar Licurg a organizat cetatea Sparta.

AB DICȚIONAR

- **oracol** – răspunsul pe care zeii îl dădeau în Antichitate la întrebările puse de oameni; persoana care transmitea aceste răspunsuri.
- **metropolă** – cetate din care plecau coloniștii greci.

Teatrul grec din Siracusa. Cetatea, situată în sud-estul Siciliei, a fost fondată în secolul al VIII-lea î.H. de coloniști veniți din Corint.

Templul lui Apollo din Delfi. Acolo oamenii ascultau profețiile oracolului (preoteasa Pythia).

Procesul de colonizare

Grecii erau buni navigatori; legendele lor povestesc despre numeroase expediții și popasuri ale grecilor pe insule și țărmuri îndepărtate. Lipsa terenurilor fertile, suprapopularea, nevoia de materii prime, de noi piețe de desfacere, dar și luptele interne i-au făcut pe greci să plece spre alte meleaguri. Coloniile au fost fondate de cetățile cu o populație mare, cu o organizare politică și economică avansată și care aveau cunoștințe de navigație. Printre acestea se numără Corintul, Megara sau Miletul.

Marea colonizare greacă s-a desfășurat între secolele al VIII-lea și al VI-lea î.H. spre vestul Mării Mediterane – sudul Franței, sud-estul Peninsulei Iberice, Sicilia și sudul Italiei – nord-estul și vestul Mării Negre, unde au fost întemeiate Histria, Tomis și Callatis. Acest fenomen a încetat odată cu apariția pericolului reprezentat de perși.

Locul în care urma să fie întemeiată colonia era ales cu ajutorul informațiilor culese de la negustori și navigatori.

Oamenii plecau din metropolă luând cu ei focul sacru din vatra cetății, obiceiurile religioase și politice. De obicei, mai înainte consultau oracolul lui Apollo de la Delfi. Acesta îi sfătuia să se îndrepte spre zone mai slab populate și descria în linii mari locul în care urmau să întemeieze cetatea. Colonia trebuia să se afle la malul mării, să fie ușor de apărat și să aibă în jur pământ roditor, ud de râuri.

Pentru fondarea unei colonii, era prezentat un proiect adunării, care îl aproba sau nu. Era desemnat apoi un șef al expediției, numit fondator, de obicei un aristocrat. Acesta alegea numele și locul noii așezări.

Grecii debarcau la destinație și construiau o cetate foarte atașată de metropolă, dar cu legi și o politică proprii. Coloniile s-au bazat, la început, pe dezvoltarea agriculturii, dar cu timpul au devenit și importante centre comerciale și meșteșugărești. Coloniile trimiteau în metropolă materii prime – cereale sau metale – și anumite produse făurite de meșteșugarii locali. În schimb, aduceau din cetatea-mamă ulei, vin sau obiecte de lux, printre care la mare preț erau vasele cu figuri negre sau roșii, un fel de reviste ilustrate ale Antichității. Scenele de viață cotidiană sau poveștile cu zei și eroi au contribuit la realizarea unei culturi comune.

Dezvoltarea economică în epoca mării colonizări a făcut posibile stabilirea de legături cu alte popoare și răspândirea culturii grecești și a modelelor de organizare politică.

Marea colonizare greacă

Întemeierea cetăților Histria, Tomis și Callatis

Sec. VIII î.H.

Sec. VII î.H.

Sec. VI î.H.

Marea colonizare greacă

1. Precizați direcțiile în care s-au deplasat grecii pentru a întemeia colonii.
2. Numiți două colonii întemeiate de greci pe țărmul Mării Negre.
3. Enumerați două cauze ale mării colonizări grecești.

REȚINEȚI

- Marea colonizare greacă s-a desfășurat între secolele al VIII-lea și al VI-lea î.H.
- Un cuvânt greu de spus în crearea coloniilor grecești l-a avut oracolul din Delfi.
- Coloniștii erau sfătuiți să ridice așezări pe coasta unor golfuri ușor de apărat, în zone cu pământ fertil.

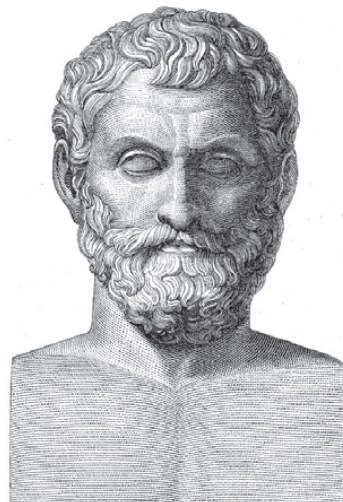

Cetatea Milet din Asia Mică. De aici au plecat grecii care au colonizat țărmul Pontului Euxin și au întemeiat cetatea Histria.

„Nu este ușoară colonizarea când nu se face în felul roiriilor de albine: în acest din urmă caz coloniștii aparțin unui singur neam și pornesc dintr-o singură cetate... Ei au aceeași origine, vorbesc aceeași limbă... și participă la același cult. Este greu să le impui alte legi și o altă constituție decât acelea pe care le-au cunoscut în țara lor.”

Platon, *Legile*

1. Identificați din text caracterizarea făcută de Platon procesului de colonizare.
2. Prezentați, plecând de la text, legăturile care se stabileau între metropolă și colonii.
3. Ați fost pe un șantier sau într-un muzeu arheologic (de exemplu la Histria sau la Atena)? Realizați o descriere a obiectelor pe care le-ați văzut. Ce v-a impresionat cel mai mult?

Thales din Milet
(c. 625–c. 547 î.H.)

A fost unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei antice. Filosof și matematician, a calculat înălțimea Marii Piramide (în timpul călătoriei în Egipt) și a măsurat exact timpul cu ajutorul unui cadran solar. Este autorul teoremei care îi poartă numele.

Cetatea Histria

HISTRIA, TOMIS, CALLATIS

Histria, termele romane

■ Grecii au ajuns pe țărmurile Pontului Euxin, cum numeau ei Marea Neagră, în secolul al VII-lea î.H. Aici, mai exact pe coasta de vest, au întemeiat cetățile Histria, Tomis (azi Constanța) și Callatis (Mangalia).

Cea mai veche colonie de pe țărmul românesc al Mării Negre este **Histria**, fondată în a doua jumătate a secolului al VII-lea î.H. de coloniștii din Milet. Ei s-au stabilit în Dobrogea, în apropierea locului în care Dunărea (Istros, cum îi spuneau grecii) se varsă în mare. Cetatea este menționată de mai multe izvoare, printre care Eusebios și Pseudo-Skymnos. Cercetările arheologice începute în 1914 de Vasile Pârvan au scos la lumină mărturii ale primilor ani ai cetății și ale evoluției sale ulterioare.

La **Tomis** a fost mai greu de stabilit data fondării, dar arheologii au găsit urme de locuire pe teritoriul de azi al orașului Constanța datând din secolul al-VI-lea î.H. Cetatea s-a dezvoltat după cucerirea romană, așa cum o arată vestigiile descoperite aici – mai ales impresionantul edificiu cu mozaic.

STUDIU DE CAZ

Cea de-a treia colonie, **Callatis**, așezată în mijlocul unor câmpii roditoare, a fost întemeiată la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea î.H.

Toate cele trei cetăți de pe țărmul vestic al Pontului Euxin au cunoscut prosperitatea în secolele următoare, în epoca elenistică și în cea romană.

Odată așezați aici, grecii au stabilit relații comerciale cu geții, locuitorii acestor meleaguri. Au adus arme, unelte, podoabe, ceramică de lux, măslin, ulei și alte mărfuri, pe care le schimbau cu produsele din zonă: cereale, animale, piei, miere, ceară etc.

Atât coloniștii, cât și populația locală au beneficiat de pe urma acestor schimburi, dovedite de cercetările arheologice. Geții au preluat de la greci tehnici de prelucrare a metalelor, roata olarului, elemente de arhitectură, modele politice, vestimentație, scriere.

În orașele nou întemeiate au fost înființate ateliere meșteșugărești, care produceau unelte și arme din bronz și fier, ceramică, podoabe. Arheologii au descoperit amfore grecești din Rhodos și Thasos, pe care autohtonii încep să le imite, în aproape toată zona extracarpatică a României.

Dezvoltarea coloniilor le-a permis acestora să bată monedă proprie din argint și bronz.

Preocupările coloniștilor erau diverse. Dovadă stau inscripțiile

în limba greacă, dar și existența teatrelor și a templelor, a altor edificii publice, ca și statuile și ceramica descoperite aici.

A. „Callatis este o colonie a heracleoților, întemeiată în urma unui răspuns dat de oracol. (...) Cetatea Tomis a fost colonizată de milesieni. În jurul ei locuiesc sciți. Vine orașul Istros (Histria), care-și trage numele de la fluviul (aflat acolo). A fost întemeiat de milesieni pe vremea când oștirea barbarilor sciți a trecut în Asia, ca să-i urmărească pe cimerienii care trecuseră Bosforul.”

Pseudo-Skymnos, *Descrierea Pământului*

B. „În privința celor necesare vieții, ținuturile pontice ne dau vite și sclavi în număr foarte mare și de o calitate mărturisită de toți ca excelentă. Dintre articolele de lux, ne procură din belșug miere, ceară, pește sărat. În schimb, primesc din prisosul regiunilor noastre ulei și tot felul de vinuri; cu grâu fac comerț, uneori dându-ne la vreme cuvenită, altele luând de la noi.”

Polibius, *Istorie*

Inscripție greacă descoperită la Histria. În partea de sus se poate vedea stema cetății, vulturul cu un delfin în gheare.

1. Menționați una dintre urmările economice, politice și culturale pe care le-a avut marea colonizare greacă asupra locuitorilor geți din Dobrogea.

2. Documentați-vă și precizați ce alte colonii au mai fost întemeiate de greci în vestul Mării Negre.

3. Citiți sursa B și descoperiți mărfurile oferite de ținuturile pontice și ce primesc acestea în schimb.

Tomis

Callatis

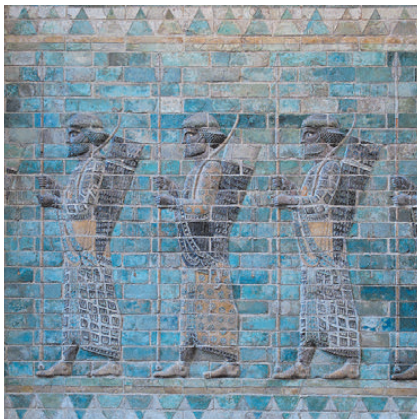

AB DICȚIONAR

- **falangă** – (în Grecia antică) formație de luptă în care lăncierii erau așezați în rânduri compacte.
- **hegemonie** – supremație.
- **hoplit** – soldat grec pedestru, cu armament greu.
- **Maraton** – localitate aflată la circa 42 km de Atena.
- **triremă** – navă de război cu trei rânduri de vâsle suprapuse; avea și pânze, care erau ridicate în timpul luptei, corabia mișcându-se mai ușor cu ajutorul vâslelor.

Hopliti spartani

Arcași persani

Războaiele grecilor

RĂZBOAIELE MEDICE În secolul al V-lea î.H., perioada cea mai frumoasă și mai bogată din istoria Greciei antice, armata Imperiului Persan condus de Darius I a ajuns în Asia Mică și a cucerit coloniile grecești de acolo. Însă acestea s-au revoltat, sprijinite de Atena. Ceea ce a urmat poartă denumirea de războaiele cu perșii sau războaiele medice. În 490 î.H., deși erau mai puțin numeroși, hopliții atenieni, sub conducerea strategului Miltiade, i-au înfrânt pe perși.

După victoria de la Maraton a urmat o perioadă de liniște, pentru că ambele tabere se pregăteau de o nouă confruntare. Zece ani mai târziu, în 480 î.H., armata perșilor, condusă de data aceasta de Xerxes, a atacat din nou Grecia. Bătălia s-a dat la Termopile. Regele Leonida și cei 300 de spartani ai săi s-au retras în trecătoarea pe care au apărât-o până la ultimul om. Pe monumentul ridicat în cinstea lor stă scris: „Călătorule, mergi și spune Spartei că noi ne-am jertfit aici, îndeplinind cu cinste legile ei”.

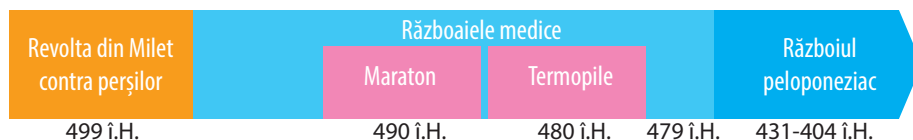
În acest timp, pe mare, triremele ateniene, conduse de Temistocle, au înfrânt flota persană în strâmtoarea de la Salamina. Grecii au obținut victoria decisivă la Plateea, în anul 479 î.H. Prestigiul Atenei a crescut foarte mult și, în 477 î.H., aceasta a format, împreună cu alte cetăți, Liga de la Delos.

RĂZBOIUL PELOPONEZIAC Puterea Atenei a nemulțumit alte poli-suri. Atena a devenit, datorită activităților comerciale, economice și politice inițiate de Pericle, cea mai importantă forță democratică a Greciei. Modelul său de dezvoltare se opunea modelului oligarhic promovat de Sparta. Confruntarea dintre cele două cetăți și aliații lor s-a numit Războiul peloponeziac. După ani de lupte, flota ateniană a fost distrusă și, în 404 î.H., Atena a capitulat.

Epuizarea în urma luptelor interne, epidemia de ciumă de la Atena, care a provocat multe victime, inclusiv Pericle, au transformat polisurile grecești în ținte ușoare pentru statul vecin din nord, dornic de expansiune, Macedonia.

REȚINEȚI

- În timpul războaielor medice, grecii s-au luptat cu perșii la Maraton, Termopile, Salamina și Plateea.
- Războiul peloponeziac s-a desfășurat între 431 și 404 î.H.

Războiul peloponeziac

1. Localizați pe hartă aliații Atenei și ai Spartei.
2. Identificați statele neutre în Războiul peloponeziac.

„Spartanii i-au trimis înainte pe Leonida și oamenii lui... Când însă mezii îi izbiră cu toată puterea pe greci, mulți dintre mezi căzură la pământ și, cu toate că alții le luau de îndată locul, luptând fără să dea îndărăt, aveau mari pierderi...

Regele (Xerxes) se afla în mare încurcătură, neștiind ce trebuia să facă în această împrejurare, când Efalte... îi dezvălui taina cărării spre Termopile prin inima munților și prin această trădare dădu pierzaniei pe acei greci care stăteau acolo de strajă.”

Herodot, *Istorii*

Descrieți modul de organizare și de luptă al grecilor în timpul războaielor cu perșii.

STUDIUL DE CAZ

BĂTĂLIA DE LA MARATON

■ În secolul al V-lea î.H., Imperiul Persan a atins cea mai mare întindere în timpul regelui Darius I (521-486 î.H.). Imperiul se baza pe o armată numeroasă și o flotă bine organizată. Regele a hotărât să cucerească bogatele cetăți grecești.

În anul 490 î.H., pe câmpia de la Maraton, nu departe de Atena, s-a desfășurat una dintre cele mai mari bătălii din Antichitate. Strategul Miltiade conducea armata ateniilor. Falanga de hopliți a atacat infanteria persană. Scuturile lor grele îi apărau de mulțimea de săgeți aruncate de arcașii perși. Ostașii atenieni, disciplinați, bine înarmați și însuflețiți de patriotism, au obținut la Maraton o mare victorie, despre care relatează cu amănunte Herodot.

Legenda spune că un ostaș atenian a străbătut distanța de 42 km dintre Maraton și Atena pentru a anunța rezultatul luptei. Ajuns în cetate, a reușit să mai spună: „Am învins!”, și a murit de oboseală.

„Și cum Maratonul era locul cel mai potrivit din Atica pentru desfășurarea cavaleriei și cel mai apropiat de Eritreea, Hippias, fiul lui Pisistrat, i-a condus în acel loc. Atenienii, când primiră aceste vești, porniră și ei spre Maraton, ca să se apere. În fruntea lor se aflau zece strategii...

Când perșii i-au văzut pe vrăjmași atacându-i în fugă mare, s-au pregătit să primească atacul, cumpănind numărul foarte neînsemnat al ateniilor și atacul la care porniseră aceștia, fără cavalerie și arcași... Iar atenienii i-au atacat pe dușmani alergând și au privit, fără să tremure, veșmintele mezilor...”

Herodot, *Istorii*

1. Citiți textul și descrieți colegului de bancă ce v-a impresionat cel mai mult din această bătălie.

2. Precizați întrecerea sportivă care se desfășoară în zilele noastre în cinstea acestei bătălii.

AB DICȚIONAR

- **Alexandria** – orașul întemeiat de Alexandru Macedon în Egipt. În timpul regelui Ptolemeu I, aici a fost fondată cea mai mare bibliotecă din lume, cu sute de mii de papirusuri.
- **civilizația elenistică** – civilizație apărută în urma cuceririlor lui Alexandru cel Mare din amestecul dintre cultura greacă și diferitele tradiții locale din Orient. Aceasta s-a răspândit în estul Mării Mediterane și s-a manifestat îndeosebi în arhitectură și artă.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Alexandru s-a născut la 20 iulie în anul 356 î.H. în Macedonia, ca fiu al regelui Filip al II-lea și al reginei Olympia. A primit în copilărie o educație completă, inclusiv prin prelegerile filosofului Aristotel. Tatăl său l-a inițiat în arta militară... Doi ani mai târziu, în 338 î.H., a comandat o mare parte a armatei tatălui său care a câștigat bătălia de la Cheronia, prin care Macedonia și-a impus hegemonia asupra Greciei.”

Michael Lee Lanning,
*100 de personalități militare
ale lumii*

1. Numiți din sursă cine a fost profesorul lui Alexandru.
2. Plasați pe hartă locul primei bătălii la care a participat tânărul Alexandru.
3. Căutați în dicționar semnificația cuvântului prelegere.

Alexandru Macedon și civilizația elenistică

Macedonia se afla în nordul Greciei. Locuitorii se ocupau cu pășitul și agricultura, erau vânători și buni soldați. Întemeietorul statului macedonean a fost regele Filip al II-lea, bun diplomat, care a organizat și armata macedoneană. Asasinarea lui Filip al II-lea a făcut ca tronul să-i revină fiului său, Alexandru, supranumit ulterior cel Mare. „Frumos ca un zeu”, spun contemporanii, curajos, ambițios, violent, dar și prietenos, educat, căci îl avusese ca profesor pe Aristotel, era convins că era menirea de a cuceri lumea.

Mai întâi, Alexandru și-a organizat armata, apoi s-a îndreptat spre răsărit. I-a înfrânt pe perși în lupta de pe malurile râului Granicos și a eliberat toate cetățile grecești din Asia Mică. A urmat victoria de la Issos, unde armata regelui persan Darius al III-lea a fost învinsă. Teritorii vaste din nordul Africii și Asia Centrală au trecut în stăpânirea sa. În Egipt a fost primit ca un zeu. Pentru a-i atrage de partea sa pe egipteni, Alexandru a păstrat obiceiurile religioase neatînse și a poruncit să fie construit orașul Alexandria. Cuceririle sale au continuat spre Mesopotamia și Persia, Alexandru adăugând imperiului său Babilonul și vechile capitale ale Imperiului Persan. În final a ajuns la granița Indiei.

Campaniile lui Alexandru au fost urmate, după victorie, și de măsuri pentru unificarea imperiului. A păstrat obiceiurile popoarelor cucerite, modul lor de viață, cultura și religia, dar cultura greacă a pătruns în Orient. În acest sens Alexandru a susținut și căsătoriile dintre greci și orientali. În teritoriile cucerite a construit noi orașe, multe purtând numele său, a dezvoltat comerțul și meșteșugurile.

Creată prin puterea armelor, această vastă stăpânire a durat doar până la moartea lui Alexandru cel Mare.

După moartea lui Alexandru, imperiul a fost împărțit între generali săi. Astfel au luat ființă regatele elenistice în Macedonia, Egipt sau Asia Mică, în care regele avea puteri absolute, fiind divinizat de către supuși. Perioada care a ținut de la cuceririle lui Alexandru (secolul al IV-lea î.H.) până la cucerirea romană (secolul I î.H.) este cunoscută sub numele de epoca elenistică. Centrul cultural al civilizației elenistice în secolul al III-lea î.H. a fost Alexandria,

Bătălia de la Cheronia	Bătălia de la Gaugamela	Bătălia de la Issos	Moartea lui Alexandru
338 î.H.	334 î.H.	333 î.H.	323 î.H.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Lui Filip îi succede la tron fiul său, Alexandru. În zece ani, el face din regatul macedonean, întins în toată Grecia europeană, un imperiu fără precedent... Alexandru este, fără doar și poate, un cuceritor abil în a manevra împreună o cavalerie eficace și puternica infanterie a falanșelor sale.”

Jean Favier, *Marile descoperiri*

1. Numiți din sursa istorică de mai sus doi conducători macedoneni.

2. Menționați din ce era formată armata macedoneană.

Alexandru Macedon la vânătoare

Lupta dintre Alexandru Macedon și Darius (mozaic)

orașul din Delta Nilului. S-au răspândit limba și cultura greacă, dar și divinitățile orientale. Pe plan artistic, sunt păstrate, alături de elementele artei grecești, și cele care aparțin civilizației orientale.

REȚINEȚI

- Prin cuceriri, Alexandru Macedon a creat un mare imperiu, organizat și bine administrat.
- Perioada care a urmat după moartea lui Alexandru Macedon și care a ținut până la cucerirea romană (secolul I î.H.) este cunoscută sub numele de epoca elenistică.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

Priviți harta și stabiliți principalele direcții de înaintare ale armatei lui Alexandru Macedon.

Imperiul lui Alexandru Macedon

AB DICȚIONAR

- **acropolă** – la vechii greci, citadelă aflată pe o înălțime care adăpostea temple și edificii publice.
- **cultură** – tot ce a creat (material și spiritual) un popor de-a lungul timpului.
- **cotidiene** – zilnice.
- **filosofie** – concepție despre lume și viață.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Dascălii, după ce i-au învățat pe copii literele și ei sunt în stare să înțeleagă cuvintele scrise, îi pun să citească poemele poezilor și îi obligă să le învețe pe de rost, căci ele conțin multe sfaturi bune, multe deslușiri, îndemnuri și elogii ale oamenilor iluștri din trecut... Îi trimit apoi și la gimnastică, pentru ca, având trupuri mai sănătoase, să le pună în slujba unei gândiri folositoare...”

Platon, *Protagoras*

Folosind informațiile din text, povestești o zi într-o școală din Grecia antică.

Platon
(c. 427-347 î.H.)

Filosof grec, autorul *Dialogurilor* și fondatorul Academiei din Atena.

Frumos și cunoaștere în lumea greacă

Se poate spune că leagănul civilizației europene se găsește în Grecia. Aici au fost inventate democrația, literatura ori știința. Ideile grecilor despre artă au dominat lumea europeană timp de mai bine de 2 000 de ani. Grecilor le-au plăcut poveștile și legendele cu eroi și zei și au creat o mitologie bogată.

Panteonul grecilor nu a apărut într-o singură zi, ci într-un timp îndelungat. Zeii formau o mare familie, întemeiată de Zeus și Hera, cu mulți copii și cu probleme cotidiene. Prezența lor marchează viața oamenilor, în cinstea lor sunt ridicate temple, construcții care adăposteau statuia zeului.

Un templu era construit după un plan simplu, avea fronton, friză și coloane. Cele mai cunoscute temple sunt Partenonul și Erehteionul, construite pe Acropola Atenei, dar și Templul Artemidei din Efes, una dintre cele șapte minuni ale lumii antice.

În Grecia antică, sculptura și pictura ocupau un loc deosebit. Pereții caselor, statuile, vasele erau pictate într-o gamă variată de culori. Printre pictorii cunoscuți se numără Polignot (secolul al V-lea î.H.), care a reușit să redea impresia de mișcare, de spațiu, de transparență a veșmintelor. Când nu decorau pereții caselor sau ai templelor, artiștii pictau vase de ceramică cu scene din mitologie sau din viața cotidiană: obiceiuri, îmbrăcăminte, mobilă, arme și alte obiecte. Datorită lor istoricii pot reconstitui viața de zi cu zi a grecilor antici.

În literatura greacă s-a remarcat, alături de Homer, Hesiod, cu poemul *Munci și zile*, în care descrie viața țăranilor și frumusețea muncii de la țară. Renumită era și poeta Sapho.

Grecii au pus și bazele științelor: matematică, astronomie, fizică, biologie, istorie, geografie, dar și filosofie. Atena a fost cel mai important centru al discuțiilor filosofice. Filosofii se întâlneau în agora. Printre aceștia s-au remarcat Pitagora, Platon, Aristotel. Alți învățați ai lumii antice sunt Euclid și Thales din Milet (matematică), Ptolemeu (astronomie), Arhimede (fizică), Herodot și Tucidide (istorie), Strabon (geografie), Hipocrate (medicină).

Templul Artemidei
din Efes

Sec. VI î.H.

Statuia lui
Zeus din Olimpia

Sec. V î.H.

Mausoleul
din Halicarnas

Sec. IV î.H.

Colosul din Rhodos

Sec. III î.H.

Deținători ai unui adevărat tezaur cultural, grecii erau preocupați de transmiterea învățăturii lor tinerilor. Dacă la Sparta accentul se punea pe exercițiile fizice și militare, pentru a-și căli trupul, la Atena se aflau cele mai bune școli: Academia lui Platon și Liceul lui Aristotel. Fetele erau educate de către mame, acasă, unde învățau să scrie, să citească, să numere, să cânte, să danseze și să întrețină gospodăria.

Amforă cu Tezeu și Minotaurul

REȚINEȚI

- Moștenirea culturală pe care ne-au transmis-o grecii are o mare importanță. Preocupați de artă, știință și educație, ei au dat lumii domenii ale cunoașterii umane, metode și tehnici artistice folosite până în prezent.
- Arta greacă este legată de mitologie, dar și de viața de zi cu zi a oamenilor. Secolul al V-lea î.H., „secolul de aur al lui Pericle”, ridică la un nivel foarte înalt toate artele. Grecii au lăsat omenirii cinci din cele șapte minuni ale lumii antice și au creat gustul pentru frumos și rafinament.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

Priviți imaginea. Cu ajutorul profesorului, stabiliți care sunt frontonul, friza și coloanele acestui templu grec.

Templul lui Hefaiistos, Atena

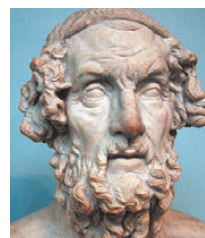

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Statul atenian suporta cheltuielile școlare numai pentru copiii orfani de război. Părinții își trimiteau copiii la școala particulară... (care) le predă... noțiuni de scris și citit, de aritmetică și de muzică... Elevii scriau pe tăblițe cerate texte literare și elemente de aritmetică, limitate la cele patru operații (tabla înmulțirii exista din timpul lui Pitagora)... după vârsta de 14 ani educația fizică lua aproape complet locul educației intelectuale... Locul principal în programa școlară îl dețineau poezii Hesiod și în primul rând Homer, pentru că aceștia puteau influența asupra formării morale și politice a viitorului cetățean.”

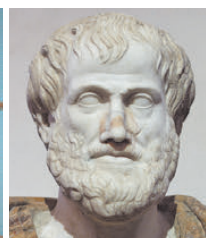
Ovidiu Drimba,
Istoria culturii și civilizației

1. Dacă ați fi trăit în Grecia secolului a V-lea î.H., unde ați fi dorit să urmați școala, la Sparta sau la Atena? Justificați-vă răspunsul.
2. Ce studiau elevii de la Atena?
3. Numiți diferențele dintre educația băieților și cea a fetelor.
4. Folosind mijloacele multimedia pe care le aveți la dispoziție, realizați o expoziție cu imagini ale sculpturilor din Grecia antică.

Homer
(sec. VIII î.H.)

A scris poemele Iliada și Odiseea, în care ne povestește despre asediul Troiei și aventurile eroului Odiseu (Ulise).

Aristotel
(384-322 î.H.)

Unul dintre cei mai mari gânditori ai lumii. A studiat la Academia lui Platon și a fost profesorul lui Alexandru Macedon.

ACROPOLA ATENIANĂ

■ Templele de pe Acropolă, stânca sacră a Ateinei, au fost distruse în timpul războaielor medice, dar au fost reconstruite în epoca lui Pericle (secolul al V-lea î.H.). Renumitele monumente de pe Acropolă, Partenonul și Erehteionul, au fost înălțate sub îndrumarea lui Fidias, ajutat de cei mai buni arhitecți și sculptori ai timpului. Ansamblul de monumente și construcții, de o mare frumusețe, poate fi văzut de la distanță.

Pe Acropolă aveau loc ceremoniile dedicate zeiței protectoare a orașului, Atena. Serbările se numeau Panatenee și se desfășurau din patru în patru ani, când aveau loc întreceri sportive, dar și de muzică și poezie. Câștigătorii primeau drept premiu amfore frumos decorate și pline cu untdelemn.

Zeiței Atena îi erau aduse ofrande (daruri) și toți participanții petreceau cu dansuri, muzică, întreceri cu torțe.

Amforă oferită ca premiu

Templele construite pe Acropolă erau cunoscute încă din Antichitate pentru frumusețea și grandoearea lor. Partenonul avea în interior o imensă statuie a zeiței Atena, lucrată de Fidias din fildeș și aur. Tot în templu se păstra tezaurul cetății.

Erehteionul a fost ridicat pe locul unde fulgerul lui Zeus îl lovise pe Erehteu, unul dintre regii legendari ai Ateinei. Este un templu elegant, cu trei porticuri, unul având în loc de coloane cariatide, înalte de 2,60 m, care redau figurile unor tinere. Aici creștea și măslinul pe care zeița Atena îl dăruise cetățenilor a căror protectoare era. Poseidon, supărat pe atenieni, în timpul înfruntării lui cu Atena, a creat aici un izvor cu apă sărată.

1. Citiți și povestiți colegilor legenda zeiței Atena.

2. Căutați informații și despre acropolele altor polisuri.

Propileele, intrarea monumentală pe Acropolă

STUDIU DE CAZ

Partenonul

Erehteionul

Realizați o prezentare multimedia despre Acropola ateniană după următorul plan:

1. Definiți termenul de acropolă.
2. Precizați principalele construcții de pe Acropola ateniană.
3. Menționați cele mai cunoscute personalități care au contribuit la înfrumusețarea Atenei și realizați scurte biografii ale acestora.
4. Descrieți două dintre templele construite pe Acropolă.
5. Realizați un pliant cu aceste temple (opțional, puteți realiza o machetă a acestor construcții).
6. Imaginați-vă că sunteți un reporter care relatează despre ceremoniile de pe Acropolă. Ce le transmiteți colegilor?

Templul Atenei Nike

Pericle
(c. 495 – 429 î.H.)

A fost un strălucit om de stat atenian. În vremea lui au trăit istoricul Herodot, poetul Sofocle și sculptorul Fidias. El este cel care a inițiat construcțiile de pe Acropolă.

Fragment din friza de pe frontonul Partenonului, realizată de Fidias (c. 490-c. 430)

MOȘTENIREA LUMII GRECEȘTI

■ Istoria civilizației europene începe în Grecia clasică, în secolele V-IV î.H. Este perioada în care la Atena au înflorit artele plastice: sculptura, pictura, arhitectura. Grecia a avut mulți sculptori, dar renumit a fost Fidias. Statuile lui din marmură sau bronz transmiteau frumusețe, demnitate, măreție. El a realizat statuia lui Zeus din Olimpia, una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. Din nefericire, această capodoperă a fost distrusă încă în Antichitate. Alți sculptori celebri au fost Miron, creatorul *Discobolului* (aruncătorul de disc), Policlet sau Praxitele. Multe copii ale acestor statui au fost realizate de romani și în acest fel au ajuns până la noi.

Teatrul grec s-a născut din dansurile și cântecele dedicate zeului Dionysos. Actorii – numai bărbați – se costumau și purtau măști. Cei mai cunoscuți autori de tragedii au fost Eschil, Sofocle și Euripide, iar Aristofan a scris comedii. Unele piese ale acestora se joacă în teatrele din România de azi. Spectacolele aveau loc în amfiteatre, în aer liber, iar publicul era așezat pe bănci de piatră.

Una dintre cele mai cunoscute sculpturi ale Antichității este Victoria din Samotrace.

Preocupările învățaților greci au stat la baza dezvoltării științelor. Un filosof studia și matematica, astronomia, biologia, istoria etc. Primii istorici ai Antichității au fost greci. „Părintele istoriei”, Herodot, ne-a transmis date din istoria grecilor, dar și a altor popoare din Antichitate, inclusiv geții.

Războiul peloponezic, cartea scrisă de Tucidide, este un adevărat documentar istoric. Arhimede a contribuit la fondarea matematicii și astronomiei. Pitagora credea că numerele stau la baza tuturor fenomenelor naturii. Medicul Hipocrate și-a bazat teoriile pe observare și a inspirat jurământul care-i poartă numele.

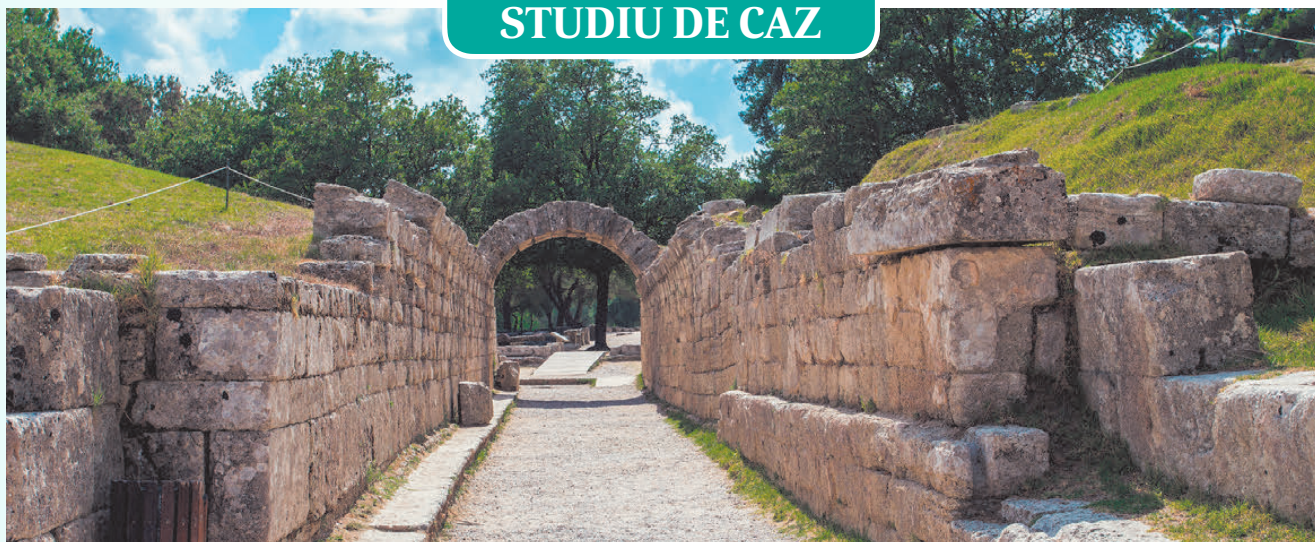
„Jur pe Apollo medicul, pe Esculap, pe Higea și... pe toți zeii și zeițele, pe care îi iau ca martori, că voi îndeplini acest jurământ și poruncile lui, pe cât mă ajută forțele și rațiunea... Atât cât mă ajută forțele și rațiunea, prescripțiile mele să fie făcute numai spre folosul și buna stare a bolnavilor...”

Jurământul lui Hipocrate

1. Realizați în echipă un colaj de imagini cu titlul „Arta greacă și elenistică”.
2. Realizați un tabel cu realizările culturale ale grecilor antici.

Amfiteatrul din Epidaur (sec. IV î.H.).

Olimpia – intrarea în stadion

JOCURILE OLIMPICE ÎN ANTICHITATE

■ La fiecare patru ani, la Olimpia se țineau cele mai importante dintre cele patru jocuri panelenice – întreceri la care participau sportivi din întreaga Grece. Primele Jocuri Olimpice s-au desfășurat în anul 776 î.H. și atât timp cât durau înceta orice conflict între polisuri. Jocurile Olimpice combinau ritualurile religioase cu sportul și erau organizate în cinstea lui Zeus.

Jocurile se desfășurau timp de cinci zile și începeau cu o procesiune solemnă și jertfe, cu defilarea concurenților și jurământul olimpic. Intervalul dintre două jocuri olimpice se numea olimpiadă, după care grecii își datau evenimentele. În aceste zile, pelerinii veniți de pe tot cuprinsul Greciei vizitau sanctuarele, aducând zeilor ofrande și sacrificii; îi ascultau pe rapsozi, pe poeții și filosofi care își prezentau operele. Zona se umplea și de acrobați, dresori, comedianți și, bineînțeles, negustori.

Atleții trebuiau să fie cetățeni; femeile nu aveau voie să participe sau să asiste la întreceri, în schimb, copiii aveau jocurile lor.

Sportivii susțineau cinci probe: alergări, lupte corp la corp, pugilat, aruncarea discului și a suliței, săritura în lungime, dar și curse de cai și care.

Învingătorii în probele sportive primeau ca premiu cununii din frunze de măslin sau de laur și erau cântați de poeți și artiști.

Jocurile Olimpice au fost interzise în 393 d.H. din porunca împăratului Teodosiu. În secolul al XIX-lea aceste întreceri sportive s-au reluat și se desfășoară la nivel internațional.

Celelalte trei jocuri panelenice aveau loc la Delfi, la Corint și Nemea. La Delfi era onorat zeul Apollo, iar la Corint și Nemea zeul Poseidon.

„Cel mai important lucru la Jocurile Olimpice nu este să câștigi, ci să participi, așa cum în viață nu contează triumful, ci lupta. Esențial nu e să cucerești, ci să lupți bine.”

Pierre de Coubertin (1863-1937), istoric și pedagog francez, considerat părintele Jocurilor Olimpice moderne

1. Explicați sensul afirmațiilor lui Pierre de Coubertin.

2. Enumerați principalele probe sportive din timpul Jocurilor Olimpice.

Discobolul

EVALUARE CAPITOLUL IV

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu termenii istorici corespunzători:

Vechea Grecie se numea

Orașele-state de pe cuprinsul țării purtau numele de În centrul lor se afla o, unde era amplasat și un La Atena era Zeul suprem se numea

(*democrație, templu, Elada, agora, polisuri, Zeus*)

2. Identificați pe hartă trei-patru orașe din vechea Grecie.

3. Recunoașteți imaginea și spuneți ce reprezintă.

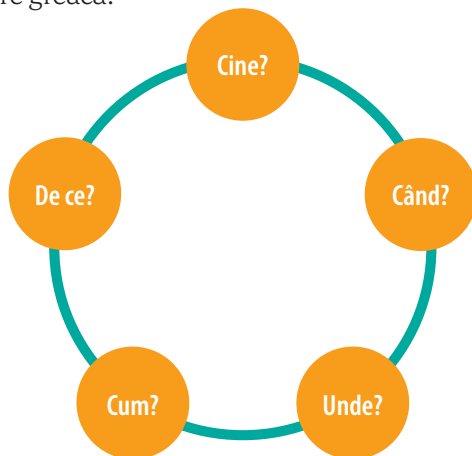

4. Ești invitat de prietenul tău, grecul Temistocle, la un spectacol de teatru. Descrie ceea ce vezi.

Odeonul lui Herod Atticus de pe Acropole

5. Răspundeți la întrebările legate de marea colonizare greacă:

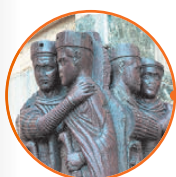

6. „Atelierul de ceramică”. Imaginați-vă că lucrați într-un atelier de ceramică și realizați din lut propriul vas pe care îl decorați cu motive grecești (poate fi o activitate, în săptămâna altfel).

CAPITOLUL V LUMEA ROMANĂ

Fondarea Romei: istorie și legendă

• **Statul roman**

Viața cotidiană în lumea romană

Studiu de caz: Orașul și monumentele publice

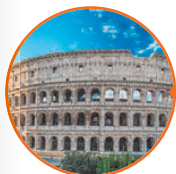
• Studiu de caz: Colosseum și gladiatorii

Studiu de caz: Pompei

Studiu de caz: Armata romană

Studiu de caz: Zeii romanilor. Templele

Studiu de caz: Creștinismul

• **Romanizarea**

EVALUARE

AB DICȚIONAR

- **etrusci** – popor care a trăit în Antichitate în Peninsula Italică.
- **for** – piața publică în care se adunau cetățenii romani.
- **patricieni** – nobili, proprietari de pământ, care se bucurau de privilegii.

Lupa capitolina – simbolul Romei.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Vestala este aruncată în temniță, iar copiii Romulus și Remus sunt condamnați să fie azvârliți în apa curgătoare a fluviului Tibru... Se spune că, după ce apa puțin adâncă a depus pe uscat albia plutitoare unde erau așezați pruncii, o lupoaică, împinsă de sete, auzind țipetele copiilor, s-a abătut din drum.”

Titus Livius,
Despre întemeierea Romei

1. Cunoașteți continuarea legendei?
2. Recunoașteți statuia? Are legătură cu istoria românilor?

Fondarea Romei: istorie și legendă

Situată în sudul Europei, scăldată de apele Mării Mediterane, Peninsula Italică s-a dovedit a fi un loc primitiv pentru numeroase popoare încă din Antichitate: etrusci, latini, greci, celți ș.a. Câmpii fertile, dar și munte la fel de prezent ca în Grecia, cu țărături adesea neprimitoare, ceea ce explică faptul că oamenii de aici au rămas multă vreme păstori și agricultori, dar nu au devenit marinari și negustori, precum grecii și alte popoare din zona Mediteranei. Peninsula Italică a fost un adevărat pod între Europa și Africa.

Roma, „cetatea celor șapte coline”, a fost întemeiată pe malurile fluviului Tibru, la jumătatea drumului dintre mare și primele creste ale Munților Apenini, în anul 753 î.H.

Legenda spune că Roma a fost întemeiată de Romulus și Remus, gemenii aruncați într-un coș și lăsați în voia valurilor Tibrului. Hrăniți de o lupoaică, au fost găsiți și crescuți de păstorul Faustinus. Cei doi, despre care se spune că erau urmașii prințului troian Enea, au fondat cetatea Roma. Dar s-au certat și Remus a fost ucis, iar Romulus a devenit regele noii cetăți, care îi poartă numele.

Arheologii au descoperit că la jumătatea secolului al VIII-lea î.H. pe Palatin, una dintre cele șapte coline romane, existau așezări umane. Locuitorii erau agricultori și păstori latini care trăiau în satele de pe colinele Palatin și Esquilin, între care existau văi mlăștinoase. Așezările au rămas destul de primitive până la venirea etruscilor, un popor civilizat. Regii etrusci stăpâneau Italia între Bologna, în nord, și Neapole, în sud, unde au intrat în contact cu grecii din coloniile fondate pe țărmul Mării Mediterane.

Etruscii au avut o influență considerabilă asupra civilizației Romei antice. Datorită acestora romanii au învățat să construiască bolți, să folosească alfabetul, să consulte zeii. Treptat, cetatea, înconjurată de ziduri de apărare, cu un sistem de asanare a mlaștinilor și de canalizare, a început să se dezvolte. Au fost construite străzi, foruri, temple și alte edificii publice. Regii Romei, în număr de șapte, au dat orașului o adevărată structură, precum și o nouă organizare socială, politică, militară și religioasă. În anul 509 î.H., regele a fost alungat și Roma a devenit republică, condusă de magistrați (funcționari) aleși în fiecare an din rândul nobililor romani (patricieni).

Fondarea Romei
Romulus – primul rege

Roma condusă de șapte regi
de origine etruscă

Alungarea ultimului rege

753 î.H.

509 î.H.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚII

„În vremea asta, Roma creștea și-și lărgea incinta, înglobând mereu alte și alte terenuri, mai degrabă în speranța unei populații mai mari în viitor decât din necesități imediate... pentru a spori numărul locuitorilor, Romulus, după vechea metodă a întemeietorilor de orașe, care, adunând o mulțime de oameni simpli și săraci, ce pretindeau totuși că sunt născuți pe acele meleaguri, a deschis un *asylum* (loc de adăpost, refugiu) pe locul care este acum împrejmuit între cele două dumbrăvi la coborârea de pe Capitoliu. Acolo și-au găsit adăpost, fugind din sânnul populațiilor vecine, fără deosebire dacă erau liberi sau sclavi, o mulțime de oameni dornici de o viață nouă. În modul acesta s-a pus temelia viitoarei puteri a romanilor.”

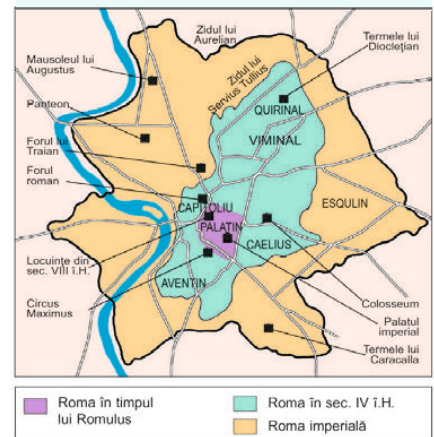
Titus Livius,

Despre întemeierea Romei

1. Precizați numele primului rege al Romei și descrieți două momente ale întemeierii acestui oraș.

2. Priviți cu atenție harta Romei și indicați cele șapte coline ale orașului.

3. Menționați colina pe care s-au descoperit cele mai vechi urme de locuire umană.

Roma în Antichitate

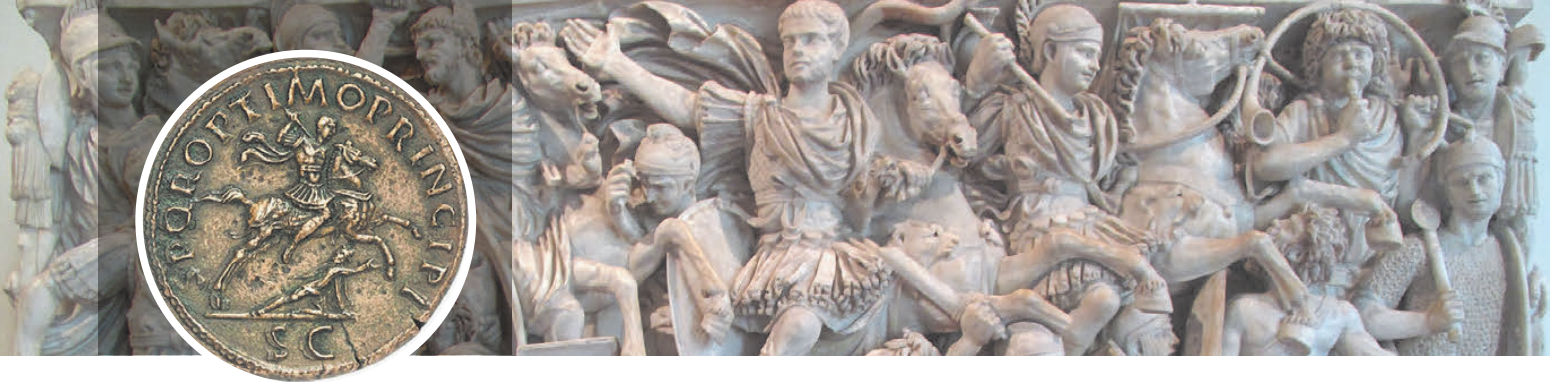
Colina Palatin

REȚINEȚI

- Peninsula Italică, situată în sudul Europei, a fost locuită în Antichitate de etrusci, latini, greci ș.a.
- Roma este situată pe malurile Tibrului.
- Roma, „cetatea celor șapte coline”, a fost fondată în anul 753 î.H.
- Cele mai vechi urme de locuire umană au fost descoperite pe colina Palatin.
- Începuturile Romei ca oraș au legătură cu istoria etruscilor, care au avut o influență considerabilă asupra civilizației Romei antice.
- Legenda spune că primul rege al Romei a fost Romulus.

Forul Roman

AB DICȚIONAR

- **cartaginezi** (puni) – locuitori ai Cartaginei, urmașii coloniștilor fenicieni.
- **dominat** – sistem de guvernare roman bazat pe puterea absolută a împăratului.
- **republica romană** – *res publica* (lucru public), formă de organizare politică a statului roman între anii 509 și 27 î.H., în cadrul căreia puterea este împărțită între Senat, adunări și magistrați (consuli, dictator, pretori, edili, cvestori).
- **triumvirat** = formă de conducere în trei (bărbați) în secolul I î.H.

Statul roman

RĂZBOAIE ȘI EXPANSIUNE TERITORIALĂ

Apărută ca un oraș-stat pe malul Tibrului, Roma, Cetatea Eternă, își va impune stăpânirea asupra întregii Peninsule Italice până la sfârșitul secolului al III-lea î.H. După aproximativ 250 de ani de lupte, romanii au reușit să supună toate popoarele din Peninsula Italică, unificând aceste teritorii sub autoritatea lor. Treptat, latinii, etruscii, galii și grecii au fost cucerțiți. Romanii intră apoi în conflict cu cartaginezii. Victoriile din cele trei războaie purtate cu punii le aduc romanilor noi teritorii și controlul Mării Mediterane. Expansiunea romană nu se oprește aici. Întreg bazinul Mării Mediterane, întinse zone din Europa și Orient recunosc stăpânirea Romei. Teritoriile cucerite sunt organizate și administrate ca provincii ale Republicii romane. Noua întindere a statului nu se mai potrivește însă cu vechea formă de organizare politică. Republica romană intră într-o profundă criză, în ciuda încercărilor de salvare a acesteia prin organizarea triumviratelor.

Înțelegând necesitatea unui nou model politic, în anul 27 î.H., Octavian fondează principatul. Perioada care urmează, cunoscută și sub denumirea de *pax romana* (pacea romană), se dovedește a fi pentru statul roman o perioadă de stabilitate și prosperitate. Împăratul Traian lărgeste granițele imperiului, cucerind în anul 106 Dacia, astfel că statul roman cunoaște acum maxima sa întindere teritorială. „Să fii mai bun decât Traian și mai fericit decât Augustus” este urarea făcută viitorilor împărați.

DECĂDEREA

Criza internă a Imperiului Roman și marile migrații care încep în secolul al III-lea l-au determinat pe împăratul Dioclețian să introducă dominatul și modul de conducere în patru, numit tetrarhie: doi auguști și doi cezari își împart puterea în statul roman. În ciuda încercărilor de redresare și reformă ale împăraților romani (Constantin cel Mare a mutat capitala într-o zonă mai stabilă a imperiului, la Constantinopol), în anul 395, la moartea împăratului Teodosiu, statul se împarte în Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit. Sub loviturile neamurilor germanice, partea occidentală a fostului imperiu se prăbușește în anul 476. Data marchează sfârșitul Antichității pentru Europa Occidentală.

Tetrarhia

Octavian Augustus (63 î.H.-14 d.H.). Deși a păstrat instituțiile republicane pentru a nu avea soarta lui Caesar, Octavian a cumulat în mâinile sale toate puterile statului: *princeps senatus* (primul dintre senatori), *imperator* (comandant al armatei), *pontifex maximus* (mare preot), Augustus (cel slăvit). Este primul împărat roman, iar statul va fi organizat sub forma principatului. Încheind un secol de războaie civile, Octavian inaugurează o lungă perioadă de pace și prosperitate, *pax romana*. O atenție deosebită a acordat și capitalei imperiului: „Am găsit Roma clădită din cărămizi și am lăsat-o sculptată în marmură”. După moartea sa, Senatul a hotărât să fie trecut în rândul zeilor romani și adorat în mod oficial de către toți locuitorii imperiului.

REȚINEȚI

- Întemeiată în 753 î.H., Roma a fost condusă de șapte regi.
- În anul 509 î.H. a fost instaurată republica.
- În secolul I î.H. romanii stăpâneau întreg bazinul Mării Mediterane și teritorii întinse din Europa și Asia.
- Criza internă a Imperiului Roman și marile migrații vor contribui la decăderea statului roman.
- În anul 395 imperiul se împarte în două: Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit.
- Prăbușirea Imperiului Roman de Apus în anul 476 este considerată sfârșitul lumii antice în Europa Occidentală.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Comparați întinderea statului roman la începutul republicii și în secolul I î.H.
2. Identificați locurile în care s-au desfășurat bătălii în războaiele punice.
3. Utilizați surse multimedia și realizați scurte portrete istorice ale personalităților implicate în războaiele din timpul republicii: Hanibal, Scipio Africanul, Iulius Caesar.

Expansiunea romană până în secolul I î.H.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Nici când altădată n-a fost Imperiul Roman într-o stare mai înfloritoare. În adevăr, în afară de războaiele civile, în care niciodată n-a fost biruit, el (Octavian Augustus) a mărit Imperiul Roman cu Egiptul, Cantabria, Dalmația, învinsă mai înainte, dar acum supusă cu totul, cu Pannonia, Aquitania, Illyricum, Raetia, cu toate cetățile maritime de la Marea Neagră, între care Bosphorus și Panticapaeum sunt cele mai renumite.”

Eutropius,
Istoria romană

B. „Traianus era un om cu totul deosebit, mai ales prin simplitatea moravurilor sale. Avea un trup vânos și înfrunta toate greutățile cot la cot cu ceilalți, iar cu sufletul era la înălțime, deoarece nici nu se lăsa purtat de îndrăzneala tinereții, dar nici împiedicat de bătrânețe. Nu invidia, nici nu nedreptăța pe nimeni, ci dimpotrivă, îi onora pe toți cei buni și-i înălța în demnitate, de aceea nici nu se temea și nici nu ura pe nimeni. Nu-și pleca urechea la intrigi și nici nu cădea pradă mâniei. Se ferea de a acapara bunurile altora și a face onoruri nedrepte.”

Dio Cassius,
Istoria romană

1. Precizați numele împăraților romani la care se referă sursele.
2. Menționați o realizare a unuia dintre acești împărați.
3. Precizați numele teritoriilor cucerite și organizate apoi de către romani.
4. Explicați urarea adresată la încoronare împăraților romani. Cu ajutorul surselor, găsiți originea acestei urări.

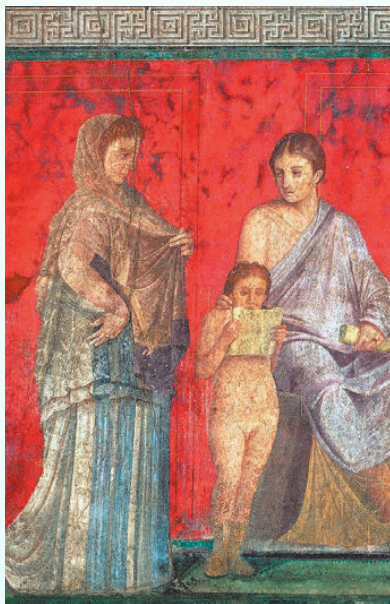
AB DICȚIONAR

- **oratorie** – arta de a vorbi în public.
- **pater familias** – șeful familiei la romani, reprezentat de tată.
- **virtute** – calitate morală.

ISTORIA ALTFEL

Haina tradițională a bărbatului roman era toga: o bucată de stofă albă de lână, semicirculară, care putea atinge 5 metri în diametru și care era drapată în jurul corpului, peste tunică.

Femeile purtau o tunică și deasupra o eșarfă foarte mare, numită palla, care cobora până la genunchi și putea acoperi și capul. Mai târziu apare stola, o rochie largă și lungă până la glezne.

Femei romane

Viața cotidiană în lumea romană

FAMILIA ȘI VIRTUȚILE ROMANE Familia romană era alcătuită din tată, mamă, copii și sclavi. Tatăl era șeful familiei și avea drepturi depline asupra acesteia. El organiza ceremoniile religioase și judeca faptele membrilor familiei. Cu timpul, autoritatea tatălui nu mai este atât de mare, mai ales în vremea imperiului. În ceea ce privește căsătoria, părinții fetei luau hotărârea pentru alegerea soțului.

Familia ducea mai departe normele morale și valorile venite din trecut: *comitas* (buna creștere), *dignitas* (demnitatea), *fides* (fidelitatea), *industria* (hărnicia), *pietas* (respectul). Tinerii erau îndemnați să fie modești și să îi respecte pe cei mai în vârstă. Ca și noi astăzi, ei trebuiau să se poarte cu blândețe și onestitate, să dea dovadă de seriozitate. O altă calitate prețuită la romani era legată de dobândirea unei solide pregătiri. Stăpânirea de sine era apreciată în relațiile cu ceilalți. Astfel, tânărul ajungea un cetățean de nădejde.

EDUCAȚIA Romanii acordau o atenție deosebită educației copiilor. Până la șapte ani, educația se făcea în familie. După împlinirea vârstei de șapte ani, copiii celor înstăriți mergeau la școală, unde erau instruiți de un profesor, plătit de părinți. Copilul urma cursul primar: învăța să citească, să scrie și să socotească. Puțini treceau în cursul secundar, după vârsta de 12 ani; acolo se studiau autorii latini și elemente de gramatică, limba greacă, dar și noțiuni de istorie și geografie. Ultima formă de învățământ erau școlile retorilor, unde se predau oratoria și dezbaterile literare. La 17 ani, tânărul își încheia pregătirea și se considera că el a devenit un om matur, gata să intre în serviciul militar. Școlile romanilor erau mixte, însă fetele învățau doar până la 12 ani, apoi se ocupau de casă, sub îndrumarea mamelor.

JOCURILE Obiectele descoperite de arheologi sau relatările autorilor antici ne permit să pătrundem în lumea jocurilor practicate de micii romani. Multe jocuri reproduceau activitățile adulților: copiii călăreau pe bețe, trăgeau care din lemn, construiau căsuțe sau se jucau „de-a procesul”. La vârsta cititului, primeau litere din lemn sau fildeș. Armele de tot soiul îi încântau, fără îndoială, pe băieți, care se jucau de-a gladiatorii sau de-a soldații. Fetițele se jucau cu păpușile, pentru care existau diverse obiecte de îmbrăcăminte, servicii de masă, mobilier în miniatură din lemn sau ceramică sau chiar din argint. Astfel, ele învățau, de la o vârstă fragedă, să devină soții și mame. Micii romani se jucau și cu pisicile, câinii sau păsările din gospodăriile părinților. Existau și jocuri care solicitau mintea, asemănătoare cu șahul sau tablele din vremea noastră.

Romanii au fost influențați de teatrul grec, dar dacă pentru greci amfiteatrul în care aveau loc spectacolele era un loc sacru, unde se aduceau laude zeilor, romanii apreciau mai mult comediile.

REȚINEȚI

- În familia romană, tatăl era cea mai importantă persoană.
- Printre calitățile unui tânăr roman se numărau modestia și onestitatea.
- Educația tânărului roman începea la șapte ani și se încheia la 17 ani, când tânărul dobândește cunoștințele necesare pentru a deveni un bun cetățean.

EXERSAȚII ȘI APLICAȚII

1. Precizați una dintre etapele educației la romani.
2. Menționați care erau principalele materii studiate de elevi.
3. Formulați o părere despre educația practică la Roma.
4. Indicați o trăsătură a educației romane pe care o regăsim și în educația actuală.
5. Priviți cu atenție imaginea. Ce credeți că le spune profesorul elevilor săi? Realizați un scurt text pe această temă.

Profesor și elevi la Roma (basoreliev)

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Pentru învățatul jurist și politician Cicero, discursul este un mijloc important prin care se pot pune în aplicare obiectivele politice. Discursul trebuie să demonstreze, să delecteze și mai presus de toate să câștige simpatia auditoriului.”

Cronica ilustrată a omenirii

1. Menționați opinia lui Cicero despre principala caracteristică a unui discurs.

2. Realizați un mic discurs (aproximativ jumătate de pagină) despre viața cotidiană în lumea romană.

„În aceste timpuri îndepărtate, romanii purtau barbă și părul lung. Femeile adoptau coafuri foarte simple... Se pare că fetele, de exemplu, se mulțumeau să-și prindă părul într-un coc la spate, cu ajutorul acelor și al panglicilor.”

Pierre Grimal,

Viața în Roma antică

ISTORIA ALTFEL

În zile de sărbătoare sau atunci când decidea împăratul, se ofereau poporului jocuri, de exemplu, luptele de gladiatori din amfiteatru, întrecerile de care din circ ori luptele navale din arena amfiteatrului umplută cu apă. Primele astfel de jocuri au fost organizate pe timpul lui Caesar, în secolul I î.H.

ORAȘUL ȘI MONUMENTELE PUBLICE

■ Roma era capitala celui mai mare imperiu din Antichitate. Toate orașele erau construite după modelul Romei. Străzile erau înguste și nu prea bine întreținute, unele erau pavate și aveau trotuare. Până la răsăritul soarelui, circulația era oprită, doar cei care transportau materiale de construcție puteau să se deplaseze. Negustori, vânzători ambulanți, hamali care cărau tot felul de mărfuri strigau și făceau un zgomot destul de mare.

Între colinele Capitoliu și Palatin se găsea Forul Roman, unde, în timpul republicii și al imperiului, au fost înălțate mai multe edificii publice: clădirea în care se adunau membrii Senatului, temple, arhivele statului, tribunale, dar și arcuri de triumf, ridicate atunci când împăratul obținea o victorie.

De-a lungul secolelor, la Roma au fost construite statui, palate, amfiteatre și temple. Cel mai renumit era Panteonul, „templul tuturor zeilor”, construit în secolul I î.H.

Un element necesar vieții în oraș era apa, adusă cu ajutorul apeductelor. Construcții grandioase, lungi de zeci de kilometri, erau formate din arcade suprapuse, din piatră sau cărămidă; apa era transportată prin canale acoperite, situate în partea superioară a apeductului. La Roma exista un elaborat sistem de conducte care alimentau locuințele, fântânile publice, grădinile, căci romanii aveau mare grijă ca apa să se găsească din belșug. O mare atenție au acordat, de exemplu, băilor publice, numite terme. Acestea aveau bazine cu apă

Arcul de triumf al împăratului Titus, Roma

caldă și rece, spații destinate exercițiilor fizice, biblioteci; unele erau de-a dreptul impunătoare, așa cum au fost cele construite de către împăratul Caracalla.

„(Augustus) a împodobit Roma cu monumente; pe drept cuvânt se lăuda că «a lăsat un oraș de marmură, oraș pe care-l primise făcut din cărămizi»... A construit foarte multe edificii publice...”

Suetonius, Viața lui Augustus

Sunteți arhitect în Roma antică și trebuie să proiectați un nou oraș. Descrieți/desenați monumentele acestuia și precizați scopul în care vor fi folosite.

Templul lui Hercules Victor, Roma

Apeduct roman (Pont du Gard)

Colosseumul, exterior și interior

COLOSSEUM ȘI GLADIATORII

■ Cel mai mare amfiteatru roman, Colosseumul, a fost construit în secolul I d.H. Amfiteatrul era destinat jocurilor de circ preferate de locuitorii Romei: luptele între gladiatori și cu animale sălbatice, dar și unor bătălii navale. Putea găzdui până la 50 000 de spectatori și avea mai multe intrări. Jocurile puteau dura o zi sau mai multe zile. La inaugurarea Colosseumului jocurile au durat o sută de zile. Prin aceste manifestări, împăratul urmărea să devină mai popular și să-și asigure o domnie liniștită. La Roma, populația trebuia să primească „pâine și circ”.

Colosseumul este o mărturie a măiestriei arhitecților romani. Inițial, avea trei etaje, apoi în secolul al II-lea d.H. i s-a mai adăugat unul. La primul nivel stătea împăratul cu suita lui, la nivelul următor stăteau cei bogați și, la ultimul nivel, oamenii săraci. În centru, era arena unde se luptau gladiatorii. Aceștia erau de obicei sclavi sau prizonieri de război și erau puși să lupte între ei sau cu animale sălbatice.

Gladiatorii erau instruiți în școli speciale, unde erau obligați să respecte un regim de disciplină severă. Ei luptau pe viață și pe moarte. Gladiatorul rănit putea să ceară publicului să fie lăsat în viață ridicând mâna sau un deget al mâinii. Publicul și în cele din urmă împăratul îi hotărau soarta printr-un simplu gest; ridicând sau coborând degetul mare. Luptele cu animale sălbatice se desfășurau dimineața, iar spre

seară aveau loc cele între gladiatori. Aceste spectacole au fost organizate până în secolul al VI-lea și au reprezentat principalul mod de a se relaxa al romanilor.

„De obicei, atracția principală a luptelor cu gladiatori consta în confruntarea dintre o persoană agilă, îmbrăcată în haine ușoare, și un adversar în armură grea, bine blindat. Gladiatorii luptă și împotriva animalelor sălbatice. Primii gladiatori sunt sclavi din teritoriile dușmane Romei, în special traci, samniți sau gali.”

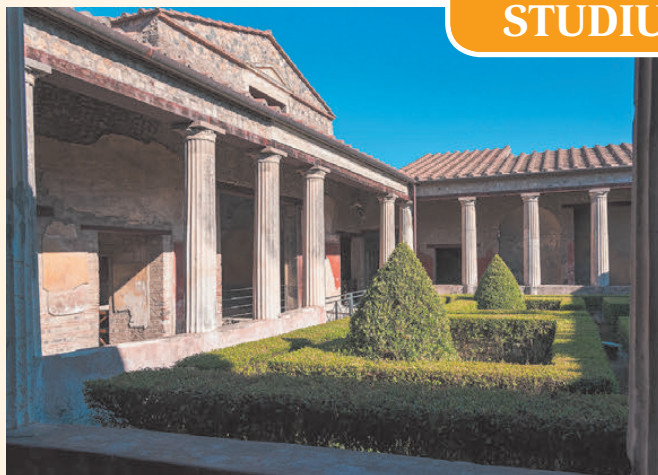
Cronica ilustrată a omenirii

1. Precizați zona geografică din care proveneau primii gladiatori.

2. Imaginați-vă că sunteți gladiator și ați ajuns la Colosseum. Descrieți ce vedeți acolo.

Gladiatori (mozaic roman)

Ruinele unei case din Pompei

Stradă din Pompei

POMPEI

■ Orașul Pompei a fost fondat în secolul al VI-lea î.H. Clima favorabilă și câmpiile roditoare au favorizat dezvoltarea orașului, în care au fost ridicate numeroase construcții. Regăsim aici edificii specifice lumii romane: forul, centru economic și politic, temple, două teatre, un amfiteatru și terme destul de mari. La Pompei se mai găseau locuințe și magazine, ca și clădiri publice, decorate cu fresce și mozaicuri. Întrucât apa se găsea la o adâncime foarte mare, s-au amenajat bazine pentru strângerea apei de ploaie. Mai târziu, în perioada lui Augustus, s-a construit un apeduct.

În anul 62 d.H. un cutremur devastator a distrus într-o mare măsură orașul. Mare parte a caselor și

edificiilor publice au fost afectate și erau încă în faza de reconstrucție când, în anul 79 d.H., vulcanul Vezuviu a erupt, iar orașul a fost acoperit cu cenușă și lavă și distrus; mulți oameni au murit, însă unii au reușit să se salveze. O parte dintre locuitori au fost surprinși în diverse activități: brutarul tocmai scotea o pâine din cuptor, pictorul se pregătea să decoreze un perete, o mamă planta trandafiri în grădină și nu departe... un câțel își păzea curtea. Alții și-au dat seama de pericol și au încercat să se protejeze, precum membrii unei familii care au fost găsiți sub un acoperiș, probabil pentru a scăpa de ploaia de pietre și cenușă fierbinte, sau femeia care căzuse în genunchi și ținea în dreptul gurii un prosop pentru a se apăra de gazele ce însoțeau erupția, iar soțul ei își ținea copilul de mână.

Sute de ani orașul a rămas acoperit de stratul gros de cenușă și lavă. În felul acesta, au ajuns până la noi vestigii importante ale civilizației romane.

„Un nor negru și cumplit, tășnind din când în când în jeturi de aburi fierbinți și șerpuiți, se cască larg, dezvăluind flăcări lungi și uluitoare, care semănau cu fulgerele, însă mult mai mari. Imediat după aceea, norul a început să se propage pe pământ și să acopere marea... Abia mai târziu mi-am dat seama că izbucnise din muntele Vezuviu.”

Scrisoarea lui Plinius cel Tânăr către Tacitus

Casele erau împodobite cu mozaicuri

1. Precizați trei construcții din Pompei specifice orașelor romane.

2. Utilizând aplicații informatice, realizați un tur virtual al orașului Pompei.

ARMATA ROMANĂ

■ În constituirea Imperiului Roman, întins pe trei continente (Europa, nordul Africii, Asia), un rol decisiv l-a avut armata. Serviciul militar era obligatoriu pentru toți cetățenii până la 60 de ani. Mulți soldați erau luați în armată din teritoriile cucerite. Până în secolul al III-lea î.H., armata era formată din țărani proprietari de pământ. După 20 de ani de campanii și lupte, când se întorceau, își găseau proprietatea ruinată. Mulți nu mai aveau aceeași dorință de a lupta. Pentru a forma o armată de soldați devotați și buni în lupte, consulul Marius a realizat o adevărată reformă în armată. Soldații primeau o sumă de bani, iar la terminarea perioadei de 20-30 de ani erau împroprietăriți cu pământ. Astfel armata devine o forță care va asigura cucerirea unor noi teritorii. Componentele de bază ale armatei romane erau:

- Legiunile, formate din cetățeni romani; puteau ajunge până la 6 000 de oameni.
- Trupele auxiliare, formate din locuitorii teritoriilor cucerite (provincii); acestea puteau ajunge până la 500 de oameni.

Disciplina era foarte severă; generalul care conducea legiunea avea drept de viață asupra trupeii sale. Soldații erau răsplătiți după victorie.

Echipamentul era format din scut, coif, platoșă, sulită, sabie. Tactica de luptă era bazată pe atacuri decisive sau pe luarea cu asalt a unei cetăți. Foloseau un

Soldați
romani

dispozitiv – „țeastoasa” – pentru a se apăra de săgețile și sulitele inamicului. Soldații locuiau în tabere militare, numite caestre. Spiritul de disciplină, faptul că în armată se vorbea limba latină, buna pregătire au transformat armata romană într-un factor esențial în procesul de romanizare.

„Celor mai tineri li se ordonă să poarte spada, sulita și parma. Parma (scutul) este de construcție solidă și are o mărime suficientă pentru a apăra un om, fiind de formă rotundă... mai sunt împodobiți și cu o cască simplă.”

Istoria lumii în texte

1. Cu ajutorul imaginilor, alcătuiți un scurt text despre armamentul soldaților romani.

2. Tocmai ați fost înrolat în armata romană. Trebuie să vă echipați pentru a începe instrucția. Descrieți tabăra și tacticile de luptă pe care le veți folosi.

„Țestoasa” (atacul unei cetăți, reprezentat pe Columna lui Traian)

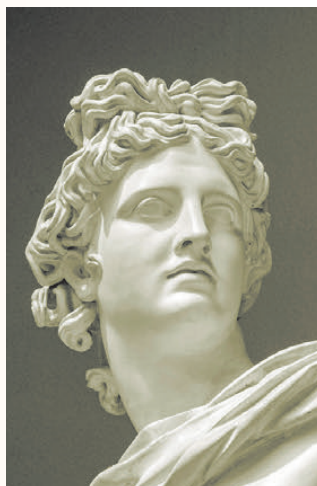
Panteonul avea o înălțime de 43,40 m, pereții îmbrăcați în marmură și era de formă circulară.

Triada capitolină: Minerva, Iupiter și Iunonă

Iupiter

Apollo

ZEII ROMANILOR. TEMPLELE

Viața de zi cu zi a romanilor era legată de credința că în orice ființă sau obiect se află o forță misterioasă care trebuie îmbunătățită. Centrul vieții religioase era situat chiar în casa fiecărui roman, iar cel care ținea locul preotului era capul familiei, tatăl. Acesta aducea ofrande în alimente zeilor căminului pe un mic altar.

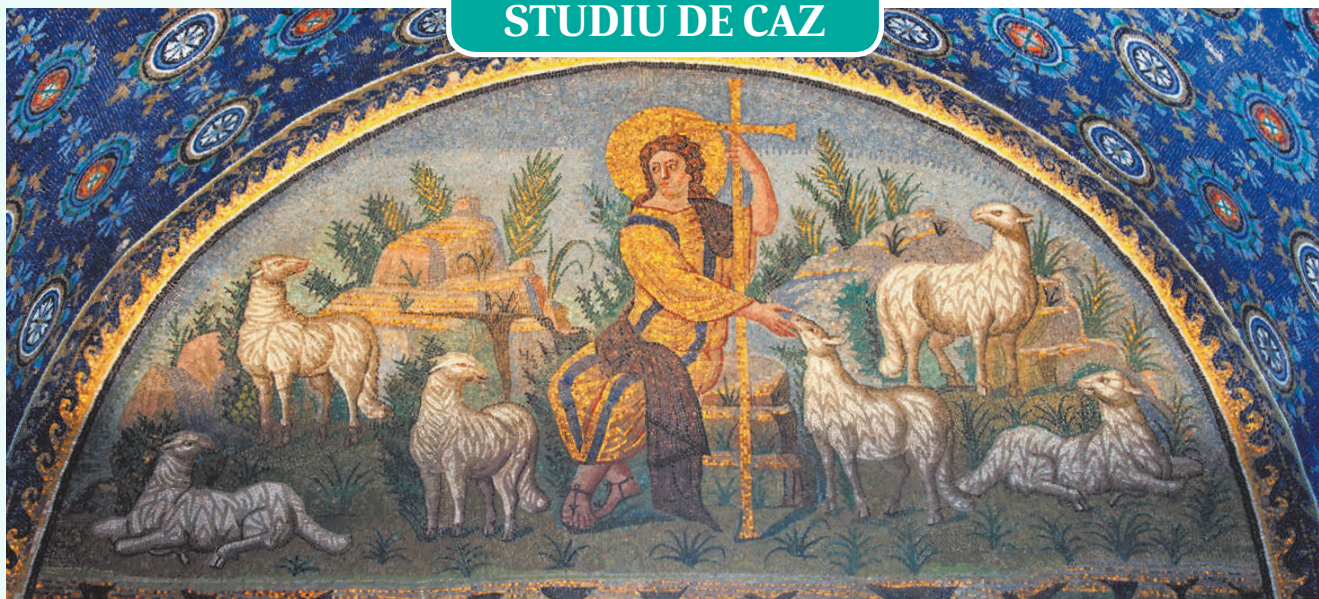
Saturn, Vesta, Ianus, Marte, Neptun, Iupiter sunt zeii romanilor apăruiți ca întruchipări ale unor forțe ale naturii, protejând felurite activități, în primul rând agrare. Iupiter era divinitatea supremă, stăpân al Universului, zeu al tunetului și fulgerului, protector al Romei. Iunona, soția sa, era protectoarea căsătoriei. Zeul favorit al romanilor era însă Marte, zeul războiului. Ianus era o divinitate străveche, zeul începuturilor, iar Vesta, vechea divinitate a focului domestic, a devenit zeița focului sacru. Minerva era zeița înțelepciunii, iar Venus a frumuseții. Apollo proteja artele, la fel ca în lumea greacă, ale cărei influențe le descoperim printre zeii romani. În epoca imperială este venerat ca zeu împăratul. Acesta este Augustus (cel slăvit).

Templele erau construite după model grecesc. Aveau formă dreptunghiulară sau uneori circulară și erau înconjurată de coloane. Spre sfârșitul republicii numărul templelor a crescut. Cel mai cunoscut templu roman este Panteonul, templul tuturor zeilor.

1. Realizați corespondența dintre zeii greci și cei romani.
2. Precizați două asemănări între Panteon și Partenon și găsiți explicația existenței acestora.

Important zeu al romanilor, Ianus este reprezentat cu două fețe (trecut și viitor). La Roma exista obiceiul de a lăsa în timp de război porțile templului lui Ianus deschise, pentru a-i da posibilitate zeului să vină în ajutorul romanilor. În timp de pace acestea se închideau.

Iisus Hristos sau Bunul păstor (mozaic, mausoleul Gallei Placidia, Ravenna)

CREȘTINISMUL

■ Faptele și sacrificiul lui Iisus Hristos nu au rămas fără urmă în societate. Viața lui Iisus a fost relată în Noul Testament care împreună cu Vechiul Testament alcătuiesc cea mai cunoscută și răspândită carte din lume, Biblia. Apărut în partea orientală a Imperiului Roman în secolul I d.H., creștinismul s-a răspândit cu ajutorul apostolilor, ucenicii lui Iisus. Când primii creștini au ajuns la Roma, locuitorii acesteia erau obișnuiți cu tot felul de predicatori care promiteau bucurii nesfârșite. Spre deosebire de aceștia, creștinii vorbeau despre sărăcie, umilință și blândețe, despre cumpătare și ajutorarea aproapelui. Creștinii refuzau să se supună obligațiilor civile – legate de venerarea împăratului ca zeu – și militare. Din aceste motive au început să fie persecutați. Pentru a scăpa, mulți creștini își găseau adăpost la marginea Romei. Acolo au săpat catacombe, în care își îngropau morții. Această situație a continuat până în 313, când Constantin cel Mare a dat Edictul de la Milano, act prin care religia creștină era acceptată alături de celelalte culte din imperiu. Numărul creștinilor a crescut, au apărut și mici biserici.

La sfârșitul secolului al IV-lea, împăratul Teodosiu a interzis cultele păgâne, iar creștinismul a devenit singura religie oficială din Imperiul Roman. Au început să apară școlile care se ocupau de înțelegerea cărților care aminteau despre faptele lui Hristos. Astfel, religia creștină, bazată pe ideile înțelegerii și

iubirii între oameni, va străbate veacurile și va ajunge o religie universală. Mesajul simplu și direct, acțiunea permanentă a misionarilor care duceau această credință în toate colțurile imperiului explică acest caracter universal.

„Creștinii se adună duminica înainte de răsăritul soarelui și îl invocă în cântece pe Hristos drept Dumnezeu al lor. Apoi mai au obiceiul să se despartă și să revină mai târziu pentru a lua parte la banchet.”

Scrisoarea lui Plinius cel Tânăr către împăratul Traian

1. **Precizați care este zeul invocat de creștini.**
2. **Menționați și explicați semnificația zilei în care se întâlneau creștinii.**
3. **Precizați și alte lucruri pe care le-ați învățat la ora de religie despre începuturile creștinismului.**

Născut la Bethleem, Iisus și-a petrecut tinerețea la Nazaret. La 30 de ani primește botezul, începe să predice și să înfăptuiască minuni. Faptele sale sunt considerate răzvrătire de către preoții evrei. A fost condamnat la moarte, crucificat, dar la trei zile a înviat și s-a arătat celor 12 apostoli.

Iisus Hristos (mozaic, Sfânta Sofia)

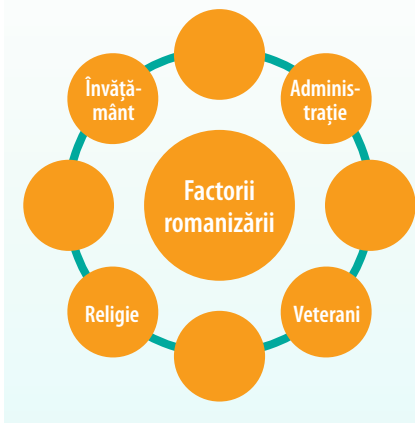

AB DICȚIONAR

- **romanizare** – proces istoric prin care are loc răspândirea valorilor materiale și spirituale romane în teritoriile cucerite, factorul primordial fiind învățarea limbii latine.
- **urbanizare** – construirea de orașe.
- **veterani** – persoane care își încheiau stagiul militar.

EXERSAȚII ȘI APLICAȚII

Copiați și completați în caiete schema următoare:

Piatra funerară a unui veteran din Dacia

Romanizarea

După cucerirea unui teritoriu, populația locală era atrasă de civilizația romană, superioară. În acest fel s-a produs treptat romanizarea provinciilor cucerite, mai ales că localnicii învățau limba latină. Învățarea limbii latine de către autohtoni reprezintă esența romanizării. Urmarea romanizării este apariția popoarelor neolatine sau romanice din Europa: italian, francez, spaniol, portughez și român. În acest fel, Roma rămâne prezentă în istorie prin acest „sigiliu” lăsat moștenire și prezent și în timpurile noastre.

Factorii care au asigurat romanizarea și care au avut o contribuție determinantă sunt administrația, armata, coloniștii, veteranii, procesul de urbanizare, dreptul roman, religia, cultura romană. Atunci când un localnic mergea să lucreze în mină, trebuia să se înțeleagă cu administratorul acesteia, care era vorbitor de limbă latină, ca și soldatul roman care asigura paza provinciei.

Civilizația romană a fost în primul rând o civilizație urbană. Geniul roman a ieșit în evidență în construirea unor drumuri, numite *via*, care au rezistat până în Evul Mediu. Multe orașe erau construite în provinciile cucerite după modelul Romei. Ele aveau în centru un for, unde se găseau clădirea Senatului și construcțiile destinate comerțului. În oraș existau temple, amfiteatre cu arenele de spectacol, precum și băi publice. Ca și alte popoare, romanii aveau o religie politeistă, iar zeitățile romane încep să fie cunoscute în spațiile cucerite. Astfel, se produce o contopire cu unele obiceiuri și credințe locale, ceea ce dă naștere unei noi culturi. În alte cazuri, unele divinități locale sunt adorate cu nume romane. Principiile dreptului roman se răspândesc în tot imperiul. Procesul de romanizare a fost favorizat de edictul dat în 212 de împăratul Caracalla, prin care se acorda cetățenia romană tuturor oamenilor liberi din imperiu.

Romanizarea a fost un proces istoric care însă nu s-a impus acolo unde a întâlnit o civilizație superioară. Este cazul Greciei, care în secolul al II-lea î.H. a fost cucerită de romani. În spațiul românesc, în urma cuceririi Daciei, după 106 d.H., începe romanizarea oficială, care va avea un rol important în formarea poporului roman.

Romanii
cuceresc Grecia

Cucerirea și transformarea Daciei
în provincie romană

Constitutio
Antoniniana

Sec. II î.H.

Sec. II d.H.

212

Via Appia. Romanii călătoreau foarte mult, de la militarii care se deplasau către locurile de conflict la negustorii care veneau cu mărfuri. Din acest motiv, s-a construit o rețea de drumuri ce purtau numele de via. Ele legau toate colțurile imperiului de capitală, căci „toate drumurile duc la Roma”.

REȚINEȚI

- Romanizarea a reprezentat elementul fundamental al formării popoarelor neolatine.
- Printre factorii cu rol important în romanizare se numără armata, administrația, coloniștii.
- Civilizația romană a fost o civilizație urbană.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Acești oameni, care până de curând disprețuiau limba romanilor, începeau să se pasioneze acum pentru elocvența acesteia. Acum ajunsese la cinste și portul nostru, iar toga era la modă. Cu încetul se prinseră în lanțul viciilor noastre: începură să aibă galerii, băi și să prindă gust pentru ospete alese.”

Tacitus despre romanizarea Britaniei

1. Indicați tipul de îmbrăcăminte specific romanilor.
2. Menționați două elemente ale civilizației romane preluate de localnici.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Precizați granițele Imperiului Roman la sfârșitul domniei lui Traian.
2. Indicați provincia organizată de statul roman în anul 106.
3. Menționați alte două provincii ale Imperiului Roman.

Imperiul Roman în vremea împăratului Traian

EVALUARE CAPITOLUL V

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu termenii corespunzători:

„Octavian, luându-și și titlul de, dă Imperiului o anumită organizare, instituind o putere centrală puternică și reorganizând administrația, societatea și Împărații din secolele următoare continuă opera lui Octavian. se va întinde în jurul bazinei , depășește în Europa granițele Rinului și ale și ajunge până în Scoția. Securitatea sa este asigurată de o frontieră fortificată,, păzită de legiuni.”

Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei (limes, imperiul, Augustus, armata, Mării Mediterane, Roman, Dunării)*

2. Realizați un mic dicționar de termeni istorici specifici Romei antice.

3. Selectați din lista de mai jos termenii care descriu lumea romană:

patricieni, metropolă, senat, republică, polis, consul, perieci, iloți, principat.

4. Realizați în format electronic sau pe hârtie o galerie a personalităților politice și culturale romane.

5. Recunoașteți imaginea și spuneți ce reprezintă.

6. Copiați în caiet și completați tabelul următor după model:

Noțiune	Definiție	Desen/Imagine
Apeduct	Sistem de transport al apei	
Arc de triumf		
Terme		
Columnă		
For		

7. Descoperiți în careu noțiunile-cheie ale lecției *Statul roman* și realizați scurte enunțuri cu acestea:

A	S	U	I	R	E	P	M	I
O	C	A	D	F	G	H	J	I
P	R	I	N	C	I	P	A	T
W	E	R	L	Y	U	I	O	O
Z	X	C	V	B	B	N	M	R
E	S	U	T	S	U	G	U	A
D	R	O	S	R	F	P	A	M
C	F	P	S	G	E	Q	E	O
D	O	M	I	N	A	T	X	R

8. Consultând surse multimedia, realizați macheta unui for.

CAPITOLUL VI GETO-DACII

- Geții și dacii: rânduieli, obiceiuri, credințe
- Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane

EVALUARE

RECAPITULARE

AB DICȚIONAR

- **dave** – cetăți întărite de piatră situate pe înălțimi.
- **incinerare** – ritual de înmormântare ce consta din arderea corpului celui decedat.
- **tarabostes** – nobili daci.
- **zidul dacic** – fortificație specifică dacilor. Era construit din două rânduri de ziduri din blocuri de piatră, legate între ele prin bârne de lemn. Spațiul dintre cele două ziduri se umplea cu un amestec de lut și pietriș.

Columna lui Traian

Identificați pe Columna lui Traian daci și descrieți înfățișarea acestora.

Geții și dacii: rânduiești, obiceiuri, credințe

Izvoarele istorice ne ajută să aflăm informații despre originea strămoșilor noștri. Herodot, în *Istorie*, amintește că, în secolul al VI-lea î.H., geții s-au opus armatei persane în zona Dunării. El îi numește „cei mai viteji și mai drepti dintre traci”, afirmație care ne arată originile geților. În izvoarele romane, respectiv la Caesar, apar sub denumirea de daci, dar geograful Strabon ne spune că geții și dacii vorbeau aceeași limbă. Prin urmare, este vorba despre același neam, care a intrat în contact cu civilizația greacă prin coloniile pe care grecii le-au întemeiat pe țărmul Mării Negre. Geții și dacii erau organizați în triburi care ocupau spațiul cuprins între Munții Carpați, Dunăre și Marea Neagră. În fruntea acestora se afla o căpetenie, care purta, după model grecesc, numele de basileu. Acesta avea atribuții militare și organiza rezistența împotriva năvălirilor externe. O astfel de formațiune din zona dunăreană se afla sub conducerea lui Dromihete, care în secolul al III-lea î.H. s-a opus armatei regelui macedonean Lisimah.

Principalele ocupații ale dacilor erau agricultura, dar și prelucrarea fierului, a aurului și a argintului în ateliere specializate. Dezvoltarea economică a dus și la apariția unei diferențieri sociale confirmate în izvoare: cei mai înstăriți se numeau tarabostes, iar oamenii de rând erau numiți comati. Pentru a se apăra în fața unor atacuri, dacii au construit pe înălțimi cetăți din piatră, numite dave. Cel mai cunoscut sistem de astfel de cetăți se găsea în zona Munților Orăștiei, acolo unde se afla și cetatea fortificată de la Sarmizegetusa, capitala statului dac.

Ca și alte popoare, geții și dacii aveau unele obiceiuri legate de religie și viața spirituală. De la Herodot aflăm că geții se credeau nemuritori. Religia lor le determina comportamentul în luptă, căci nu le era teamă de moarte. Deși politeiști, aveau o divinitate supremă, Zalmoxis, la care trimiteau la un interval de cinci ani un sol, de obicei un tânăr care era sacrificat. Un alt obicei descris de autorii antici se referă la faptul că, atunci când tuna și fulgera, trăgeau cu săgețile spre cer pentru a-l îmblânzi pe zeu, iar astfel vremea să se schimbe. Pe lângă zeul suprem, dacii îl venerau și pe Gebeleizis, zeul tunetului și fulgerului.

Locurile de cult, templele, erau de formă dreptunghiulară sau circulară, existând, se pare, și o incintă sacră, pe care Strabon o numește Kogationon, „Muntele Sfânt”.

Descoperirile arheologice dovedesc că strămoșii noștri foloseau incinerarea, iar cenușa era depusă într-o urnă și apoi îngropată în pământ.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Tot la al cincilea an, ei trimit la Zalmoxis un sol, tras la sorți, cu porunca să-i facă cunoscute lucrurile de care, de fiecare dată, au nevoie. Iată cum îl trimit pe sol. Unii dintre ei primesc poruncă să țină trei sulite cu vârful în sus, iar alții, apucând de mâini și de picioare pe cel care urmează să fie trimis la Zalmoxis și ridicându-l în sus, îl azvârl în sulite.”

Herodot, *Istории*

B. „Astfel elinii i-au socotit pe geți de neam tracic. Acești geți locuiau și pe un mal și pe celălalt al Istrului, ca și misii, care sunt și ei traci – acum ei se numesc moesi.”

Strabon, *Geografia*

1. Menționați un obicei al dacilor legat de divinitatea lor.

2. Selectați sursa care se referă la originea geților.

3. Precizați care era spațiul istoric de locuire al geților.

4. Menționați un alt popor care apare în sursa B.

ISTORIA ALTFEL

Scenele de pe unele monumente antice, ca de exemplu Columna lui Traian, Monumentul de la Adamclisi sau Arcul de triumf al lui Constantin ne ajută să vedem cum erau geto-dacii.

Bărbații, de înălțime medie, purtau ȋtari, cămașă, peste care se punea o manta scurtă fără mâneci, iar iarna un cojoc cu glugă. Femeile purtau cămașă cu mânecă scurtă, o fustă, apoi aveau o mantie, iar pe cap o broadă legată la ceafă.

Zidul dacic (cetatea de la Blidaru)

REȚINEȚI

- Geții și dacii fac parte din ramura nordică a tracilor.
- Geții și dacii vorbeau aceeași limbă.
- Primele forme de organizare politică au fost uniunile de triburi.
- Sistemul de fortificații era compus din cetăți de piatră, construite în tehnica „zidului dacic”.
- Credeau în mai mulți zei, dar aveau o zeitate supremă, Zalmoxis.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Știați că geto-dacii aveau cunoștințe de medicină, botanică și astronomie și că sanctuarul circular avea și rol de calendar?
2. Încercați să reconstituiți într-un desen forma inițială a sanctuarului.

Sanctuarul circular de la Sarmizegetusa

AB C DICȚIONAR

• **Deceneu** – mare preot al regelui Burebista, sfetnic și colaborator apropiat al acestuia; este menționat de Strabon și Iordanes.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Când a văzut Decebal că scaunul lui de domnie și toată țara sunt în mâinile dușmanului, că el însuși este în primejdie să fie luat prizonier, își curmă zilele. Capul său fu dus la Roma. În felul acesta Dacia ajunsese sub ascultarea romanilor și Traian stabili în ea orașe de coloniști.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

Moartea lui Decebal
(Columna lui Traian)

Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane

În secolul I î.H., Burebista (82-44 î.H.), ajutat de marele preot Deceneu, unifică triburile geto-dacilor într-un regat.

Baza noului stat a fost armata disciplinată și antrenată. Un rol important au avut cetățile fortificate din Munții Orăștiei, construite din blocuri de piatră într-o tehnică tradițională, cea a zidului dacic. În inima acestui sistem de apărare se afla cetatea Sarmizegetusa, centrul politic și religios al statului. Burebista a dus o politică de cuceriri și a obținut controlul asupra cetăților grecești de pe litoralul Mării Negre. Ca o ilustrare a puterii acestuia este și faptul că generalul Pompei, aflat în conflict cu Caesar, aștepta ajutorul său. Un izvor confirmă că solul lui Burebista a ajuns la Pompei, care însă a pierdut războiul, fără să mai primească ajutorul de la regele dac.

Domnia lui Burebista s-a încheiat în anul 44 î.H., după ce consolidase regatul dacilor și devenise „stăpânitorul tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre”. După moartea lui, regatul se destramă, dar va fi refăcut în secolul I d.H.

În acest secol romanii ajung cu armatele la Dunăre. Împăratul Domițian trimite o armată să atace Dacia, dar în localitatea Tapae trupele lui sunt înfrânte în anul 87 d.H. Cel care îi conducea pe dacii victorioși era Diurpaneus, care va primi numele Decebal.

Noul regat, deși nu avea întinderea celui din timpul lui Burebista, avea o organizare mai bună, cu un sistem de apărare perfecționat. De asemenea, economia era mai dezvoltată, fapt dovedit de prelucrarea fierului în ateliere specializate.

Romanii atacă din nou și, deși obțin victoria, pacea încheiată este în avantajul dacilor. Regele Decebal primea sprijin de la romani, în schimb, el trebuia să îi ajute pe romani împotriva altor dușmani.

În anul 98 d.H., noul împărat, Traian, a considerat că pacea cu Decebal nu era în avantajul Romei. Din acest motiv, dar și din cauză că Dacia era considerată un ținut bogat, împăratul a pornit cu armata împotriva dacilor. Între 101 și 102, are loc primul război daco-roman, câștigat de

Statul lui Burebista

82-44 î.H.

Domnia lui Decebal

c. 87-106 d.H.

Începe domnia
lui Traian

98 d.H.

Primul război
daco-roman

101-102

Al doilea război
daco-roman

105-106

romani. Se încheie o pace, care este mai mult o pauză până la reluarea luptelor. Pacea impune lui Decebal să accepte ocuparea unei zone a Daciei, cuprinzând sud-estul Transilvaniei, Oltenia, Țara Hațegu-lui. Între cele două războaie, vestitul arhitect Apollodor de Damasc a construit pe Dunăre podul de la Drobeta.

În 105-106, are loc al doilea război, în care romanii cuceresc cetățile dacice și încercuiesc capitala Sarmizegetusa. Decebal este nevoit să plece din cetate, deoarece romanii au întrerupt alimentarea cu apă. Urmărit de un detașament de călăreți romani, Decebal se sinucide. Scena aceasta apare pe Columna lui Traian.

Decebal

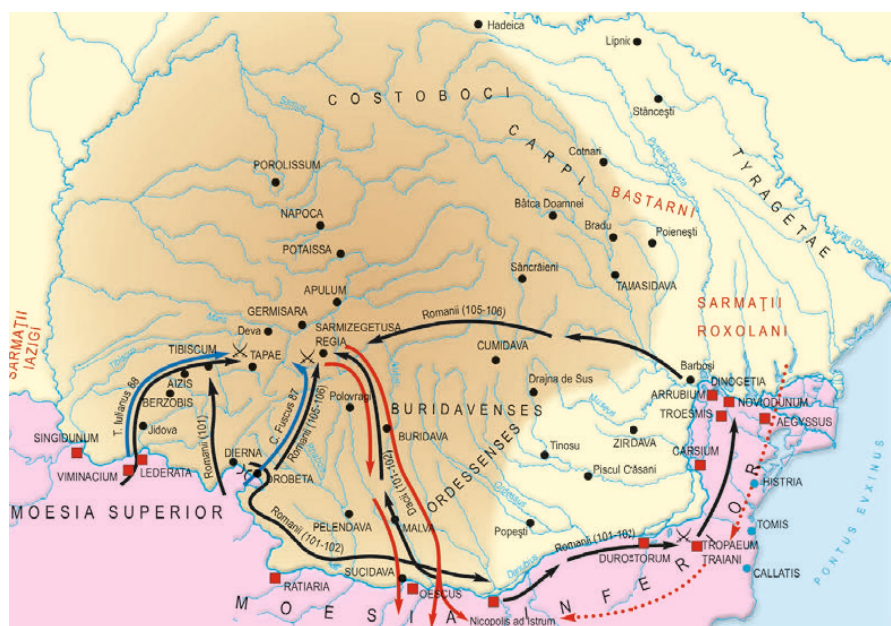
REȚINEȚI

- Burebista a întemeiat primul stat dac în secolul I î.H.
- Statul dac avea un sistem de apărare format din cetăți.
- Decebal a refăcut statul în secolul I d.H. Acesta, deși avea o întindere teritorială mai mică, era mai puternic decât cel din timpul lui Burebista.
- Decebal a intrat în conflict cu Imperiul Roman.
- Dacia a fost cucerită și transformată în provincie romană.

EXERSAȚII ȘI APLICAȚII

Urmăriți cu atenție harta și rezolvați următoarele cerințe:

- Precizați pe unde și cum au trecut romanii Dunărea în timpul celui de-al doilea război cu dacii.
- Indicați numele a trei cetăți dacice.
- Menționați numele a trei castre romane.
- Precizați anul cuceririi capitalei statului dac și numele acesteia.

Războaiele daco-romane

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Burebista, bărbat get, luând conducerea neamului său, a ridicat pe oamenii aceștia ticăloșiți de nesfârșite războaie, i-a îndreptat prin abstenență, și sobrietate, și ascultare de porunci, așa încât în câțiva ani a întemeiat o mare stăpânire... ba a ajuns să fie temut chiar de romani.”

Strabon, *Geografia*

B. „Decebal... era foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfăptuirea lor, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbânda, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrângere.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

1. Numiți regii daci menționați în surse.

2. Selectați două acțiuni prin care regele Burebista a reușit să îi unească pe geți.

3. Realizați un scurt portret istoric al regelui Decebal.

Principalele locuri de înfruntare între daci și romani

CARPI

Triburi dacice

BASTARNI Alte triburi

Podul lui Traian

Teritoriul aflat sub autoritatea lui Decebal

Așezări și cetăți dace

Localități și castre pe teritoriul roman

Orașe grecești

Atacul dacilor împotriva Imperiului Roman (85–86)

Atacuri romane asupra dacilor în vremea lui Domitian (87, 88)

Atacuri romane spre Tapae (101)

Atacul sarmaților roxolani și al burilor (101–102)

Marșul armatelor romane ale lui Traian împotriva lui Decebal și a aliaților lui (101–102, 105–106)

Atacul lui Decebal asupra trupelor romane după bătălia de la Tapae (101–102)

EVALUARE CAPITOLUL VI

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu noțiunile corespunzătoare:

Geto-dacii fac parte din marea familie a Primul stat dac a fost întemeiat de către regele în secolul La moartea acestuia, statul se împarte în patru-cinci regate. În secolul regele Decebal reface statul dac. În urma celui de-al doilea război purtat cu romanii, Decebal este învins, iar Dacia cucerită este transformată în romană.

(1 î.H., 1 d.H., tracilor, provincie, 105-106, Burebista)

2. Realizați corespondența corectă între elementele celor două coloane:

1. Traian	a. Sarmizegetusa
2. Burebista	b. sanctuar
3. Zalmoxis	c. rege
4. Decebal	d. împărat

3. Citiți cu atenție textele, apoi rezolvați cerințele:

A. „Traian construi peste Istru (Dunăre) un pod de piatră, pentru care nu știu cum să-l admir îndeajuns. Minunate sunt și celelalte construcții ale lui Traian, dar acesta este mai presus de toate acelea. Stâlpii din piatră, în patru muchii, sunt în număr de douăzeci.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

B. „Traian trecu Istrul pe acest pod; și a purtat război mai mult cu chibzuială decât cu înfocare, biruindu-i pe daci după îndelungi și grele strădării. El însuși dădu multe dovezi de pricepere la comandă și de vitejie, iar oștenii trecură împreună cu dânsul prin multe primejdii și dădură dovadă de vrednicie.”

Dio Cassius, *Istoria romană*

a. Menționați podul la care se referă cele două texte și numele arhitectului care l-a proiectat.

b. Precizați războiul la care se referă sursa B și urmările acestuia.

c. Enumerați și descrieți și alte construcții ridicate din porunca împăratului Traian.

4. Realizați o scurtă prezentare multimedia despre religia geto-dacilor.

5. Plasați pe axa cronologică și explicați semnificația următoarelor date:

105-106, 82 î.H., 87, 44 î.H., 101-102.

6. Copiați în caiet și completați schema de mai jos:

Ocupații	
Organizare socială	
Așezări	
Divinități	

7. Copiați în caiet și completați schema de mai jos:

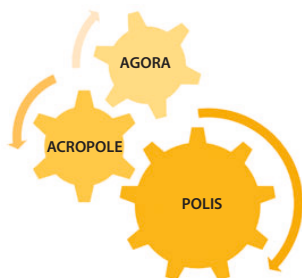
Întemeiere	Refacerea statului dac
Numele întemeietorului:	Personalitatea:
.....	
Secolul:	Secolul:
.....	
	Evenimente militare:
	
STATUL DAC	
Caracteristici	Războaiele daco-romane
1.	Personalități implicate:
2.	1.
Centrul spiritual:	2.
.....	Primul război:
	
	Al doilea război:
	
	Consecințe:
	

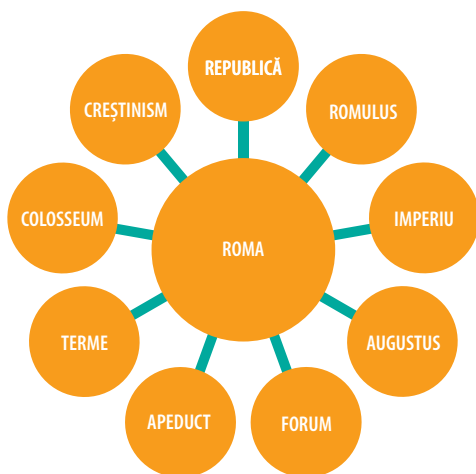
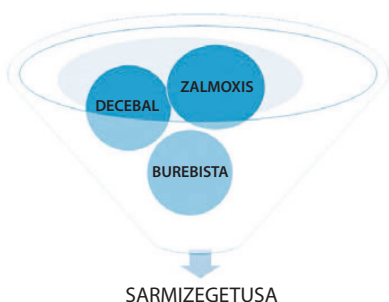
Daci și romani (Arcul de triumf al lui Constantin)

RECAPITULARE CAPITOLELE IV-VI

1. Explicați cuvintele din schemele de mai jos și realizați scurte enunțuri cu acestea:

- RĂZBOAIELE MEDICE
- JOCURI OLIMPICE
- COLONIZARE
- MARATON
- ALEXANDRU MACEDON
- TEATRU

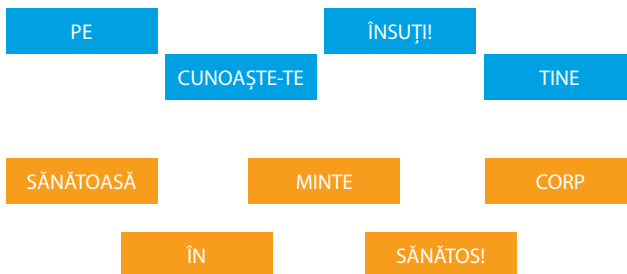

2. „Alfabetul istoric”. Cu fiecare literă din alfabet, găsiți numele unui eveniment, erou, conducător despre care ați învățat la istorie sau ați citit în lecturile suplimentare.

Exemplu:

- A – Atena;
B – basileu;
C – Clistene;
D – Demostene etc.

3. Uniți casetele corect pentru a descoperi două maxime celebre ale Antichității:

4. Alegeți dintre cuvintele de mai jos pe cele care au legătură cu istoria Greciei antice: *for, agora, imperiu, ceramică, scrib, acropolă, Partenon, Atena, patricieni, Solon, teatru.*

5. Scrieți un scurt text (aproximativ jumătate de pagină) în care să utilizați cuvintele: *gladiatori, amfiteatru, Roma, Colosseum, lupte.*

6. Realizați corepondența corectă între noțiune și definiția sa:

1. basileu	a. cetăți întărite de piatră situate pe înălțimi
2. dave	b. nobili geto-daci
3. tarabostes	c. conducător al unui trib sau uniune de triburi

7. Realizați legenda hărții de mai jos. Explicați semnificația simbolurilor de pe hartă.

RECAPITULARE CAPITOLELE IV-VI

8. Sunteți soldat roman. Comandantul legiunii (profesorul) v-a încredințat o misiune: realizarea unui proiect despre lumea romană. Sarcina voastră este de a le rezolva misiunile intermediare cât mai bine.

- Timp de lucru: două săptămâni
- Prezentarea rezultatelor: 15 minute
- Aprecierea produselor realizate: 5 minute
- Bibliografie: manual, multimedia

MISIUNE 1. Realizați axa cronologică a celor mai importante evenimente ale istoriei romane.

MISIUNE 2. Desenați harta Imperiului Roman în perioada sa de maximă întindere teritorială.

MISIUNE 3. Proiectați și completați un tabel care să conțină formele de organizare a statului roman.

MISIUNE 4. Realizați o galerie de imagini ale celor mai reprezentative monumente din orașul roman.

MISIUNE 5. Redactați un text de aproximativ o pagină despre „Viața cotidiană în lumea romană” (familie, educație, jocuri, alimentație, vestimentație).

9. Pe baza cunoștințelor dobândite la educație plastică, să „citim” ilustrația următoare:

- Identificați titlul și natura documentului (afiș, tablou, fotocopie etc.).
- Stabiliți subiectul și tipul ilustrației, care pot fi: temă din viața cotidiană, temă istorică, eveniment, portret, caricatură, peisaj etc.

- Observați compoziția, culoarea, desenul, lumina, personajele, obiectele.
- Apreciați! („îmi place/nu-mi place”, „sunt/nu sunt de acord cu viziunea autorului” etc.).

10. Cunoașteți expresiile latine: *Fugit irreparabile tempus* și *Carpe Diem*?

Uniți casetele pentru a descoperi traducerea lor, apoi discutați cu colegii despre semnificația acestora:

ÎNTOARCERE

FĂRĂ

TRECE

TIMPUL

DE

ASTĂZI!

DE

BUCURĂ-TE

ZIUA

11. „Convingeți publicul că sunteți...” Pericle, Alexandru Macedon, Herodot, Augustus, Traian. Veți fi, pe rând, actori și spectatori-comentatori. Construiți-vă rolul după schema:

- Cine sunt ?
- Când și unde trăiesc?
- Trei fapte/ evenimente la care am participat.
- De ce sunt considerat o figură importantă?
- Cu cine am fost contemporan?

Colegii-spectatori vor face aprecieri privind claritatea prezentării, dar și capacitatea de convingere a „actorului” (puterea argumentelor). Pe baza cunoștințelor dobândite, puteți propune și alte personalități.

CAPITOLUL VII CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

- Apariția islamului. Crediința musulmană
- Expansiunea militară și culturală a islamului

EVALUARE

AB DICȚIONAR

- **Allah** – Dumnezeu în limba arabă.
- **Coran** – cartea sfântă a musulmanilor.
- **Hegira** – plecarea Profetului de la Mecca la Medina.
- **islam** – religie întemeiată de profetul Mahomed; în limba arabă înseamnă „supunere”.
- **monoteism** – sistem religios care recunoaște o singură divinitate.
- **moschee** – lăcaș de cult.

Profetul Mahomed
(miniatură medievală)

Kaaba

Apariția islamului. Credința musulmană

Locuită încă din Antichitate, Peninsula Arabia era populată, în primele secole de după Hristos, de câteva triburi nomade. Majoritatea populației era reprezentată de beduini, păstori care se deplasau cu turmele de la o pășune la alta, în funcție de vreme.

Întemeitorul religiei islamice a fost Mahomed (Muhammad). Acesta s-a născut la Mecca. Orfan de mic, el a fost crescut de unchiul său. Într-o zi, pe când avea 40 de ani, Mahomed, care se afla într-o grotă unde avea obiceiul să mediteze, a auzit un glas. Era arhanghelul Gabriel, care i-a transmis revelația, cuvântul lui Allah. Mahomed avea să fie profetul acestuia pe pământ și să dezvăluie oamenilor poruncile lui Dumnezeu. „Mesaje” primite au fost consemnate în scris după moartea lui Mahomed de către discipolii lui, care le-au adunat în Coran, cartea sfântă a islamului.

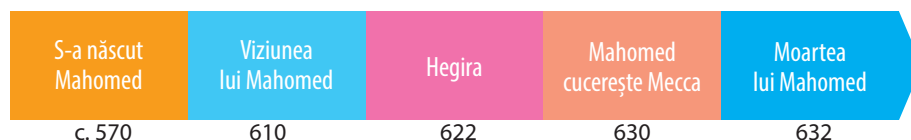
Mulți oameni din Mecca au urmat învățăturile lui Mahomed. Dar simțindu-se amenințat la Mecca, în 622 acesta a plecat la Medina. Plecarea de la Mecca la Medina este cunoscută sub numele de Hegira, iar 622 este începutul calendarului musulman. La Medina trăiau diferite triburi, aflate în conflict, însă Mahomed a reușit să le împace și acestea l-au ajutat să lupte cu dușmanii din Mecca și să cucerească orașul. Moscheea din acest oraș, având în centru Kaaba, o construcție în formă de cub, care are încastrată într-un perete piatra sfântă, a devenit lăcașul sfânt al islamului și loc de pelerinaj.

Ordinea politică și religioasă islamică s-a răspândit în întreaga Peninsula Arabia. Mahomed a înlocuit tribul și legăturile de sânge, prețuite de beduini, cu noua alianță, „umma” sau comunitatea musulmanilor, care trebuie să fie solidari și să se protejeze reciproc.

În anul 632, Mahomed a murit, însă scopul vieții sale a fost atins: arabii deveniseră o comunitate puternică.

După moartea Profetului, între credincioși au apărut neînțelegeri. Religia islamică este monoteistă și se întemeiază pe Coran. Esența credinței este exprimată în enunțurile „Nu există alt Dumnezeu în afară de Allah” și „Mahomed este profetul său”.

Potrivit Profetului, orice musulman trebuie să respecte cinci îndatoriri fundamentale – „Cei cinci stâlpi ai islamului”.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Într-o noapte a anului 610, Muhammad, pe când se ruga singur într-o grotă, a avut un vis. Când i se cerea să povestească despre visurile sale, răspundea că întregul text al Coranului se află în cer și îi era comunicat, fragment cu fragment, de către Gabriel. Încrederea în misiunea pe care o avea i-a dat claritate gândirii sale și putere de a ajunge la o nouă religie. El s-a declarat profetul lui Allah, investit de divinitate să conducă poporul spre o lege nouă și o credință monoteistă.”

Will și Ariel Durant,
Civilizații istorisite

B. „Acela care dăruiește din prisosul averii lui, ziua și noaptea, între patru ochi sau în public, își va primi răsplata de la Allah.”

Sura vacii

Pagină din Coran

C. „Măsoară bine atunci când o faci și folosește măsura dreaptă; acesta este cel mai bun și corect mod de a acționa.”

Sura călătoriei

1. Identificați din aceste surse norme ale credinței în islam.

2. Alcătuiți o scurtă compunere despre viața oamenilor pe baza acestor surse.

Cupola Stâncii – marea moschee din Ierusalim

REȚINEȚI

- Întemeitorul religiei islamice a fost Mahomed.
- Plecarea lui Mahomed de la Mecca la Medina este cunoscută sub numele de Hegira.
- Esența islamului este exprimată în enunțurile „Nu există alt Dumnezeu în afară de Allah” și „Mahomed este profetul său”.
- Orice musulman trebuie să respecte „Cei cinci stâlpi ai islamului”.
- Coranul este cartea sfântă a islamului și are 114 capitole (sure).

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Împărțiți clasa în cinci grupe. Analizați cele cinci îndatoriri fundamentale ale oricărui musulman și precizați importanța fiecăreia.

2. Identificați asemănări și deosebiri între îndatoririle musulmanilor, creștinilor și evreilor.

CEI CINCI STÂLPI AI ISLAMULUI

Să creadă în
Allah, al cărui
profet este
Mahomed

Să se roage
de cinci ori
pe zi

Să dea de
pomană celor
săraci

Să păstreze
postul
Ramadanului

Să meargă
în pelerinaj
la Mecca

AB DICȚIONAR

- **calif** – titlul suveranilor arabi care i-au urmat lui Mohamed.
- **cvadrant** - instrument folosit la determinarea înălțimii astrelor.
- **astrolab** – se folosea la măsurarea poziției astrelor.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

Bătălia de la Poitiers

„Arabii intenționau să cucerească lumea și s-o convertească la islamism... În 711, ei au invadat Spania, venind din nordul Africii, și au cucerit cea mai mare parte a teritoriului ei. În 720 au trecut Munții Pirinei și au pătruns, în forță, în Franța... în bătălia de la Poitiers, au fost înfrânți și alungați din Franța. Nu același lucru s-a întâmplat însă cu Spania. Aici, dominația arabă a durat încă 750 de ani.”

Să înțelegem istoria

Realizați un text de 20 de rânduri cu titlul „Rolul arabilor în istoria spaniolilor”, folosind și sursele media.

Expansiunea militară și culturală a islamului

După moartea Profetului, conducerea comunității le-a revenit califilor. Începând din secolul al VII-lea, în urma cuceririlor, aproape toată Peninsula Arabia a devenit islamică. Până în secolul al XII-lea, lumea islamică includea nordul Africii, o parte din Peninsula Iberică, Orientul Apropiat, Iranul și nordul Indiei.

Sub conducerea primilor patru califi, „cei care au urmat calea dreaptă”, între anii 632 și 661 au fost întărite instituțiile politice, sociale și religioase ale statului și au fost cucerite multe teritorii, formând un mare califat arab. A urmat dinastia Omeiazilor (661-750), care a mărit și mai mult granițele imperiului islamic, ajungând în Europa. În anul 732, arabii au fost înfrânți de francii conduși de Carol Martel la Poitiers. După un război civil sângeros, puterea a fost preluată de dinastia Abbasizilor (750-1055).

Limba arabă a devenit limba oficială în tot imperiul. Califii au bătut monede și în marile orașe au construit moschei. Între acestea strălucea Cupola Stâncii – marea moschee din Ierusalim. Califatul arab controla marile drumuri comerciale care legau Orientul de Europa.

Arabii au construit peste 200 de mari orașe cu o arhitectură specifică, în care predominau moscheile, palatele, băile publice, fântânile, podurile și apeductele. Califii i-au protejat pe învățați și pe artiști. Islamul a atins apogeul vieții culturale în secolele X-XI.

Musulmanii au adus contribuții decisive în domeniul cunoașterii prin dezvoltarea științei, literaturii, istoriei, filosofiei și artelor. Astronomii studiau stelele, Luna și Soarele. La Bagdad a fost construit un observator pentru studii astronomice. Instrumentele folosite de astronomii arabi erau cvadrantul, globul terestru și astrolabul. Geografii au îmbogățit cunoașterea lumii, au descris multe țări și civilizații, au realizat hărți complexe ale Pământului. Matematicienii au inventat algebra, au adoptat cifrele „arabe”, inclusiv zero, din India și le-au transmis în Europa.

În medicină arabii au adus mari progrese studiind corpul uman, practicând intervenții chirurgicale complexe, folosind anestezia. Ei au înființat primele farmacii și spitale.

Printre reprezentanții de seamă ai culturii arabe se numără Avicenna (filosof și medic) și Al-Battani (astronom și matematician). În domeniul literaturii cunoscută în toată lumea este antologia de povești *O mie și una de nopți*. „Aladin și lampa fermecată”, „Ali Baba și cei 40 de hoți” sau „Cele șapte călătorii ale lui Sinbad marinarul” au fermecat generații de copii din întreaga lume.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Limba arabă, un fel de limbă universală, ca și latina, răspândită până în Apus a dus cunoștințele câștigate de omenire cu prețul atâtor efortări: prin intermediul ei Antichitatea greacă a pătruns în Europa.”

Istoria arabilor

B. „Influența islamului asupra creștinătății a fost uriașă și extrem de diversă. Europa creștină a adus din islam alimente, băuturi, medicamente, armuri, heraldică, motive și idei artistice, produse și tehnici comerciale și industriale, coduri și proceduri maritime și, adesea, chiar cuvintele care desemnează aceste lucruri: portocală, lămâie, zahăr, sirop, șербet, elixir, azur, șah, bazar, caravană, trafic, tarif, magazin, amiral, cablu etc. Jocul de șah a pătruns în Europa din India prin intermediul islamului... Fabulele și cifrele hinduse au pătruns în Europa.”

Will și Ariel Durant, Civilizații istorisite

1. Identificați cauzele care au făcut din limba arabă o limbă universală.
2. Menționați câteva influențe ale islamului asupra Europei.
3. Redactați un text de zece rânduri cu termeni de origine arabă din sursa B.

Artă arabă – Marea moschee din Cordoba

REȚINEȚI

- Până la moartea profetului Mahomed aproape toată Peninsula Arabia adoptase islamul.
- Sub conducerea primilor patru califi au fost întărite instituțiile politice, sociale și religioase ale islamului.
- Arabii au cucerit un spațiu uriaș, care se întindea din India până în Spania.
- Islamul a atins apogeul vieții sale culturale în secolele X-XI.
- Musulmanii au adus contribuții decisive în domeniul cunoașterii prin dezvoltarea științei, literaturii, istoriei, filosofiei și artelor.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Identificați limitele califatului arab din vremea lui Mahomed.
2. Studiați cu atenție harta și marcați maxima întindere a statului arab, până în anul 750 d.H.

Lumea arabă în secolele VII-VIII

2. Plasati pe o hartă mută a lumii zonele de maximă expansiune a islamului.

1. Cartea sfântă a musulmanilor;
2. „A supune” în arabă;
3. Orașul în care se află Cupola Stâncii.
4. Orașul Profetului.
5. Plecarea Profetului la Medina.

			1.					A						
				2.										
3.														
			4.											
							5.							
								B						

A. „Mahomed cucerește cetatea Mecca fără vărsare de sânge. Se duce la Kaaba... ordonă să fie distruși (idolii) și proclamă *Allah akbar* – Dumnezeu este cel mai mare! Întors la Medina, începe câteva expediții pentru a extinde influența statului pe cale de a se naște. Se întoarce la Mecca, în anul 632, și stabilește ritualul pelerinajului.”

B. „Mahomed era un om foarte credincios și deseori mergea în munți să se roage... De-a lungul vieții sale, Mahomed a fost profet, judecător, conducător de oști și conducător al țării.”

5. Alcătuiți planul unui proiect despre Islam ținând seama de condițiile în care a apărut această religie, de modul cum s-a impus în spațiul Orientului, de preceptele esențiale ale credinței și de importanța pe care o are astăzi în lume.

ISTORIA ALTFEL

Will și Ariel Durant, *Civilizații istorisite*

Medicii musulmani făceau operații pe creier... Doctorii operau chiar și bolnavii de cancer, extirpând zona afectată... Medicii musulmani erau foarte pricepuți în tratarea bolilor de ochi. Și pentru că multe dintre aceste intervenții erau foarte dureroase, pacienților li se administrau anestezice.”

88 ■ EVALUARE

CAPITOLUL VIII

EUROPA MEDIEVALĂ

Formarea popoarelor europene

• Etnogeneza românească

Europa creștină în mileniul I

Studiu de caz: Creștinarea francilor. Carol cel Mare

Studiu de caz: Imperiul Bizantin

• Viața cotidiană în Evul Mediu

Studiu de caz: Domeniul feudal

Studiu de caz: Orașul medieval – spațiu al libertății

Studiu de caz: Cavalerism și onoare

Studiu de caz: Cruciadele

• Statele medievale

Studiu de caz: Catedrale și universități

Studiu de caz: Lumea românească și statele medievale în secolele XIV-XV

Studiu de caz: Diversitate culturală în lumea românească

EVALUARE

RECAPITULARE

AB DICȚIONAR

- **etnogeneză** – procesul de formare a unui popor.
- **migrație** – deplasarea unor grupuri de populație spre locuri în care hrana este mai ușor de obținut.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Tot în aceea vreme ridicară armele împotriva romanilor și goții care locuiau în Tracia, ce le fuse-se dăruită de împărat. Ei se aflau sub conducerea lui Teodoric, un patrician ajuns în Bizanț la rangul de consul.”

Procopiu din Cezareea,
Războaiele cu goții

B. „De la sosirea lor, Chiril și Metodiu au stabilit literele alfabetului slav, au tradus Faptele Apostolilor și Evanghelia. Dar unii s-au apucat să condamne cărțile slave. Papa de la Roma, auzind aceasta, i-a muștrat pe cei ce murmurau împotriva cărților slave, zicând să îndeplinească cuvintele Sfintei Scripturi și cu toate limbile să-l slujească pe Dumnezeu.”

Cronica lui Nestor

1. Identificați sursa care indică spațiul de locuire al goților și precizați denumirea acestuia.

2. Precizați funcția deținută de Teodoric.

3. Descrieți activitatea celor doi învățați slavi, Chiril și Metodiu.

Formarea popoarelor europene

Marile migrații din secolele III-VIII au dus la nașterea noilor popoare: germanice, romanice și slave. În căutare de noi surse de bogăție, migrații vor fi atrași de orașele romane, pe care le vor cucerii.

Populațiile migratoare germanice au avut un rol hotărâtor în dispariția Imperiului Roman de Apus. Ele au contribuit la formarea noilor popoare și mai târziu a statelor, fie în fostele provincii ale imperiului, precum Britania sau Germania, fie în spațiul din afara lui, cum ar fi Scandinavia. Principalele popoare germanice (cristalizate în jurul anului 1000) au fost germanii propriu-ziși, anglo-saxonii, danezii, suedezii și norvegienii.

În unele părți europene ale fostului Imperiu Roman s-au constituit regate barbare ale migratorilor germanici: în Peninsula Italică regatul ostrogot, în Peninsula Iberică regatul vizigot, iar în Britania regatele anglo-saxone. Fără unitate internă, fără o economie prosperă și în urma atacurilor altor popoare, aceste regate au avut o existență scurtă.

Popoarele romanice au apărut ca urmare a procesului de romanizare. Vorbitoare de limbă latină, acestea au adoptat cultura romană superioară și astfel au apărut francezii, italienii, spaniolii, portughezii și românii. Romanitatea apuseană – italienii, francezii, portughezii și spaniolii – a fost despărțită de cea răsăriteană – românii – în urma migrației triburilor germanice și slave.

În est, în urma migrației slavilor, au luat ființă mai multe popoare. După spațiul geografic în care au apărut, acestea se împart în slavi răsăriteni – rușii, ucrainenii, bielorușii –, apuseni – polonezii, cehii și slovacii – și sudici – bulgarii, slovenii, sârbii.

În Europa au apărut și alte popoare, care nu fac parte din cele trei mari grupuri, precum maghiarii în Câmpia Panoniei sau finlandezii în nordul Europei.

Procesul de formare a popoarelor, cunoscut sub numele de etnogeneză, s-a încheiat între secolele al VIII-lea și al X-lea. Formarea noilor popoare a reprezentat un eveniment important, constituind un element fundamental al civilizației europene.

Mausoleul lui Teodoric, regele ostrogoților.

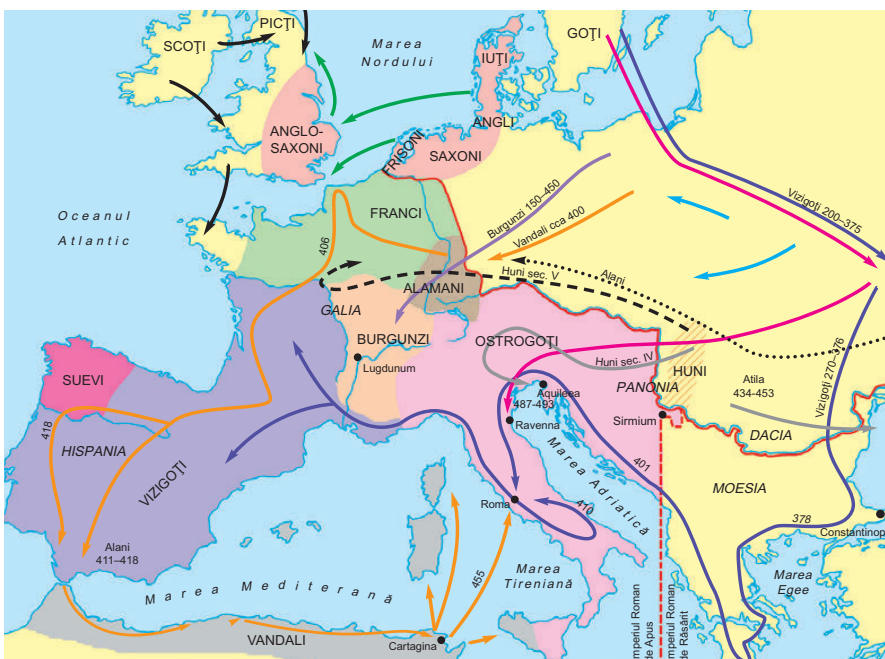
Teodoric
(471–526)

Regele ostrogoților.

A fost un admirator al culturii greco-romane și a urmărit să formeze un stat care să respecte modelul roman.

REȚINEȚI

- Principalele popoare europene apărute după marile migrații au fost popoarele romanice, germanice și slave.
- Toate aceste popoare s-au format de-a lungul mileniului I al erei creștine și au constituit statele medievale din Europa.
- Populațiile germanice au avut o contribuție decisivă în formarea următoarelor țări: Anglia, Suedia, Danemarca, Norvegia.
- În urma migrației slavilor au apărut mai multe popoare.

Marile migrații și formarea popoarelor europene

EXERSAȚII ȘI APLICAȚII

1. Transcrieți în caiet tabelul de mai jos și notați în coloana corespunzătoare noile popoare europene: norvegieni, români, ruși, francezi, englezi, polonezi.

Popoare europene		
Romanice	Germanice	Slave

2. Priviți cu atenție harta și precizați:

- Spațiul în care s-au stabilit francii.
- Capitala Imperiului Roman de Apus, atacată în repetate rânduri de către populațiile migratoare.
- Spațiul de formare a unui popor de origine romanică.

Germani

- ➡ Vizigoți
- ➡ Ostrogoți
- ➡ Vandali
- ➡ Burgunzi
- ➡ Anglo-saxoni
- Granița Imperiului Roman în 395

Regate barbare

- Vizigot
- Ostrogot
- Vandal
- Burgund
- Suev
- Anglo-saxon
- Alaman
- Franc

AB DICȚIONAR

- **colonii** – orașe întemeiate de romani după modelul Romei, sunt centre ale romanizării.
- **donariu** – obiect creștin confecționat din bronz; cel de la Biertan are inscripția: „Eu, Zenovie, am pus ofranda” (vezi imaginea de mai jos).
- **proto** – foarte vechi, primul.

Obiecte de cult creștine descoperite în Dobrogea (sec. VI)

Donariul de la Biertan (sec. IV) dovedește existența populației daco-romane în spațiul de la nord de Dunăre prin inscripția latină și semnul crucii.

Etnogeneza românească

Formarea poporului român este parte a procesului de formare a noilor popoare medievale. Din acest motiv, la fel ca francezii, spaniolii, portughezii, italienii, românii s-au format în două etape:

- romanizarea dacilor
- asimilarea elementului migrator slav de către populația daco-romană.

Spațiul de formare este situat între Carpați, Dunăre și Marea Neagră, în perioada cuprinsă între secolul al II-lea și secolul al IX-lea, când se poate vorbi de încheierea etnogenezei. La romanizarea dacilor au contribuit armata care păzea granițele Daciei romane, coloniștii veniți să lucreze pământurile, dar și în minele de aur din zona Munților Apuseni, precum și cei care s-au stabilit în orașele nou constituite, numite colonii, după modelul Romei.

Toți cei care au venit în Dacia vorbeau limba latină populară, iar dacii au fost atrași să învețe această limbă. Limba română este o limbă romanică, având și cuvinte din limba dacă, precum și influențe slave. În procesul de romanizare, un rol important l-a avut religia, pentru că treptat au predominat zeii romani. Dacii au început să adore aceste divinități, iar contopirea între zeitățile care simbolizau același lucru s-a realizat în mod natural. Spre exemplu, dacii, care credeau în nemurire, au putut ușor adopta creștinismul adus de către soldați, negustori și misionari. Creștinismul răspândit în limba latină dovedește continuitatea populației daco-romane, chiar după retragerea armatei și administrației romane în secolul al III-lea, în timpul împăratului Aurelian. Izvoarele arheologice (donariul de la Biertan), dovedesc acest fapt. Trecerea migratorilor germanici, precum și venirea slavilor nu au împiedicat continuarea procesului de etnogeneză, iar românii au rămas singurul popor de origine latină din această parte a Europei. Limba română s-a format în paralel cu procesul de constituire a poporului român. Continuitatea românilor în spațiul de la nord și sud de Dunăre este confirmată în izvoarele medievale, unde sunt amintiți sub numele de vlahi.

REȚINEȚI

- Spațiul de formare a poporului roman este cuprins între Carpați, Dunăre și Marea Neagră.
- Creștinismul a avut un rol important în etnogeneza românească.
- Limba română este o limbă de origine latină.

Dacia devine
provincie romană

Sec. II

Românii (armata
și administrația)
părăsesc Dacia

Sec. III

Slavii trec la sud
de Dunăre

Sec. VII

Încheierea procesului
de etnogeneză

Sec. IX

EXERSAȚII ȘI APLICAȚII

1. Pe baza cunoștințelor anterioare și a axei cronologice, stabiliți corespondența corectă între elementele celor două coloane.

1. Secolul al VI-lea î.H.	a. Slavii trec la sud de Dunăre
2. 106	b. Romanii (armata și administrația) părăsesc Dacia
3. 271	c. Încheierea procesului de etnogeneză
4. 602	d. Dacia devine provincie romană
5. Secolul al IX-lea	e. Menționarea geților de către Herodot

2. Copiați tabelul în caiet și completați în funcție de criteriul scris în prima coloană cu următoarele cuvinte provenite din limba dacă: prunc, baci, mazăre, mistreț, mînz, a zburda. Realizați apoi scurte enunțuri cu fiecare dintre acestea.

CRITERIUL	CUVÂNTUL
Ocupații	
Plante	
Animale	
Familie	
Activități (acțiuni)	

3. Urmăriți pe hartă spațiile geografice care făceau parte din Dacia romană.

4. Identificați două spații geografice care nu făceau parte din Dacia romană.

Ceramică românească
(jud. Olt, sec. VII-IX)

Continuitate și etnogeneză pe teritoriul României

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „După aceasta, pe dacii din ținuturile de dincolo de Dunăre, care au o întindere de un milion de pași, i-a prefăcut în provincie Traian, în timpul domniei sale, după ce regele lor Decebal a fost omorât. Gallienus însă le-a pierdut în timpul domniei sale, iar împăratul Aurelian, rechemând de acolo legiunile, le-a așezat în Moesia și acolo, într-o parte a acesteia, a întemeiat Dacia Mediterranea și Dacia Ripensis, la care a adăugat Dardania.”

Iordanes, *Faptele romanilor*

B. „Din secolul al III-lea însă se deschide acest «coridor al popoarelor» pe teritoriul căruia provincia a avut nefericirea să se afle, coridor prin care își fac apariția în istorie popoarele migratoare. Împăratul Aurelian decide deci evacuarea Daciei, astfel că părăsesc provincia armata, administrația... Cei care rămân în Dacia sunt țăranii, posesorii de pământuri, practicanți ai agriculturii – să le spunem deja protoromâni.”

Cristian Tiberiu Popescu,
Istoria mentalității românești

1. Descoperiți pe hartă capitala provinciei romane Dacia.
2. Identificați pe hartă spațiul de formare a poporului român.
3. Menționați o cauză a părăsirii Daciei de către autoritățile romane.
4. Precizați numele sub care sunt cunoscuți cei care rămân în Dacia.

- ✚ Episcopii
- Descoperiri de factură romană din afara imperiului
- ✚ Bazilici creștine
- Obiecte creștine
- Așezări daco-romane (sec. III-VI)
- Castella (fortificații romano-bizantine)
- Sedii de legiune

AB DICȚIONAR

- **creștinare** – a deveni creștin.
- **iconoclastm** – lupta împotriva cultului icoanelor.
- **papă** – capul Bisericii Catolice.
- **patriarh** – conducătorul creștinilor ortodocși.
- **schismă** – dezbinare, separare.

Grigore I cel Mare
(papă între 590 și 604)

Este considerat unul dintre părinții Bisericii apusene. A jucat un rol important în evanghelizarea anglo-saxonilor, la care a trimis o misiune în frunte cu Augustin.

Europa creștină în mileniul I

După oficializarea creștinismului, ideile promovate de această creștină, precum înțelegerea și iubirea aproapelui, s-au răspândit tot mai mult. Mănăstirile au devenit tot mai numeroase, iar preoții le vorbeau oamenilor despre viața dusă în cumpătare și simplitate. În secolul al VI-lea, Benedict de Nursia a fixat regulile de comportament din mănăstiri. Călugării au avut un rol important în creștinarea unor popoare migratoare, printre care francii de neam germanic, dar și slavii. Din secolul al VI-lea, mănăstirile se află sub protecția papei, care este recunoscut șef al lumii creștine din Europa apuseană. Papa Grigore I cel Mare a contribuit la creșterea rolului bisericii și la creștinarea altor migratori germanici (vizigoții), cât și a anglo-saxonilor.

Biserica se implică și în activitatea politică, iar în secolul al VIII-lea apare și o neînțelegere în interiorul ei. La început, creștinii respectau a doua poruncă a Decalogului: „Să nu-ți faci chip cioplit”. Cu timpul, au apărut icoanele, despre care se credea că au efecte vindecătoare. Cultul icoanelor a fost mai puternic în Răsărit, în Imperiul Bizantin. Aici s-au format două tabere: apărătorii icoanelor și cei care nu erau de acord cu adorarea lor. Această neînțelegere, cunoscută în istorie drept criza iconoclastă, s-a încheiat cu acceptarea icoanelor.

În Apus, viața în mănăstire însemna supunere și disciplină, călugării având și misiunea de a copia manuscrise și cărți de valoare din epoca greco-romană. În secolul al IX-lea, creștinismul este adoptat de tot mai multe popoare: danezii, saxonii, bulgarii și slavii răsăriteni.

Răspândirea creștinismului nu a însemnat însă și menținerea unității lui. Între biserica din Apus, reprezentată de papa de la Roma, și cea din Răsărit, reprezentată de patriarhul de la Constantinopol, existau vechi neînțelegeri. Ele aveau drept motiv evoluția diferită a celor două zone, tradițiile culturale, precum și folosirea unor limbi diferite: latina în Apus și greaca în Răsărit. Toate acestea aveau să anunțe marea ruptură dintre cele două biserici în anul 1054. Acest eveniment este cunoscut drept Marea Schismă și a împărțit pe creștini în catolici și ortodocși. Popoarele din Răsărit, românii, bulgarii, sârbii, rușii, au rămas în spațiul spiritual al Patriarhiei de la Constantinopol. Popoarele din Apusul Europei au recunoscut supremația spirituală a papei de la Roma.

Activitatea lui Benedict	Papa Grigore cel Mare	Perioada iconoclastă	Creștinarea unor noi popoare	Marea Schismă
Sec. VI	Sec. VI-VII	Sec. VII-VIII	Sec. IX	Sec. XI

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Slujitorul lui Dumnezeu Augustin și tovarășii lui, aproape 40 de oameni, s-au așezat, se spune, pe această insulă (Anglia)... (El îi) înștiință că venise de la Roma, aducând cele mai bune vești, ce promiteau fără nicio îndoială celor care ascultau fericirea eternă în rai și un regat care va dăinui până la sfârșit.”

Beda Venerabilul,
Istoria ecleziastică

B. „Episcopii să nu împartă paroahiile preoților pentru un câștig necinstit și primejdios... ci dacă nevoile poporului cer să fie mai multe biserici sau să ridice altare, să facă aceasta cu înțelepciune și autoritate.”

Capitular al regilor franci

Cu ajutorul textelor de mai sus și al cunoștințelor de la religie, rezolvați următoarele cerințe:

1. Precizați numele episcopului care a contribuit la creștinarea Angliei.
2. Menționați motivul ridicării de biserici și altare.
3. Selectați din textul A în ce constau veștile aduse de cei care veniseră de la Roma.

Constantin cel Mare
(c. 275-337)

Împărat roman care a continuat reformele pentru refacerea Imperiului Roman. El le-a acordat creștinilor libertatea de cult și le-a restituit averile pierdute în timpul persecuțiilor. În istoria bisericii este considerat a doua mare personalitate, după apostolul Pavel.

Basilica San Vitale, Ravenna, Italia

REȚINEȚI

- Papa Grigore cel Mare întărește rolul bisericii și contribuie la creștinarea unor migratori.
- În Imperiul Bizantin apare o dispută legată de cultul icoanelor.
- Neînțelegerile dintre biserica apuseană și cea răsăriteană au ca rezultat ruperea unității creștinismului, Marea Schismă.

EXERSAȚI ȘI APLICAȚI

1. Indicați pe hartă trei orașe-centre importante ale creștinismului. Explicați alegerea făcută.
2. Precizați două spații din Europa puternic creștinate în secolul al IV-lea.

Creștinismul în mileniul I

Capela palatină din Catedrala de la Aachen

Încoronarea lui Carol cel Mare de către papa Leon al III-lea

CREȘTINAREA FRANCILOR. CAROL CEL MARE

■ Francii, populație germanică, au cucerit Galia, ai cărei locuitori fuseseră romanizați, și au întemeiat un regat. După ce au adoptat creștinismul în vremea lui Clovis (secolele V-VI), francii s-au declarat apărători și protectori ai credinței împotriva păgânurilor. Puterea regilor franci a crescut în secolele următoare.

Carol cel Mare (768-814), întemeietorul dinastiei Carolingienilor, a dus o politică intensă de cuceriri, în urma căreia a devenit stăpânul Italiei, nordului Spaniei, Saxoniei și al unei părți a Panoniei. Carol a dorit să refacă Imperiul Roman. În anul 800, a fost încoronat împărat de către papa Leon al III-lea.

Bine organizat, noul imperiu, care purta numele creatorului său, era bine apărat la hotare de mărci, provincii create în acest scop. Capitala se afla la Aachen, unde o dată pe an se ținea o adunare la care luau parte funcționarii de rang înalt din armată, biserică sau administrație. Carol este considerat părintele culturii europene. El avea la curtea sa cei mai de seamă înțelepți ai timpului.

După moartea sa, imperiul s-a dezmembrat, iar prin Tratatul de la Verdun a fost împărțit între cei trei moștenitori ai împăratului. În timp, aceste trei părți ale Imperiului Carolingian au stat la baza formării statelor Franța, Germania și Italia.

„Nu se mulțumea doar cu limba maternă, ci depunea silință și pentru învățatura limbilor străine. Dintre acestea a învățat latina... În celelalte științe a avut ca dascăl pe Alcuin, cel mai învățat om în toate privințele, pe lângă care el a dedicat mult timp și osteneală pentru studiul retoricii și dialecticii, dar mai ales al astronomiei.”

Eginhard, *Viața lui Carol cel Mare*

1. Precizați din sursa de mai sus ce a studiat Carol cel Mare. Apreciați dacă aceste cunoștințe îi permiteau să fie un bun conducător.

2. Utilizând cunoștințele dobândite în lecțiile anterioare, realizați o comparație între teritoriul Imperiului Carolingian și cel al Imperiului Roman.

Monedă bătută în vremea lui Carol cel Mare

IMPERIUL BIZANTIN

■ După căderea Imperiului Roman de Apus, Constantinopolul a devenit capitala lumii romane. Treptat, în Noua Romă elementul grecesc devine predominant. În secolul al VI-lea, în timpul domniei împăratului Iustinian, imperiul a redobândit controlul asupra Mării Mediterane prin cuceririle realizate cu ajutorul unei armate bine organizate și echipate. Armata avea în frunte generali iscusiți și folosea o armă de temut, „focul grecesc”. Astfel au fost cucerite Peninsula Italică, sudul Peninsulei Iberice și nordul Africii. Consolidarea imperiului lui Iustinian a însemnat și redactarea unui cod de legi care va sta la baza dreptului medieval european. O altă realizare deosebită a fost construirea unei mari biserici la Constantinopol, Sfânta Sofia, care simboliza puterea imperiului. În secolul al VII-lea, limba oficială era greaca, iar împăratul și-a luat titlul de basileu al romanilor.

Criza imperiului a început să se manifeste treptat, mai ales în plan militar. Drept urmare, în secolul al XIII-lea, pentru o vreme, Constantinopolul este stăpânit de cruciați, iar în 1453 otomanii îl cuceresc și pun capăt existenței acestui imperiu. Bizanțul, primul stat medieval din istoria Europei, s-a bazat pe ideea că puterea împăratului este rezultatul voinței

Sfânta Sofia, Istanbul

lui Dumnezeu, el fiind reprezentantul lui pe pământ. Această trăsătură se va regăsi în multe state medievale, inclusiv în spațiul românesc.

„El singur i-a întrecut pe toți în înțelepciune și energie. Acest împărat n-a încetat dragostea sa pentru supuși, îngrijindu-se de soarta oamenilor și a făcut peste tot, la locuri adăpostite, hambare și rezervoare de apă, ceea ce niciodată mai înainte n-a făcut-o vreun împărat.”

Procopiu din Cezareea, *Despre monumente*

1. Identificați două calități ale împăratului.
2. Menționați cum este văzut împăratul de către autor.
3. Priviți cu atenție imaginea de mai jos. Menționați două elemente ale statutului de împărat al lui Iustinian.

Împăratul Iustinian și curtenii săi (mozaic, Ravenna)

AB DICȚIONAR

- **contract de vasalitate** – act încheiat între un nobil de rang mare (senior) cu un nobil de rang inferior (vasal) legat de cedarea unui lot de pământ.
- **economie** – toate îndeletnicirile umane destinate producerii de bunuri.
- **serb** – țaran dependent, lipsit de libertate personală.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

A. „Pruncul este așadar culcat într-un leagăn mobil. Cel mai simplu model este pur și simplu o bucată de lemn, tăiată dintr-o jumătate de trunchi al unui arbore scobit. Se fabrică de asemenea coșuri în ateliere de împletituri.”

Geneviève D'Haucourt,
Viața în Evul Mediu

B. „Pe țăran îl îngrijorează foarte rău grâul său care zace pe câmp, unde paguba e așa de mare. Când se poate de repede merge la hambar, unde i se ia o mare amendă dacă are vreun spic pierdut, căzut pe câmp sau pe uliță.”

Istoria lumii în texte

1. Selectați un aliment și un obiect care sunt folosite și în viața noastră cotidiană.
2. Identificați sursa care se referă la un meșteșug.
3. Precizați o condiție pusă țăranului la strânsul recoltei.
4. Pe baza textului lecției alcătuiți un meniu de prânz.

Viața cotidiană în Evul Mediu

FAMILIA În Evul Mediu, familia era compusă din părinți și copii. Nașterea unui copil era un eveniment așteptat și primit cu mare bucurie. În condițiile destul de grele ale vremii, viața membrilor unei familii depindea de întraajutorare și de solidaritate. Fetele își ajutau mama în gospodărie, iar băieții lucrau alături de tată la câmp. Copiii se căsătoreau destul de devreme și se instalau apoi în casa părinților unuia dintre ei. Ei continuau să muncească pentru bunăstarea întregii familii și să asculte de părinți.

AȘEZĂRILE Cea mai mare parte a populației locuia în sate, care erau formate din vatra satului, loturile agricole ale țăranilor, pădurile și pășunile. Sursa de apă nu lipsea, căci așezările erau ridicate în jurul ei. Bunurile se vindeau în târguri, din care mai apoi (secolul al XI-lea) s-au dezvoltat orașele.

ALIMENTAȚIA În Evul Mediu exista o mare diferență între alimentația oamenilor bogați și a țăranilor săraci. Unele alimente pe care le consumați și voi erau prezente și atunci pe masa celor înstăriți: pâine de grâu, secară sau orz, brânză, carne de pasăre sau de vânat, pește, fructe și legume. Se foloseau ierburi aromate și mirodenii pentru a da gust mâncării. Cei săraci se mulțumeau de cele mai multe ori cu o supă de legume.

SĂRBĂTORILE În epoca medievală, existau două feluri de sărbători: cele legate de familie – nașterea, botezul sau nunta, când se organizau jocuri, dansuri și mari ospete – și sărbătorile tradiționale și religioase. Între acestea din urmă cele mai importante erau Crăciunul și Paștele, când oamenii se adunau în biserici. Oamenii erau liberi o săptămână întreagă. Seniorul domeniului organiza serbări și ospete pentru țărani cu prilejul secerișului sau după ce grâul era dus în hambare.

ECONOMIE ȘI TEHNOLOGIE Economia medievală era una bazată pe agricultură. Cultivarea pământului era principala ocupație a oamenilor, alături de creșterea vitelor și viticultură. Era important să se producă hrană necesară locuitorilor unui domeniu feudal. Se cultivau grâu, orz sau ovăz. Uneltele unui agricultor erau cizma, sapa, lopata și coasa. Progrese importante s-au făcut în secolul al XII-lea, când au fost defrișate mari suprafețe de pădure. Rotația culturilor asigura o mai bună recoltă și au apărut plugul cu brăzdar de fier și dispozitiv de întors brazda, sistemul de înhămare a cailor și înjugare a boilor, potcoava. Producția a crescut, iar surplusul a început să fie vândut în orașe.

CREDINȚĂ ȘI BISERICĂ Creștinismul era religia majorității populației Europei, iar biserica promitea mântuirea și iertarea păcatelor. Preoții erau cei care se ocupau de educarea, destul de rudimentară, a populației.

EXERSAȚII ȘI APLICAȚII

1. Citiți textul lecției. Alcătuiți o compunere de 10-15 rânduri despre o zi din viața omului medieval în care să folosiți cuvintele: *plug cu brăzdar de fier, vatră de locuit, șerb, legume, Crăciunul, botezul și căsătoria*.

2. Priviți cu atenție imaginile alăturate. Acestea redau ocupații ale oamenilor din Evul Mediu. Care sunt aceste ocupații? Se mai practică astăzi?

3. Descrieți imaginile 2 și 4. Ce joc joacă cele două personaje? Vă sunt cunoscute instrumentele muzicale? Mai sunt folosite astăzi?

Ocupații ale oamenilor în Evul Mediu

Milostenia era un gest prețuit în societate. Preoții și călugării împărțeau hrană celor lipsiți de mijloace. Au apărut spitalele și azilurile, unde erau îngrijiți cei bolnavi și cei săraci. Personalul era alcătuit din călugări și călugărițe care rosteau cele trei jurăminte: de sărăcie, de supunere față de stareț și de castitate.

PROPRIETATEA, LIBERTATEA ȘI DEPENDENȚA Societatea medievală era organizată în trei ordine: cei care se roagă (preoții), cei care se luptă (cavalerii) și cei care muncesc (țărani și meșteșugarii). Ca și astăzi, pământul avea mare căutare. Deținătorul lui se numea senior, iar cel care primea pământ se numea vasal. Între senior și vasal se încheia o înțelegere numită contract de vasalitate. Țăranii medievali trăiau pe domeniul seniorului și primeau un lot de pământ pe care erau obligați să îl lucreze. O parte erau oameni liberi, dar cei mai mulți – șerbi – erau lipsiți de libertate personală.

REȚINEȚI

- Agricultura era baza economiei medievale.
- Așezările medievale erau ridicate lângă o sursă de apă.
- Țăranii erau împărțiți în două categorii: liberi și dependenți.
- Printre alimentele consumate în epoca medievală se numărau: pâinea, brânza, carnea de pasăre sau de vânat, peștele.
- Sărbătorile erau legate de familie și de evenimentele religioase.
- Creștinismul era religia majorității populației Europei.

Cele trei ordine medievale
(Cronica lui John de Worchester)

1. Priviți imaginile de mai sus. Identificați cele trei ordine sau stări ale societății medievale.

2. Precizați rolul pe care îl avea fiecare ordin.

3. Stabiliți o ierarhie a acestora după importanța lor în societate.

Activități pe domeniul feudal

DOMENIUL FEUDAL

■ Domeniile feudale s-au format din pământurile date de regi unor nobili sau unor conducători ai bisericii. Unii feudali și-au sporit domeniul prin achizițarea unor terenuri de la țărani sau prin moșteniri. Domeniul era format din două părți. Prima, rezerva feudală, aparținea nobilului sau feudalului și cuprindea loturile de pământ, pășunile, livezile, viile, pădurea. A doua parte era formată din loturile primite de țărani pentru a le lucra. În schimbul acestor loturi, țăranii dădeau nobilului o parte din produse (dijma) și lucrau un număr de zile pe rezerva feudală. Tot ce se obținea de pe rezerva nobilului aparținea acestuia. Țăranii erau legați de domeniul pe care lucrau, nu puteau să plece și depindeau de voința stăpânului acestuia. Legarea de glie (șerbie) aducea și alte obligații suplimentare: să folosească moara, cuptorul sau teascul nobilului, să întrețină drumurile sau să repare zidurile castelului. În centrul domeniului se afla reședința nobilului – castelul. Acesta era simbolul puterii seniorului și era construit pe o ridicătură de pământ, de unde putea fi păzită proprietatea. În centru se afla un turn înalt, numit donjon, un adevărat castel în castel, unde se găsea locuința stăpânului. Construite din lemn, apoi din piatră, cu ziduri groase, castelele erau înconjurate de șanțuri de apă;

la intrare era un pod mobil. Stăpânul domeniului avea și alte avantaje, căci domeniul lui nu putea fi controlat de nimeni, nici măcar de rege. El putea să-i judece pe cei care locuiau la castel sau în sat dacă aceștia încălcau regulile stabilite. Spre exemplu, țăranii care intrau în pădurea domeniului fără încuviințarea stăpânului, pentru a lua lemne sau a vâna, erau pedepsiți. Pe domeniul feudal se obținea aproape tot ce era necesar pentru hrana nobilului și a familiei sale.

„Numai ei puteau face față atacurilor imprevizibile, puteau aduna repede, la prima alertă, pe toți bărbații valizi. Numai ei puteau întreține pe domeniile lor puncte de apărare și puteau dota cu o garnizoană permanentă castelele, aceste vaste incinte unde toți țăranii se refugiau împreună cu animalele lor. Securitatea nu mai depindea categoric de rege, ci de acești seniori.”

Georges Duby, *Artă și societate 980-1420*

1. Identificați rolul seniorului pentru locuitorii unui domeniu.
2. Care era rolul castelului în cazul în care domeniul era atacat?
3. Identificați din imagini elemente ale domeniului feudal și ocupațiile locuitorilor acestuia.

ORAȘUL MEDIEVAL – SPAȚIU AL LIBERTĂȚII

■ În secolele X-XI numărul locuitorilor din vestul Europei crește. Meșteșugurile se dezvoltă, iar drumurile comerciale favorizează circulația mărfurilor pe distanțe mai mari. Toate acestea duc la apariția unor orașe în jurul unor foste castre, castele, mănăstiri sau la întretărirea unor drumuri. Orașul era înconjurat de ziduri groase, străzile erau înguste, iar în piața centrală se aflau catedrala și palatul primăriei. Locuințele erau din lemn și destul de modeste, circulația noaptea pe străzi era interzisă. Nu aveau canalizare, gunoiul era aruncat în stradă, unde animalele domestice se amestecau cu vânzătorii de produse. Pentru că străzile erau aglomerate și murdare, exista posibilitatea să apară boli grave, precum ciuma sau lepra. Locuitorii plăteau taxe către stăpânul domeniului feudal pe care se ridicase orașul.

Pentru a se elibera, locuitorii orașului au format așa-numitele comune. Ele făceau un legământ să lupte pentru libertate și, treptat, au obținut recunoașterea acesteia. Unele orașe obțin dreptul de autoconducere, altele depind de rege, ca în Franța. Alte orașe devin republici independente, ca în Italia sau Germania. Cei care veneau în oraș, în special țărani fugiți de pe domeniul feudal, după un timp deveneau oameni liberi. Așa s-a răspândit vestea că „aerul orașului te face liber”. Principalele ocupații erau meșteșugurile și comerțul. Fierarii, tâmplarii, zidarii erau grupați în bresle care păstrau secretul meseriei. Negustorii erau grupați în gilde care se ocupau de

organizarea transportului de mărfuri și comercializarea lor. Treptat, unii meșteri încep să aibă ateliere și unelte proprii, fapt care duce la apariția manufacturilor în Italia, Anglia sau Țările de Jos.

În Peninsula Italică, lipsa de unitate teritorială a dus la apariția unor orașe-republici în nordul țării – Veneția, Genova. Veneția își formase o flotă puternică și controla comerțul din Marea Mediterană. Orașele germane s-au dezvoltat pentru a-și apăra interesele în fața nobililor sau a împăratului. Ele s-au unit, formând ligi, ca de exemplu Liga hanseatică formată din orașe printre care Hamburg și Köln.

„Orașele se dezvoltară, dădură azil șerbilor care fugeau de pe moșiile boierești și care după o vreme anumită deveneau oameni liberi... Mândre de noua lor importanță, ele își arătau puterea clădind biserici și edificii publice în jurul vechiului obor, acolo unde se făcea odinioară schimb de ouă, sare, miere și de oi.”

Van Loon, *Istoria omenirii*

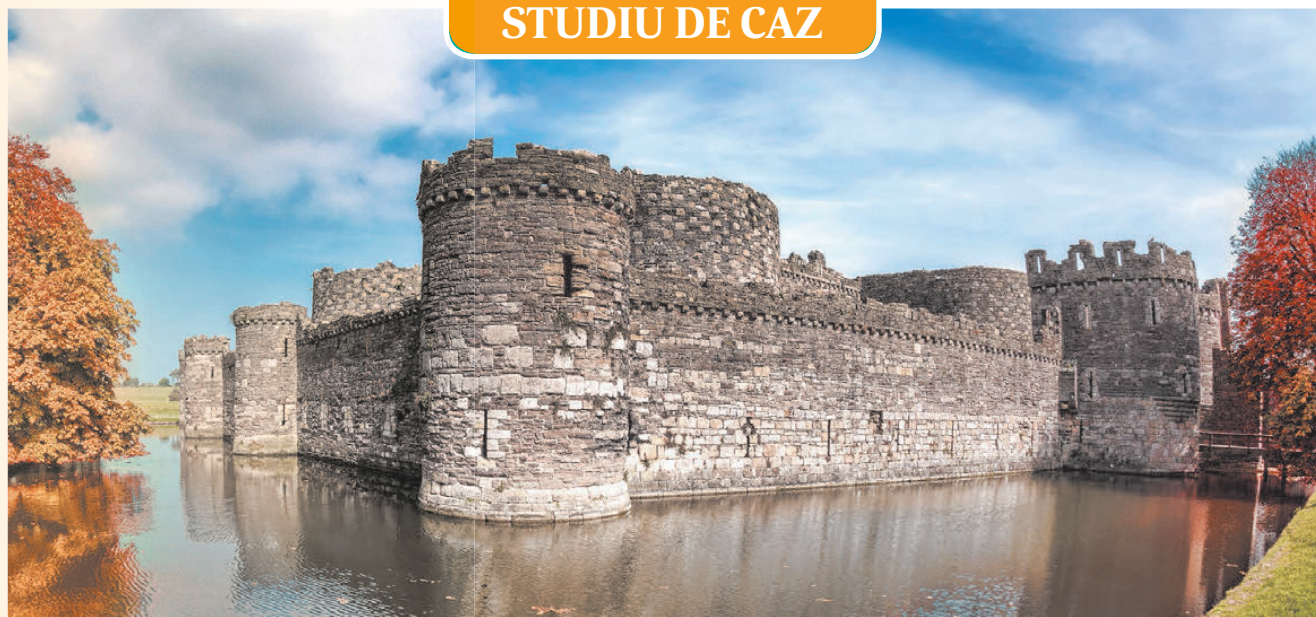
1. Identificați din text două consecințe ale apariției orașului.
2. Selectați din text pasajul referitor la situația țăranilor care reușiseră să se refugieze în orașe.
3. Enumerați alimentele cu care se făcea comerț în orașele medievale.
4. Realizați un proiect cu titlul „O călătorie imaginară într-un oraș medieval”.

Florența în Evul Mediu

Köln în Evul Mediu

Castelul Beaumaris (Țara Galilor)

CAVALERISM ȘI ONOARE

■ Cavalerismul este o instituție legată de Evul Mediu. Cavalerul era nobil, un bun luptător, trebuia să fie curajos, cinstit și drept. Toate aceste calități au fost puse în evidență în timpul cruciadelor, începute în secolul al XI-lea. Pentru ca să devii cavaler, trebuia să treci prin mai multe etape, începând de la vârsta de șapte ani și până la 21 de ani, când erai investit. Ceremonia de investire a cavalerului avea loc la castelul seniorului, unde candidatul la acest titlu trebuia să facă dovada calităților sale de luptător. Cavalerul utiliza ca arme lancea și spada și era protejat de armura grea, pusă peste cămașa de zale, de coiful cu vizieră și de un scut pe care era pictat blazonul familiei.

Cavalerul trebuia să țină seama de anumite reguli, să jure credință seniorului, suzeranul său, să-și respecte cuvântul dat și să îi apere pe cei în suferință. Cavalerul trebuia să aibă o atitudine plină de curtoazie față de femei, respectând regulile de bună purtare ale vremii. Acest comportament a fost deseori cântat de poeții medievali cunoscuți sub numele de trubaduri. O întrecere în care cavalerii își etalau calitățile era turnirul, organizat cu diverse prilejuri de marii nobili sau de monarh.

Turnir (miniatură medievală)

Imaginați-vă că participați la un turnir. Împărtășiți colegilor această experiență. Realizați o prezentare multimedia folosind informațiile găsite în diverse surse.

CRUCIADELE

■ Ierusalimul era pentru creștini un tărâm sfânt, pentru că aici se afla mormântul lui Iisus, cel care pătimise pentru credința lui. În secolul al XI-lea, Țara Sfântă a fost cucerită de turci, fapt ce a provocat nemulțumirea creștinilor, care nu mai puteau ajunge aici. Prin urmare, la sfârșitul secolului al XI-lea, papa Urban al II-lea a chemat credincioșii să elibereze locurile sfinte, dând astfel semnalul unor expediții militare. La acestea au participat cavalerii, nobilii, monarhii, dar și populația de rând, în speranța că aici își vor găsi mântuirea. Prima cruciadă a început în anul 1096, cu o expediție a țăranilor, care au fost înfrânți. Apoi a avut loc o expediție a cavalerilor, care au eliberat Țara Sfântă și au ocupat Ierusalimul, unde au întemeiat un regat creștin. Apărarea locurilor sfinte a fost lăsată în grija unor călugări organizați militar.

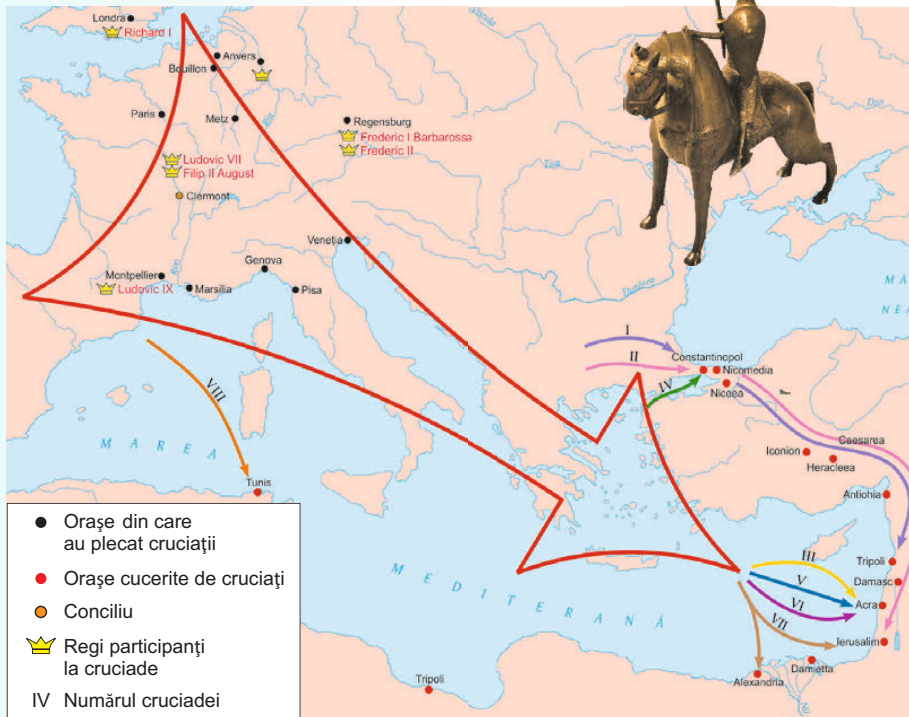
Cu timpul, turcii au recucerit acele teritorii, motiv pentru care în secolul al XII-lea se mai organizează două cruciade. Cea de-a III-a a fost considerată „cruciada regilor” pentru că au participat regele Franței, Filip al II-lea August, al Angliei,

Richard Inimă de Leu, și împăratul german Frederic Barbarossa. Cu toate acestea, locurile sfinte nu au fost recucerite. S-au mai organizat și alte cruciade, dar fără rezultat. A existat chiar și o „cruciadă a copiilor”, bazată pe credința că prin puritatea lor copiii pot obține iertarea și astfel se va deschide calea spre locurile sfinte. Deși nu și-au îndeplinit obiectivul, cruciadele au contribuit la reluarea comerțului cu Orientul, de unde erau aduse lămâi, curmale, piper, ghimbir, la dezvoltarea contactelor culturale, multe cărți de știință fiind traduse din arabă în latină, precum și la creșterea puterii regilor, care stopează tendințele de dezordine și astfel apar statele centralizate.

1. Menționați două motive pentru plecarea în cruciadă.

2. Precizați cine erau apărătorii locurilor sfinte.

3. Prezentați trei urmări ale cruciadelor din Evul Mediu.

Cruciadele

Realizați o prezentare multimedia despre cruciade, după următorul plan:

1. Definiți noțiunea de cruciadă.
2. Prezentați cauzele cruciadelor.
3. Indicați participanții la cruciade și motivele lor.
4. Realizați o axă cronologică a celor opt cruciade.
5. Redactați scurte biografii ale celor mai cunoscuți cruciați: Richard Inimă de Leu, Ludovic cel Sfânt, Frederic Barbarossa.
6. Descrieți călătoria cruciaților spre Orient.
7. Realizați o galerie de imagini despre cruciade, cruciați, Orient, Ierusalim.
8. Descrieți activitatea călugărilor-militari.
9. Prezentați urmările cruciadelor în dublă perspectivă: dinspre Europa; dinspre Orient.

AB DICȚIONAR

- **centralizare** – acțiunea de unificare politico-teritorială a statului în jurul puterii regale.
- **Adunarea Stărilor Generale** – (în Franța) instituție cu rol legislativ formată din reprezentanții celor trei ordine sau stări.
- **Parlament** – (în Anglia) instituție cu rol legislativ apărută în secolul al XIII-lea.

CITIȚI ȘI REZOLVAȚI

„Niciun om liber să nu fie prins, sau închis, sau lipsit de bunurile sale, sau pus în afara legii, sau exilat, sau vătămat în alt chip, nici nu vom merge împotriva lui, nici nu vom trimite pe nimeni împotriva lui decât în temeiul unei judecăți legiuite a egalilor săi și potrivit legii țării.”

Magna Carta

1. Precizați statul în care a fost adoptat documentul de mai sus.
2. Selectați din text drepturile obținute prin Magna Carta.

Ioan fără Țară

Statele medievale

FRANȚA

Creat în secolul al X-lea prin alegerea lui Hugo Capet ca rege, statul francez se va consolida, în perioada următoare, în jurul celor două mari orașe, Paris și Orléans, aflate pe domeniul regal. Pas cu pas, monarhii francezi îi vor supune pe marii nobili, cu ajutorul armatei. Sprijiniți de orașenime, interesată de dezvoltarea meșteșugurilor și negoțului, dar și de alte categorii sociale, regii Franței vor realiza unificarea teritorială. Procesul de centralizare a puterii, pe care o vor păstra în cadrul familiei, de către regii Capețieni va duce la formarea unui stat în adevăratul înțeles al cuvântului, cu capitala la Paris. Filip al II-lea August (1180-1223) și Filip al IV-lea cel Frumos (1285-1314) au mărit domeniul regal prin ocuparea Normandiei, a ținutului Champagne, au convocat, pentru prima oară, Stările Generale, în scopul votării impozitelor. Procesul de centralizare politică a fost finalizat în secolul al XV-lea de către regele Ludovic al XI-lea.

ANGLIA

În Anglia, consolidarea statului și a puterii regale se va realiza după cucerirea normandă. Regele Wilhelm I a confiscat pământurile nobilimii autohtone, pe care le-a împărțit credincioșilor săi. Puterea nobilimii va crește în timpul regelui Ioan fără Țară (1199-1216). În urma înfrângerii Angliei într-un conflict cu Franța, nobilimea engleză îl va obliga pe monarh să semneze în 1215 un document numit *Magna Carta Libertatum* (Marea cartă a libertăților). Prin acesta se întărește puterea nobilimii și se obțineau o serie de drepturi pentru oamenii liberi. De exemplu, nimeni din această categorie socială nu putea să fie trimis la închisoare fără să fie judecat. De asemenea, regele nu mai putea fixa impozitele fără aprobarea nobilimii. La sfârșitul secolului al XIII-lea a fost convocat și primul Parlament. Acesta era format din Camera Lorzilor (nobilime și clerul superior) și Camera Comunelor (orașenii bogați). Refacerea autorității regale în fața Parlamentului se va produce în secolul al XV-lea, în timpul lui Henric al VII-lea.

IMPERIUL ROMANO-GERMAN

Ales rege și încoronat în 936, considerat succesorul lui Carol cel Mare, Otto I apasă bazele Imperiului Romano-German. Cu titlul de împărat al

Începe domnia
Capețienilor

Sec. X

Conflictul dintre
Grigore al VII-lea și
Henric al IV-lea

Sec. XI

Filip al II-lea

Sec. XII-XIII

Magna Carta

Sec. XIII

noului stat (962), Otto I va încerca să refacă fostul Imperiu Roman. În secolul al XI-lea, între împăratul german și papă, capul bisericii apusene, se declanșează o luptă pentru întâietate. Conflictul s-a agravat în timpul papei Grigore al VII-lea și al împăratului Henric al IV-lea și s-a finalizat prin înfrângerea puterii laice și dominația puterii spirituale. Aceste neînțelegeri, continuate în secolele următoare, au adâncit starea de dezordine și de fărâmițare teritorială a imperiului. Puterea împăratului s-a micșorat, iar unitatea politică teritorială era doar de formă.

Din secolul al XIV-lea, împăratul este ales de șapte mari nobili, numiți prinți electori. Împăratul va conduce imperiul cu ajutorul Dietei imperiale. În perioada următoare procesul de fărâmițare se va accentua.

Coroana Imperiului Romano-German

RETINETI

- Franța și Anglia devin state centralizate.
- Imperiul Romano-German cunoaște un proces de fărâmițare statală.
- Centralizarea statală reprezintă acțiunea de unificare politico-teritorială a statului în jurul puterii regale.

EXERSATI ȘI APLICAȚI

- Indicați pe hartă statele din occidentul Europei care și-au finalizat procesul de centralizare statală.
- Realizați scurte enunțuri cu noțiunile: Stări Generale, Magna Carta, centralizare.
- Precizați noțiunile care desemnează adunarea reprezentativă din Franța și Anglia și numele a doi regi care au contribuit la centralizarea statului francez.

Ludovic al XI-lea
Rege al Franței (1461-1483)

„Regele prudent”, cum a mai fost numit Ludovic al XI-lea, a întărit monarhia, a asigurat stabilitatea și unitatea Franței, politica sa deschizând calea dezvoltării economice după un veac de războaie și ocupație.

Europa în secolele XIII-XV

CATEDRALE ȘI UNIVERSITĂȚI

CATEDRALELE

În Europa anului 1000, spațiile sfinte încep să joace un rol important. Este perioada în care începe construcția catedralelor. Primele astfel de construcții se ridică începând cu secolului al XI-lea. Cel dintâi stil în care au fost construite catedralele este cel romanic. Stilul poartă acest nume pentru că a împrumutat multe elemente din construcțiile romane. Principalele caracteristici sunt împărțirea construcției în trei nave, una principală și două laterale, și unirea coloanelor care despart aceste săli prin arcuri rotunde. Pe aceste arcuri se sprijină bolta semicirculară. Printre cele mai reprezentative construcții de acest fel se numără Notre-Dame La Grande din Poitiers (Franța) sau Worms (Germania).

În secolul al XII-lea, în construcția catedralelor apare stilul gotic, care are ca principale caracteristici arcul frânt și o ornamentație mult mai bogată. Catedralele gotice se înmulțesc în special în vestul Europei, printre cele mai cunoscute fiind Notre-Dame din Paris și domurile din Köln și Milano. Toate catedralele din Evul Mediu au ca elemente comune

planul în formă de cruce, decorarea cu scene biblice, contraforturile și piatra ca material de construcție.

UNIVERSITĂȚILE

Dezvoltarea civilizației urbane, intensificarea schimburilor și a contactelor între spații și popoare, dar mai ales dorința de cunoaștere duc la apariția în secolul al XIII-lea a universităților medievale. Acestea aveau reguli de funcționare specifice, iar studenții și profesorii erau constituiți în corporații. Printre cele mai vechi universități se numără cele din Bologna, Paris și Oxford. Metoda de lucru era bazată pe memorare, dar treptat s-a trecut și la argumentarea propriilor opinii. Principalele obiecte de studiu erau reunite în două grupuri: aritmetica, geometria, muzica, astronomia, care, alături de gramatică, retorică și dialectică, formau cele șapte arte liberale.

1. Precizați cărui stil arhitectonic îi aparține catedrala din imaginea de mai jos.

2. Descrieți cum se desfășura o zi din viața unui student.

Catedrala Notre-Dame din Paris (Franța)

Universitatea din Oxford (Anglia)

LUMEA ROMÂNEASCĂ ȘI STATELE MEDIEVALE ÎN SECOLELE XIV-XV

■ La trecerea în mileniul al II-lea, românii trăiau în obști sătești. În cadrul acestei forme de conviețuire socială, apar treptat bărbați cu drept de a conduce armata sau de a împărți dreptatea. Când obștile se unesc apar cnezatele și voievodatele confirmate de izvoarele istorice. Astfel, potrivit cronicarului maghiar anonim, în Transilvania, la venirea maghiarilor, existau trei formațiuni numite ducate sau voievodate: cel al lui Menumurut, cel al lui Gelu și cel al lui Glad. Un alt izvor din secolul al XIII-lea (1247) este Diploma cavalerilor ioaniți, care amintește în Muntenia de existența voievodatelor lui Litovoi și Seneslau și de cnezatele lui Ioan și Farcaș. În Moldova, descoperirile arheologice atestă existența unor forme de organizare numite țări, câmpuri sau ocoale. În secolul al XIV-lea, prin unirea lor se vor forma statele medievale extracarpate.

Atât Țara Românească, cât și Moldova s-au constituit prin lupta dusă împotriva coroanei maghiare. Basarab, întemeietorul Țării Românești, îl învinge la Posada în 1330 pe regele maghiar, iar în Moldova, Bogdan reușește să înlăture controlul maghiar asupra acestei zone. În schimb, Transilvania a rămas cu o organizare de voievodat aflat sub stăpânire maghiară.

Consolidarea instituțiilor specifice unui stat s-a făcut spre sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. Conducătorul acestora, domnul, este, ca și în Bizanț, reprezentantul divinității, are puteri foarte mari asupra supușilor, bate monedă, conduce armata și împarte dreptatea. El reprezintă țara în relațiile cu alte state, mai ales că apariția pericolului otoman determină găsirea de aliați. La sfârșitul secolului al XIV-lea, Mircea cel Bătrân apără Țara Românească, învingându-l pe Baiazid la Rovine. Însă otomanii revin și rezistența noastră continuă prin Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, care obțin victorii la Târgoviște și Vaslui. Cu toate acestea, Țările Române vor plăti tribut pentru a-și păstra libertatea.

Mircea cel Bătrân

Ștefan cel Mare

TÂRGOVIȘTE. A fost capitala Țării Românești în timpul lui Mircea cel Bătrân și până la domnia lui Vlad Țepeș. Curtea domnească se afla aici, iar în a doua jumătate a secolului al XV-lea, pentru paza acesteia, s-a construit Turnul Chindiei. Înalt de 27 m, asigura paza pentru împrejurimile curții domnești. Din vârful lui se anunța ora pentru locuitori, iar la asfințitul soarelui, adică la chindie, cineva anunța întreruperea circulației pe timpul nopții. Orașul era situat pe o axă numită „autostrada Evul Mediu” care făcea legătura între Brașov, Târgoviște și Brăila, astfel că schimbul de mărfuri a asigurat orașului existența unor produse rare: piper, scorțișoară, mătăsuri, arme, iar din Occident: postav, arcuri, scuturi, pânză.

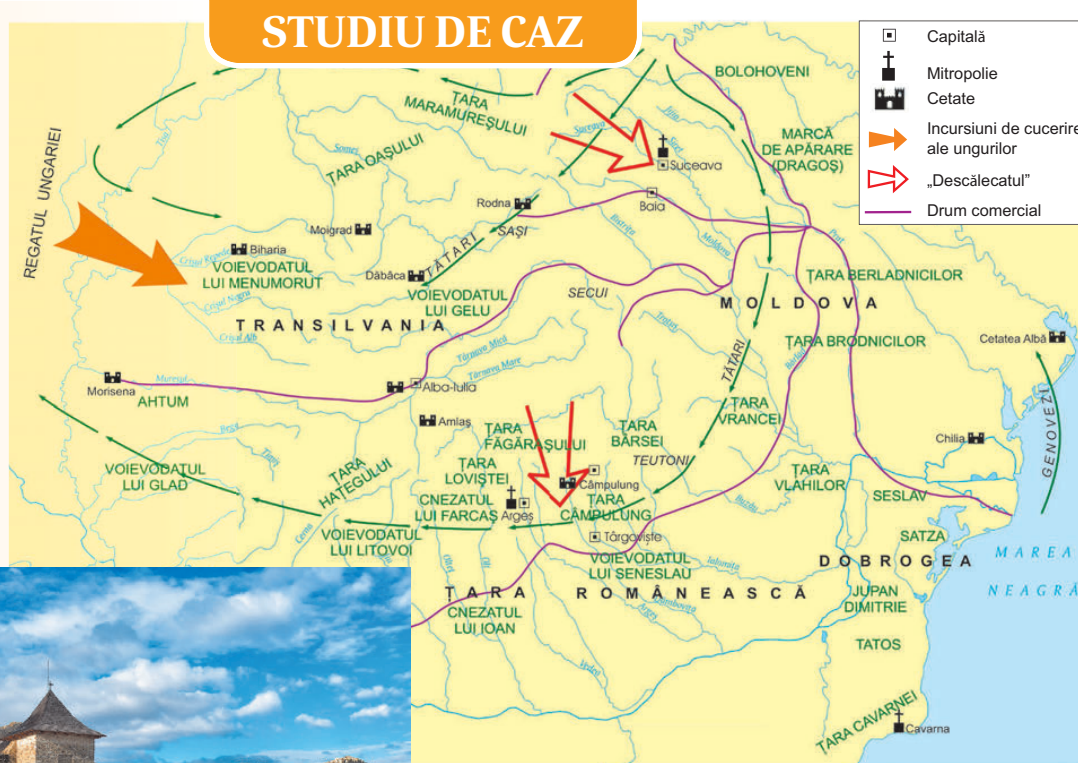

Turnul Chindiei (Târgoviște)

STUDIU DE CAZ

*Lupta
de la Posada*

Cetatea Suceava

SUCEAVA. Capitală a Moldovei medievale din timpul lui Petru Mușat, a fost sediul curții domnești. Cetatea de scaun era situată pe un platou înalt pentru a supraveghea în mod direct toate drumurile spre oraș. În oraș trăiau români, dar și germani, maghiari, armeni, iar sediul mitropoliei era tot aici. Cetatea era întărită cu șanțuri de apărare, ziduri groase și nu a putut fi cucerită nici de Mahomed în 1476 și nici de trupele poloneze ale lui Ioan Albert.

A. „Îi dăm și îi dăruim lui, și printr-însul numitei case, întreaga țară a Severinului, împreună cu munții acesteia și cu toate celelalte locuri ce țin de ea, precum și cu cnezatele lui Ioan și Farcaș, până la râul Olt, afară de țara voievodului Litovoi, pe care o lăsam românilor, după cum au avut-o aceștia și până acum”.

Diploma cavalerilor ioași, 1247

Țările Române în secolele XIV-XV
Întemeierea celor două state medievale românești s-a realizat și prin aportul unor români veniți din Transilvania și Maramureș. Acest eveniment este cunoscut sub numele de „descălecat”, cum a fost cel al lui Negru-Vodă de la Făgăraș la Câmpulung sau cel al lui Dragoș și Bogdan veniți din Maramureș în Moldova.

B. „Iar în acel timp Bogdan, voievodul românilor din Maramureș, adunând în jurul său pe românii din acel district, trecu pe ascuns în Țara Moldovei, supusă coroanei regatului ungar, și, cu toate că a fost lovit de multe ori de armata regelui (Ungariei), sporind mult numărul locuitorilor români, acea țară a crescut (devenind) un stat.”

Cronica lui Ioan de Târnave

1. **Selectați din sursa A numele a două formațiuni politice și ale conducătorilor acestora.**
2. **Precizați numele voievodului care a unit formațiunile de la sud de Carpați la începutul secolului al XIV-lea.**
3. **Numiți statul al cărui întemeietor este voievodul Bogdan.**
4. **Menționați formele de organizare a românilor din interiorul arcului carpatic.**

Cluj – Bastionul croitorilor

Brașov – fortăreața medievală

DIVERSITATE CULTURALĂ ÎN LUMEA ROMÂNEASCĂ

■ În secolele al XIV-lea și al XVI-lea cultura din spațiul românesc a fost influențată de modelul bizantin caracteristic pentru sud-estul european. Excepție de la acest fapt face Transilvania, unde există un amestec de populații: români, maghiari, sași, secui. Așadar, aici exista diversitate religioasă și culturală. Cele mai reprezentative așezări pentru situația menționată sunt Brașovul și Cluj.

BRAȘOV Atestat în secolul al XIII-lea sub numele de Corona, devine centrul Țării Bârsei și, din secolul al XIV-lea, oraș liber. Orașul, asemenea celor occidentale, era întărit cu ziduri de apărare, avea o piață centrală, de unde porneau toate celelalte străzi, o catedrală care se numea Sfânta Maria, ulterior, din cauza unui incendiu, primind numele de Biserica Neagră. Comerțul era dezvoltat, întrucât orașul era punct de legătură cu toate celelalte spații românești.

CLUJ Sașii au jucat un rol important în dezvoltarea așezării, care, în secolul al XV-lea, devine oraș liber. Era apărat de turnuri și ziduri și era condus de un jude, un fel de primar, cum am spune noi astăzi. Locuitorii care plăteau impozite aveau dreptul să fie aleși în conducerea orașului. Existau multe ateliere meșteșugărești ale croitorilor, tăbăcarilor, zidarilor, tâmplarilor, care erau grupați pe cartiere. Orașul avea o piață principală și o catedrală gotică, precum și numeroase școli cu limbi de predare

diferite. Tot la Cluj a apărut și prima universitate din spațiul românesc.

A. „Brașovul este un oraș bine clădit, înconjurat aproape de jur-împrejur de munți ca o coroană. Orașul este populat din cauza târgului ce se ține acolo în fiecare vineri și sâmbătă la care vin toți muntenii și moldovenii ca la bălci.”

Jacques Bongars, *Jurnal de călătorie*, secolul al XVI-lea

B. „Clujul este un oraș comercial mare și populat, ultimul dintre cele șapte orașe germane... este întărit cu un zid de piatră cubică și cu turnuri. În acest oraș se desfășoară un comerț foarte viu căci se aduc mărfuri de la Viena.”

Conrad Jacob Hildebrandt, *Călătorie în Transilvania*

1. Menționați un aspect economic comun celor două orașe.
2. Selectați două elemente caracteristice unui oraș medieval occidental.
3. Precizați motivul pentru care Brașovul era numit Corona.
4. Identificați un spațiu european de unde se aduceau mărfuri la Cluj.
5. Utilizând textul A, explicați de ce Brașovul era considerat un punct de legătură pentru întreg spațiul românesc.

EVALUARE CAPITOLUL VIII

1. Copiați textul și completați spațiile libere cu noțiunile corespunzătoare:

Începând din secolele VIII-IX se formează noile popoare din

Dintre acestea fac parte popoarele germanice, slave și Slavii de răsărit sunt reprezentați de bieloruși, ucraineni și Poporul romanic din răsăritul Europei este cel

(români, romanice, Europa, ruși)

2. Alegeți răspunsul corect din variantele de mai jos:

• Biserica Sfânta Sofia a fost construită în timpul împăratului:

- a. Traian; b. Constantin cel Mare; c. Iustinian.
- Francii s-au creștinat în timpul lui:
 - a. Clovis; b. Carol cel Mare; c. Otto I.
- Românii sunt un popor de origine:
 - a. romanică; b. germanică; c. slavă.
- Corona era dnumirea medievală a orașului:
 - a. Cluj; b. Sibiu; c. Brașov.

3. Stabiliți legătura corectă între elementele din cele două coloane:

1. etnogeneza	a. Imperiul Carolingian
2. cruciadă	b. ruperea unității religioase
3. Iustinian	c. formarea unui popor
4. Carol cel Mare	d. expediții militare pentru eliberarea locurilor sfinte
5. Marea Schismă	e. Imperiul Bizantin

4. Pe baza cunoștințelor dobândite și a surselor multimedia, realizați un proiect cu titlul: „Târgoviște, capitală a Țării Românești”, după următorul plan:

- Un motiv pentru care a fost aleasă capitală.
- Descrierea Curții Domnești.
- Turnul Chindiei.
- Aspectul general al orașului.
- Meșteșuguri și comerț.

5. Citiți cu atenție textul următor și rezolvați cerințele:

„...Regele și-a adunat o mare oaste...s-a dus în persoană, în luna lui septembrie, prin Severin, în țara voievodului românilor, Basarab... ca să alunge din această țară pe Basarab sau cel puțin să dea în posesiune țara aceluia unuia dintre curtenii săi.”

Cronica pictată de la Viena

a. Menționați numele voievodului amintit în text.

b. Precizați numele localității prin care a trecut regele maghiar.

c. Selectați cauza expediției organizate de rege.

d. Pe baza cunoștințelor dobândite, prezentați rezultatul conflictului și consecința acestuia.

6. Copiați și completați tabelul conform cerințelor:

Noțiuni istorice	Definiție	Desen/Imagine
Domeniu feudal		
Cavaler		
Catedrală		
Bresle		

7. Realizați axa cronologică a capitolului Europa medievală.

8. Priviți cu atenție imaginea de mai jos.

a. Precizați în ce stil arhitectonic a fost realizat monumentul.

b. Numiți elementele care caracterizează acest stil.

c. Cunoașteți și alte construcții realizate în acest fel?

Catedrala din Reims, Franța

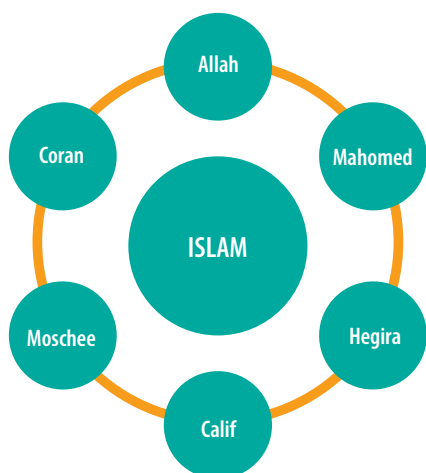

ISTORIA ALTFEL

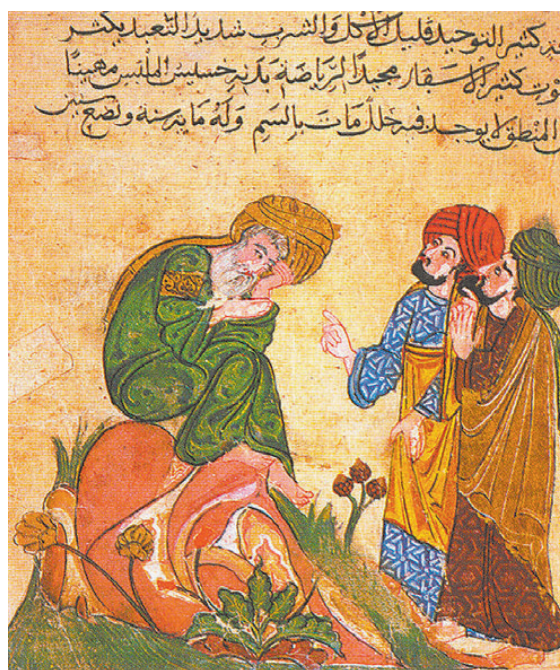
În Evul Mediu, satele erau locuite de câteva familii. Casele erau sărăcăcioase. Multe aveau o singură cameră, cu găuri în pereți, care țineau loc de ușă și ferestre. În locuința țăranului se găseau puține obiecte: o masă și câteva scaune, unelte agricole, vasele pentru gătit pe vatra alcătuită din pietre așezate în mijlocul încăperii. Aceasta era plină de fum, căci multe case nu aveau horn. Oamenii dormeau pe saci cu paie, uneori chiar pe podeaua de lut, alături de animale, care le țineau de cald iarna.

RECAPITULARE CAPITOLELE VII-VIII

1. Explicați cuvintele din schema de mai jos și realizați scurte enunțuri cu acestea:

2. Priviți cu atenție imaginile de mai jos. Descoperiți elementele comune, apoi precizați și explicați semnificația lor:

3. Priviți cu atenție imaginea de mai sus și rezolvați următoarele cerințe:

- Identificați natura documentului (afiș, tablou, fotocopy etc.).
- Stabiliți subiectul și tipul ilustrației (temă din viața cotidiană, temă istorică, eveniment, portret, caricatură, peisaj etc.).
- Observați compoziția, culoarea, desenul, lumina, personajele, obiectele.
- Compuneți un scurt dialog între personaje.

4. Din lista de mai jos, selectați cele cinci reguli obligatorii ale islamului:

- politeismul;
- mărturisirea de credință;
- rugăciunea;
- intoleranța;
- milostenia față de cei săraci sau orfani;
- postul în luna Ramadan;
- perlerinajul la Mecca.

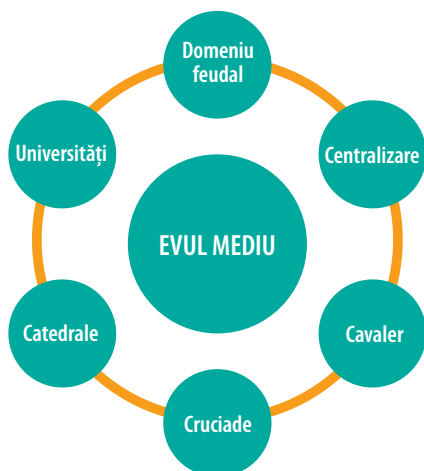
5. Menționați domeniile în care cercetările savanților arabi au contribuit la realizarea unor mari progrese.

6. Alegeți dintre cuvintele de mai jos pe cele de origine arabă:

portocală, ananas, lămâie, măr, zahăr, sare, sirop, șerbet, elixir, azur, șah, fotbal, bazar, caravană, magazin, amiral, algebră, creație, chimie, almanah.

RECAPITULARE CAPITOLELE VII-VIII

1. Explicați cuvintele din schema de mai jos și realizați scurte enunțuri cu acestea:

2. Citiți cu atenție textul și rezolvați cerințele:

„În comparație cu bisericile romanice, adesea construite în jurul mănăstirilor aflate în locuri retrase, construcțiile gotice se ridică, dimpotrivă, în orașe. Pe măsură ce orașele își măresc dimensiunile, acestea impun și biserici capabile să adăpostească nu numai populația cetății, ci și locuitorii din împrejurimi, care vin zilnic la piață sau iarmaroc. Cele mai frumoase construcții gotice sunt catedralele pe care episcopii le-au înălțat în centrul orașelor, pentru a sublinia rolul dominant al religiei creștine.”

Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*

a. Menționați spațiul în care au fost construite bisericile romanice.

b. Care sunt cele mai frumoase construcții gotice?

3. Pe baza imaginii alăturate și a cunoștințelor acumulate, realizați un text de aproximativ jumătate de pagină despre „Rolul cavalerului în societatea medievală”.

Respectați următorul plan de idei:

- Cavalerism și onoare.
- Turnirul.
- Cavaleri și cruciade.

4. Citiți enunțurile de mai jos. Răspundeți cu DA pentru cele adevărate și cu NU pentru cele false:

- Niciun impozit fără aprobare.
- Orașele trebuie să își păstreze drepturile.
- Niciun om liber să nu fie închis fără judecată.
- Negustorii vor călători liber.
- Regele poate să impună orice impozit dorește.

5. Copiați și completați în caiete tabelul următor:

Marile migrații	Popoarele romanice
Perioada:	Etape:
Precizați o cauză:	1.
Menționați o consecință:	2.
	Exemple:
	1.
	2.
	3.
NOILE POPOARE MEDIEVALE	
Popoarele germanice	Popoarele slave
Numiți trei regate barbare germanice:	Indicați cele trei ramuri ale triburilor slave:
1.	1.
2.	2.
3.	3.
	Precizați, pentru fiecare ramură, numele unui popor slav:
	1.
	2.
	3.

6. Priviți personajele din imaginile de mai jos. Descrieți, într-un text de aproximativ o jumătate de pagină, activitățile pe care le desfășoară.

PACHETUL EDUCAȚIONAL
este compus din:

- **Manual** (carte + CD)
- **Caietul elevului**
- **Ghidul profesorului,**
accesibil gratuit la adresa
www.pasaport-cultura.ro,
secțiunea RESURSE GRATUITE

